

Grefve Beck-Friis: Jag får föreslå, att de betänkanden, som i dag blifvit första gången bordlagda, främst uppföras på föredragningslistan för i morgon, samt att Stats-Utskottets utlåtande N:o 12 sättes näst efter Konstitutions-Utskottets utlåtande N:o 5.

Detta förslag bifölls.

Kammaren åtskiljdes kl. $\frac{1}{4}$ 3 e. m.

In fidem
O. Brakel.

Lördagen den 16 Mars 1872.

Kammaren sammanträdde kl. 10 f. m.

Justerades ett protokollsutdrag för den 15 och protokollet för den 6 dennes.

Upplästes följande läkarebetyg:

Att General-direktören Fridolf Almqvist för det närvarande är sjuk i rheumatism; intygas.
Stockholm den 15 Mars 1872.

Conr. Hahn,
Med. Doktor.

Herr Caspersson: Herr Arrhenius har anmodat mig att för Kammaren anmäla, att han af sjukdom är hindrad att tills vidare bevista Riksdagens sammanträden.

Friherre Funck: Då, genom några ledamöters af Stats-Utskottet bortresa på grund af dem beviljad ledighet, Stats-Utskottet för närvarande är eller åtminstone inom några dagar blifver inkomplett,

får jag hemställa, att fyra suppleanter i samma Utskott ytterligare måtte blifva valda.

Sedan Kammaren, uppå gjord proposition, till detta förslag lemnat bifall, hemställde Herr Grefven och Talmannen, att det ifrågasvarande valet skulle anställas nästkommande onsdag den 20 dennes; hvilket jemväl bifölls.

Företogs val af fem ledamöter i Kammarens Tillfälliga Utskott N:o 2; och befunnos, efter valförrättningens slut, dertill hafva blifvit utsedde:

Herr Berlin	med 72 röster,
„ Hallin	„ 74 „
Grefve Ehrensvärd	„ 72 „
Herr Rydin	„ 72 „
„ Bergstedt	„ 64 „

Föredrogos men begärdes af flere ledamöter ånyo på bordet Stats-Utskottets den 15 dennes bordlagda utlåtanden:

N:o 34, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga proposition angående jordafsöndring från militiebostället Harg i Östergötlands län;

N:o 35, i anledning af dels Kongl. Maj:ts nådiga propositioner, dels enskilda motionärens framställningar i fråga om eftergift af Kronans rätt till en del danaarf; och

N:o 36, i anledning af Riksdagens år 1871 församlade Revisorerers berättelse angående granskning af statsverkets samt andra utaf allmänna medel bestående fonders tillstånd, styrelse och förvaltning under år 1869.

Föredrogos men begärdes af flere ledamöter ånyo på bordet Första Kammarens Tillfälliga Utskotts den 15 dennes bordlagda betänkande, N:o 1, rörande väckt förslag om ändring i förordningen den 30 November 1855, angående expeditionslösen.

Föredrogos ånyo och företogs punktvis till afgörande Konstitutions-Utskottets den 9 och 12 dennes bordlagda memorial N:o 5, angående fullbordad granskning af de i Stats-Rådet förda protokoll.

Utskottets första yttrande.

Lades till handlingarne.

Utskottets sednare anmälan.

Herr Hallenborg: Då 1809 års Riksdag, i friskt minne af det envælde, som man nyss undsluppit, skapade nu gällande Regeringsform med dess bestämmelse om Konstitutions-Utskottet, föreställde man sig utan tvifvel, att man derigenom åstadkommit den säkerhetsvakt, som på samhällets murar med 106 § till svärd och 107 § till sköld skulle för sekler värna mot lagöfverträdelser från regeringens sida. Det är möjligt att under tider, då riksdagarne återkommo endast hvar femte och sedermera hvar tredje år, dessa paragrafer i någon mån kunde uppfylla sin bestämmelse; men med det förhållande, som nu eger rum, att riksdagarne hvart år återkomma, då regering och representation stå gent emot hvarandra och kunna utbyta åsikter, anser jag, att dessa paragrafer äro helt och hållet antikerade i synnerhet 107 §, hvilken numera utgör ett ständigt ämne för tvist inom Konstitutions-Utskottet. Såsom stöd för denna sats, behöfver jag endast åberopa Utskottets förevarande betänkande, som är af den beskaffenhet, att det upptager tio reservationer mot hvad Utskottet föreslagit och tre reservationer mot hvad Utskottet underlåtit att föreslå. Hvarenda riksdag under den tid, jag varit ledamot i detta Utskott, har det städse varit strid om, huru 107 § skall uppfattas. Den ena åsikten är, att Konstitutions-Utskottet icke har annan skyldighet än att betrakta sig som revisor för alla möjliga regeringsåtgärders granskning, på det att sedermera Riksdagen skall blifva i tillfälle att kunna bedöma det sätt, hvarpå regeringen fullgjort sitt åliggande, och anser derföre, att hvilka förhållanden som helst skola dragas under Riksdagens pröfning. Enligt den andra åsikten, med hvilken jag förenade mig, anser man att Konstitutions-Utskottet, vid tolkningen af denna paragraf, utför en politisk handling; att det skall bedöma statsmannaåtgärder, och att det således icke bör framkomma med andra anmärkningar, än sådana som kunna leda till den påföljd, som densamma innehåller, eller att Riksdagen ingår till Kongl. Maj:t med anhållan "att han ville ur Stats-Rådet och ifrån embetet skilja den eller dem, emot hvilka anmärkning blifvit gjord". Genom den aflagda sedeln har den förra meningen i Utskottet blifvit segrande, och derföre har detta betänkande och den anmärkning, som nu är föremål för öfverläggning, framkommit. Ehuru jag icke kunnat dela den uppfattning, som Utskottet haft, att anmäla denna åtgärd till riksdagen, till följd hvaraf jag nödgats att deremot anmäla min reservation, har dock den anmärkta åtgärden varit af beskaffenhet, att jag icke kunnat underlåta att i denna reservation derom uttala mina åsikter, hvilka jag bev att nu få motivera.

Jag anser nemligen, att denna åtgärd icke varit af behovvet påkallad. Enligt upplysningar från Landtförsvars-departementets Kommando-expedition har jag kommit i tillfälle att inhemta, att sedan den 1 Januari 1867 och till sista generalmönstringarne vid infanteriet blifvit antagne 1771 rekryter, deraf 109 öfver 25 år, och vid kavalleriet antagits 525 rekryter, deraf endast 5 öfver 25 år, och har detta varit för mig den säkraste anledning att öfvertyga mig derom, att om-

ständigheterna icke varit så tvingande, att Kongl. Maj:t behöft komma fram med den nu klandrade författningen. När härtill tages i betraktande, att bland dessa antagna rekryter äro många, som förut tjent i de värfvade regementena och efter slutad kapitulation ingått i armén som rekryter, synes icke någon fara vara att arméns tjänstbarhet skulle förminska, derföre att en eller annan rekryt blifvit antagen öfver den åldern, och man hade sålunda utan vada kunnat låta med denna förändring anstå, särdeles då såsom motiv derföre anförts nödvändigheten att bereda soldaten ett tidigare tillträde till krigsmanhuskassan och icke företrädesvis afseende fästats på hans större tjänstbarhet. Det är dessutom en annan åtgärd, som icke blifvit af Konstitutions-Utskottet anmäld, och öfver hvilken jag icke skulle yttrat mig, såvida den icke genom en reservation kommit till Riksdagens kännedom, den åtgärd nemligen, att Kongl. Maj:t beslutit ett obligatoriskt åläggande för hvarje soldat att årligen insätta ett visst belopp af sin lön i sparbank. Hade denna författning varit så skrifven, att den nödvändigt måste efterleivas, skulle den antagligen blifvit föremål för allvarlig granskning från Konstitutions-Utskottets sida. Att så icke är fallet, skall jag sedermera taga mig friheten visa. Hvad nu sjelfva författningens innehåll angår, anser jag, att Kongl. Maj:t icke har rätt att förordna, huru hans undersåtar skola använda sina tillgångar. Jag tror, att Kongl. Maj:t icke har rätt att bestämma, att soldaten skall insätta ett visst belopp af sin lön i en sparbank; och jag tror äfven, att Kongl. Maj:t icke *bör* besluta detta, då dessa sparbanker icke äro garanterade af staten, och soldaten icke är skyddad mot förlust, som möjligen kan uppstå i följd af dålig förvaltning af en sådan bank. Annu mindre tror jag, att Kongl. Maj:t bör stadga, att hvad soldaten sålunda skulle insätta i sparbanken, icke får tagas i anspråk för att liqvidera hans borgenärer, ty jag är icke af den åsigt att från tronen bör utgå det bud, att soldaten är mer än någon annan befriad från skyldigheten att göra hvar man rätt. Denna författning af den 9 November 1871 stadgar i § 1 mom. 1, "att för hvarje rekryt, som från och med nästkommande års början inskrifves i nummer vid indelta armén, skall, så framt vederbörande rust- eller rotehållare sådant medgifver, i legokontraktet bestämmas ett visst belopp, minst fem, högst tio riksdaler, som rust- eller rotehållaren förbinder sig att årligen utaf soldatens löneförmåner innehålla och till hans kompanichef öfverlemna, för att af denna för soldatens räkning i sparbank insättas"; i mom. 2, att om rust- eller rotehållaren ej vill åtaga sig sådan förbindelse, "åligger soldaten att, för ifrågavarande ändamål, sjelf årligen afsätta och till kompanichefen aflemna det belopp, inom de i mom. 1 bestämda gränser, hvarom han med denne kan öfverenskomma"; i § 2 mom. 4, att om soldaten ej denna sin skyldighet behörigen fullgör, "må, i den mån det utan men för soldatens tjenstgöring kan ske, det bristande beloppet innehållas af de medel, som böra honom genom befälet tillhandakomma. Ej må dock i något fall, utan soldatens medgifvande, af den för honom bestämda slitningsersättning och portionsskilling för nämnda ändamål användas mer än högst två R:dr årligen". Hvad nu denna slitningsersättning angår, utgöres den, så-

vidt jag har mig bekant, af de belopp, som ersättas soldaten derföre, att han är skyldig att hålla sig med vissa småpersedlar; och hvad portionsskillingen vidkommer, varierar denna emellan 6 öre för gemenskapen och 12 öre för korporalerna. Nu säger man, att, om sådant utan men för soldatens tjenstgöring kan ske, skola på detta sätt två R:dr om året sammanparas på hans slitningsersättning och portionsskillning; men jag vågar påstå, att icke någon regementschef skall anse det kunna utan men för soldaten ske att af denna hans portionsskillning göra besparingar för att insätta i sparbanken; ty omöjligan kan soldaten lefva på mindre än hvad som nu består, och det vore utan tvifvel till men för soldatens tjenstgöring, om han derunder finge svälta; följden häraf blir sålunda att, emot soldatens vilja, författningen icke kommer att tillämpas. Dessa åtgärder äro visserligen i och för sig icke af stor betydelse; och hade det varit särdeles trängande omständigheter, som påfordrat dessa författningar, skulle jag icke varit den, som deremot gjort någon anmärkning; men dessa åtgärder blefvo vidtagna i en tidpunkt, som gör att de derigenom få en särskild politisk betydelse. Sex månader hafva ännu icke förflutit, sedan den urtima Riksdagen åtskiljdes. Jag skall icke tillåta mig något omdöme öfver de särdeles egendomliga omständigheter, som äro förenade med sammankallandet af denna urtima Riksdag, dels derföre att jag icke anser mig böra yttra något, som jag endast genom läsning af statsråds-protokollen inhemtat, och dels derför att jag är öfvertygad, att inom en icke allt för lång tid Konstitutions-Utskottet kommer att inför Riksdagen framställa ett förslag, som sätter Riksdagen i tillfälle att närmare diskutera denna fråga. Vi hafva säkerligen alla i friskt minne den sinnesstämmning, som var rådande, då Riksdagen åtskiljdes. Då Kongl. Maj:t begagnade sitt i Grundlagen gifna prærogativ och sammankallade urtima Riksdagen, hade man föreställt sig, att den enda konsekvens, som af denna urtima Riksdag kunde tillämpas, skulle hafva inträffat, den konsekvens att, derest Riksdagen icke ingick på Kongl. Maj:ts proposition, den Kammare, som vägrade sitt bifall, blefve upplöst. Så var dock icke förhållandet. Konungens rådgifvare ansågo sig alla böra föredraga att lemna sina befattningar, och då Riksdagen åtskiljdes, befunno vi oss i det tillstånd, att vi voro utan regering. Den sinnesstämmning, som då var rådande, var icke den aldram behagligaste, och då man sedermera efter någon tids förlopp kom till erfarenhet om, att Kongl. Maj:t var så isolerad, att han i sitt land icke kunde få tio personer, som ville intaga de ärofulla platserna vid hans rådsbord, och att hans förutvarande rådgifvare åtagit sig att stanna på sina platser, tror jag, huru naturlig deras återgång än var, att icke sinnesstämningen derigenom väsentligen förbättrades. För en regering, som under sådana förhållanden återtager sina platser, måste det vara mera än vanligt angeläget att se till, att alla dess åtgärder vidtagas med den största möjliga grannligheten, och den hade sålunda icke bort komma fram med författningar, hvilka ingalunda voro af beskaffenhet att erfordra någon högre grad af skyndsamhet, men i trots af den goda afsigten, i hvilken de utfärdats, hade i viss mån egenskapen att inverka försvärande för rotehållarne att fullgöra sina skyldig-

heter, då rekrytåldern nu blifvit bestämd emellan 18 och 25 år i stället för förut emellan 18 och 30, och dels genom de obligatoriska sparbanksinsättningarna blefve en följd, att soldatens lön komme att för rotehållaren förhöjas med så stort belopp, som den årliga insättningen; att vid en sådan tidpunkt komma fram med dessa författningar, då icke *en* månad förflutit, sedan urtima Riksdagen upplösts, tror jag var att åstadkomma, att dessa blefvo tydda på ett sätt, som icke med dem var afsedt, ty de blefvo tydda såsom ett försök från regeringens sida att tillrättavisa rust- och rotehållarna, som icke ingått på Kongl. Maj:ts förslag. Jag ber få förklara, att jag *icke* har denna uppfattning; men jag vet, att den har funnits, och hade denna uppfattning icke varit, hade vi icke här i dag diskuterat nu föreliggande betänkande.

Jag har ansett mig skyldig att närmare motivera de yttranden, jag haft i min reservation; om jag gjort det, har det för mig icke varit något nöje. Jag har allt från den tid, jag börjat deltaga i det offentliga, haft den åsigt, att representantens första skyldighet är att, såvidt på honom ankommer, söka understödja men icke att försvåra en regering; men, om han finner, att en eller annan åtgärd är mindre väl betänkt, att då öppet och rättfram uttala sin åsigt. Skall någonsin ett fullt konstitutionellt samband ega rum mellan regering och representation, kan det endast vinnas på en väg, nemligen öppenhetens. Det finnes två sätt att yttra sitt missnöje, det ena är att öppet uttala sin åsigt och derigenom sätta regeringen i tillfälle att förklara sina handlingar, det andra att med begagnande af den anonymitetsrätt som en hoprullad sedel skänker, lägga sitt tysta nej till svar på allt hvad regeringen föreslår, hvarigenom man för att uttrycka sitt klander ofta nog förhindrar goda ändamåls uppfyllande. För min del har jag iakttagit och skall alltid iakttaga det förra sättet; och jag tror, att det är lyckligast för fosterlandet, för hvars välgång vi alla arbeta.

Då något yrkande skall göras, anhåller jag om proposition derå, att Konstitutions-Utskottets förevarande betänkande *icke* må till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Friherre von Schwerin: Om jag vill uppdraga konturerna öfver de förhållanden, som inträdt i Sverige sedan den nya Riksdagsordningens antagande, skulle det totalintryck jag erhåller, kunna betecknas med ordet "*stillastående*". Jag menar ej dermed, att ett stillastående inträdt i vår materiella utveckling, tvärtom, den har oafbrutet fortgått välsignelsebringande för vårt folk. Jag vill ej inlåta mig på en betraktelse, huruvida och i hvad mån de anstalter, som träffats under det gamla statsskicket eller de, som vidtagits under det nya, härtill varit väsentligast bidragande. Men i afseende på *statsinstitutionernas* utbildning har deremot ett stillastående inträdt. Om domstolarnes och embetsverkens organisation har i den sednaste tiden knappt ett ord yttrats. Främst på listan skulle väl hafva stått frågan om ordnandet af vårt lands försvar. Man har dock ej sett någon fullständig plan i afseende å de särskilda fordringar, som borde uppställas på landt- och sjöförsvaret hvar för sig och fördelningen

af våra krafter dem emelian. Hvad sjöförsvaret särskildt beträffar, vet jag ej rätt om man skall glädja sig åt eller beklaga den vis inertia, som der gjort sig gällande, emedan de partiela åtgärder, som vidtagits, måhända ej varit så särdeles välbetänkta och kanske ej till något nyttiga. Vi hafva byggt monitorer, om hvilka jag har hört fackmän yttra sig så, att jag vore frestad jemföra dessa fartyg med de gevär, som man säger begagnas af den chinesiska lifvaken och som äro farligare för den, som handterar dem än för fienden. Det påstås nemligen, att, vid kulornas verkan på sjelfva tornet, skulle i dess inre åstadkommas ett regn af skärfvor, som skulle verka lika förstörande som kartescher. I afseende å landtförsvaret är visserligen ej allt väl bestäldt, men der är dock bättre. Vi hafva åtminstone lyckats få tidsenliga vapen. Hvad en kraftig organisation angår, stå vi dock fortfarande i samma antiqverade ställning som tillförene och föga hopp förefinnes, att en tillstymmelse till landtförsvarets ordnande i det hänseendet skall kunna åvägbringas. Till de mer eller mindre modifierade förslag till lindringar och förenklingar, som framstälts från regeringen i detta hänseende, har representationen ej lyssnat. Och då en riktig kraftyttring åvägbragtes och den urtima Riksdagen sammankallades, inträdde förhållanden, som visade, att man ej förmått uppskatta opinionen i landet och att all samverkan mellan regering och representation fattades. I afseende å denna samverkan, som vore så önskvärd, skulle jag tro, att den möjligen kunnat åstadkommas, om den ledande tanken hos styrelsen på något sätt visats. Med skäl kan det väcka förundran att, då i trontalet förra riksdagen allas, äfven främmande folks, uppmärksamhet riktades på förhållandena i Sverige, icke blott de åtgärder, som vidtagits från regeringens sida, blefvo utan allt resultat, utan att man ej heller synes veta hvad man hadanefter vill göra. Efter urtima Riksdagens slut och den derpå inträdda ministerkrisen, som varade långt in på hösten, och efter det Konungens rådgifvare slutligen återtagit utöfningen af sitt ansvarsfulla kall, och det derigenom visade sig, att de egde Kongl. Maj:ts fulla förtroende — efter allt detta synes mig, att det hade varit en pligt för denna regering, som nu inträdde i förhållandet af ett nytt kabinett, om icke att framställa ett bestämdt program och derigenom angifva de ledande grundsatser, som den ville söka att vid riksstyrelsen tillämpa, åtminstone genom den sig i allmänhet vänliga pressen låta någon ting derom förkunna. Och jag är förvissad att derigenom skulle en liflig och välgörande samverkan mellan regeringen och representationen kunnat framkallas.

Med afseende å den nu föredragna punkten förenar jag med Herr Hallenborg i yrkandet att densamma ej måtte till någon Kammarrens åtgärd föranleda.

Grefve Hamilton, Henning: Då Riksdagen hvarje år sammanträder och samma fråga om granskningen af Stats-Rådets protokoll vid hvarje riksdag förekommer, utan att åsigtorna inom regeringen veterligen blifvit förändrade, eller den verksamhet framträd på ett sätt, som kan gifva den någon betydelse, ligger det i sakens natur,

att man i anledning af Konstitutions-Utskottets nu föreliggande betänkande ej kan hafva något synnerligt nytt att säga. Jag har emellertid föresatt mig att ej lemna obegagnadt något tillfälle att uttala min mening om olämpligheten af 107 § Regeringsformen, och jag begagnar så mycket heldre det, som nu erbjuder sig, som Konstitutions-Utskottets betänkande synes mig lemna ett ganska kraftigt stöd för min åsigt.

Regeringsformens § 107 är, enligt min uppfattning, stridande mot alla godkända grunder för lagskipning och lagstiftning, då den skapar en jury, som sjelf är åklagare och kan uttala sitt "skyldig", utan att den anklagade haft tillfälle att uppträda till sitt försvar. Man har liknat Konstitutions-Utskottet vid en domstol, men denna jemförelse torde ej vara riktig, då ej någon dom der fälles, utan en sådan, så vidt en skrifvelse till Kongl. Maj:t om Statsrådets entledigande kan så anses, skall gifvas af en annan myndighet. Likheten med en jury synes mig deremot slående. Riksdagen må i anledning af Konstitutions-Utskottets betänkande besluta hvad som helst, kvarstår dock, då en anmärkning skett, det faktum, att de personer, hvilka Riksdagen egnat sitt största politiska förtroende med en majoritet — denna må hafva tillkommit huru som helst — öfver en eller flera af Stats-Rådets ledamöter uttalat sitt "skyldig".

Paragrafen är dessutom, enligt min åsigt, olämplig, emedan de domskäl, som deri uppgifvas, äro sådana, att deras verkliga tillvaro dels under de flesta omständigheter måste blifva föremål för olika meningar, dels ej kan ådagaläggas genom de handlingar, Utskottet har att granska.

Hvad är "rikets sannskyldiga nytta?" Huru olika meningarne i detta hänseende kunna vara, derom vittnar tillräckligt Konstitutions-Utskottets nu föreliggande betänkande med åtföljande reservationer. Det regeringsbeslut, som af majoriteten blifvit anmärkt, har till syfte att befrämja arméns tjänstbarhet och dermed påtagligen rikets nytta. Man kan anse, att beslutet varit obehöfligt, men svårigen att det varit med afseende på försvaret skadligt, och att det möjligen kan medföra olägenheter för en eller annan enskild, bevisar ingalunda dess skadlighet för det allmänna. Skulle det ock aldrig så mycket kränka enskilda personers eller korporationers rättigheter eller menligt ingripa i deras angelägenheter, stadgar 107 §:n att Konungens beslut uti sådana ärenden icke "kunna ens nämnas, ännu mindre någon Riksdagens pröfning underställas", och det ifrågavarande beslutet kunde således icke af sådan anledning blifva föremål för anmärkning.

Å andra sidan händer ofta, och har äfven vid denna riksdag inträffat, att Konungen framställt förslag af stor vikt, hvilka blifvit af Riksdagen afslagna. Detta måste bevisa, att Riksdagen ansett Stats-Rådets ledamöter vid tillstyrkandet af ett sådant förslag icke hafva iakttagit rikets sannskyldiga nytta, men månne Konstitutions-Utskottet deraf skulle kunna taga sig anledning till en anmärkning? Jag tror det icke; åtminstone skulle det endast i högst sällsynta fall kunna ske.

Föga lättare är att med ledning endast af statsråds-protokollen bedöma om en "föredragande icke med oväld, nit, skicklighet och drift sitt förtroende-embete utöfvat".

Ovälden skulle hufvudsakligen kunna sättas i fråga vid tillsättande af tjänster eller förslag till deras tillsättande, men de i protokollet synliga pappersmeriterna kunna dervid ej vara afgörande. Dertill fördras en personlig kännedom af de sökandes duglighet, men i detta hänseende läser man ej kunna tillerkänna Konstitutions-Utskottet vitsord framför den föredragande.

Hvad angår nit, skicklighet och drift, kunna dessa egenskaper icke heller i allmänhet bedömas efter statsråds-protokollen. *Frånvaron* af dessa egenskaper hos Stats-Rådets ledamöter torde mera vara att söka i hvad regeringen icke gjort än i hvad hon gjort, ty i allmänhet vittnar väl icke *det sednare* om bristande nit. Om åtgärder, hvilkas nödvändighet under en lång följd af år varit erkänd, icke varit föremål för regeringens handläggning, kan detta bevisa, att Stats-Rådets ledamöter åtminstone sakna nit och drift, men något spår af hvad regeringen underlåtit finnes naturligtvis icke i protokollet, och Konstitutions-Utskottet kan således derom icke yttra sig.

Skulle nu Riksdagen — hvilket jag ingalunda sätter i fråga — med anledning af Utskottets betänkande besluta en underdånig skrifvelse med anhållan, att Kongl. Maj:t måtte från innehafvande befattningar skilja de ledamöter af Statsrådet, som det anmärkta beslutet tillstyrkt, blir följden ett af två. Antingen skulle skrifvelsen omfatta alla dem, som tillstyrkt beslutet, således äfven dåvarande chefen för Landtförsvars-departementet, hvilket vore ungefär lika klokt, som om en domstol dömde en afliden till lifstids fängelse, eller ock skulle han ej i skrifvelsen omnämnas, och således obehaget ej drabba den, som i sjelfva verket måste anses mest skyldig, emedan beslutet blifvit fattadt på hans föredragning och naturligtvis fått ett stöd i det förtroende hans kolleger hyst till hans omdöme och insigter. Skrifvelsen skulle således nödvändigt innehålla en af två orimligheter, och hvad skulle väl Konungen vid dess enottagande kunna eller göra? Jag vågar naturligtvis icke i något hänseende göra mig till tolk af Hans Maj:ts uppfattning, men jag kan säga hvad jag sjelf och sannolikt flere med mig i en likartad ställning skulle göra och erfara. Jag skulle lägga skrifvelsen till handlingarne, särdeles glad och förundrad, att Riksdagen icke haft något annat att mot mina rådgifvare anmärka. Om i verkligheten en giltig anledning till missnöje hos Riksdagen finnes, skulle en sådan skrifvelse förtaga intrycket och verkan deraf, samt bidra att vilseleda både Konungen och nationen.

Af de skäl, jag nu och tillföre angifvit, hoppas jag att den tid ej måtte vara långt aflägsen, då Konstitutions-Utskottet, som nödgas tillämpa paragrafen så länge den finnes, tillstyrker Riksdagen att utsluta densamma ur grundlagen.

Tillämpning af § 106 kommer lyckligtvis ytterst sällan i fråga, och den har i alla fall det företräde, att, om Utskottet beslutar åtal inför riks rätt, vederbörande ledamöter af Stats-Rådet ställas inför en

behörig domstol och der kunna anföra hvad de hafva att säga till sitt försvar.

Hvad sjelfva det nu föredragna betänkandet angår, skulle jag nästan anse såsom en ohöflighet emot Kammaren, om jag satte i fråga, att det kunde föranleda annan åtgärd än att läggas till handlingarne, för hvilket beslut jag röstar.

Herr Caspersson: De skäl, genom hvilka Konstitutions-Utskottet sökt visa, att den klandrade åtgärden i afseende å bestämmande af rekryteringsåldern icke är egnad att befrämja rikets sannskyldiga nytta, äro af den beskaffenhet, att jag tror mig icke böra med tystnad förbigå dem.

Utskottet anför, att genom inskränkning af rekrytåldern skulle armén gå miste om förmånen, att inom sina leder upptaga män, hvilka, oaktadt fyllda 25 år, voro fullt dugliga till soldater. Anmärkningen skulle vara riktig, om inom åldern mellan 18 och 25 år saknades tillräckligt antal tjenliga personer; så är emellertid icke förhållandet. Jag tror derfore, att hvad Utskottet i detta afseende anfört, icke varit väl genomtänkt. Utskottets andra skäl är, att staten genom den meddelade föreskriften skulle gå miste om påräknadt antal beväringmanskap, derigenom att rekryteringen nästan uteslutande skulle verkställas bland den del af befolkningen, som vore inom beväringåldern. Det är klart att regeringen i främsta rummet måste tillse, att armén får dugliga soldater, men det är en allmänt känd erfarenhet att den, som tidigt eignar sig åt ett yrke, både längre och bättre uppfyller sin bestämmelse är den som först vid mera framskriden ålder gör det. Läraktigheten är nemligen större i de yngre åren och således har man bättre hopp att kunna dana en ung rekryt till en duglig soldat än man kan hafva med en äldre. Men om jag antager, att det vore skadligt att beväringmanskapets antal minskades genom rekrytering under beväringåldern, så borde klandret hafva fått en annan form; då skulle det hafva hetat, att Stats-Rådet icke sett rikets sannskyldiga nytta till godo, ithy att det icke tillstyrkt Kongl. Maj:t att förbjuda all rekrytering inom beväringåldern. Vi hafva från våra samhällsförbättrare icke någon brist på nya förslag, men ännu har jag icke hört någon af dessa föreslå, att rothållarne skulle förbjudas att rekrytera inom beväringåldern. Detta af Utskottet anförda skäl torde derfore icke kunna vara annat än ett svepskäl.

Här äro två olika intressen, det ena statens, att få goda soldater, det andra rothållarnes, att få dem för godt pris. Dessa intressen äro icke desamma. Man har klandrat regeringen derfore att den icke tillgodosett rothållarnes intresse, derigenom att den försvårat rekryteringen. Men grundlagen säger icke, att Riksdagen eger att uttrycka någon önskan om Stats-Rådets aflägsnande, derfore att det icke tillgodosett rothållarnes intresse, utan statens. Hela uppställningen visar, att det är rothållarnes intresse, som är grunden för klandret.

Betraktar jag nu det resultat, hvartill Utskottet kommit, finner jag, att det innehåller lika liten logisk skärpa. Om Konstitutions-Utskottet i de amplaste ordalag omtalat regeringens åtgöranden och

sagt, att icke något misstag vore begånget, att allting vore bra o. s. v., så skulle ett sådant yttrande skäligen gifva anledning till den reflektionen, att regeringen består af dödliga personer, som ej kunna vara ofelbara. Utskottet har tydligen antingen icke kunnat granska regeringens åtgärder, eller icke sett resultatet af dem. Vi skulle icke kunna taga ett sådant utlåtande efter orden, hvaremot den nu föreliggande framställningen visar, att Konstitutions-Utskottet använt hela sitt skarpsinne för att finna anledning till anmärkningar och dervid gått så långt, att det till och med förbisett logikens regler, men ändock icke kunnat påfinna något annat än en obetydlighet.

Enligt min uppfattning bevisar detta resultat, att regeringen måtte hafva handlat med mycken klokhet och omtanke, då icke mera kunnat läggas henne till last, hvadan detta blir vida fördelaktigare för regeringen än de amplaste loford. Detta är hvad som konsekvent framgår af de premisser, som finnas uttalade i Utskottets betänkande.

Saken har äfven en annan synpunkt. Regeringsbördan är icke någon lätt börda. Ingen bär den länge, utan att duka under. Det synes mig då icke vara ädelt, att lägga sten på bördan. Konstitutions-Utskottet synes mig därför här icke hafva handlat med den högsintheit som anstår representanterne för ett fritt och ädelt folk. Jag tror icke heller att så beskaffade anmärkningar äro förenliga med rikets sanna bästa. Att befordra detta är ett gemensamt åliggande för regeringen och representationen. Men detta kan endast ske på det sätt, att de med hvarandra gå hand i hand. Hvarje åtgärd, som försvarar en sådan samverkan är också skadlig för riket. Då Riksdags-ordningen tillät Stats-Rådets ledamöter att taga plats i Kamrarne och deltaga i dessas öfverläggningar, var meningen, att man genom utbyte af tankar och åsigtter skulle komma till bättre insigt om hvad som vore nyttigt för staten. Men icke var meningen, att Stats-Rådets ledamöter skulle sitta här för att emottaga mer eller mindre öppna stickord och klander, utan för att samverka till ett gemensamt fosterlands väl.

Åtgärden är skadlig äfven i ett annat fall. Vi hafva icke så stor tillgång på politiska förmågor, på män egnade att taga plats vid Konungens rådsbord, att vi böra söka att göra den ena efter den andra af dem så hastigt som möjligt förbrukade, eller deras ställning så obehaglig, att ingen vill intaga deras plats. Äfven ur denna synpunkt anser jag Konstitutions-Utskottets åtgärd vara skadlig. Jag slutar med att anhålla, det Utskottets betänkande måtte med ogillande läggas till handlingarne.

Herr Dickson: Med anledning af Konstitutions-Utskottets nu föreliggande hemställan, vill jag tillåta mig att göra några anmärkningar ur formel synpunkt. Innan jag öfvergår till dessa, ber jag, med anledning af den föregående diskussionen, att till alla delar få instämma med de talare, som yttrat sig angående olämpligheten af 107 § Regeringsformen, och att jag skulle på det högsta önska att denna paragraf kunde komma bort.

Såsom Herrarne behagade finna, äro vid Konstitutions-Utskottets

memorial fogade icke mindre än 13 reservationer. Af dessa innehålla 10 reservationer emot det beslut, hvartill Utskottet kommit, hvaremot 3, nemligen de som afgifvits af Herrar Ehrenborg, Per Nilsson och Sven Nilsson, beröra ämnen, som alls icke förekomma i Utskottets memorial. Då jag för min del hyser den öfvertygelse, att intagandet af dylika reservationer är stridande både mot grundlagens anda och bokstaf, så har jag ock inom Konstitutions-Utskottet yrkat, att dessa reservationer icke skulle få åtfölja memorialet till Kammarne. Denna min begäran blef icke villfaren, och återopades till stöd för den motsatta åsigten, dels att det vore gammal praxis, att dylika reservationer fått åtfölja Konstitutions-Utskottets betänkande och dels stadgandet i 48 § Riksdags-ordningen.

Hvad beträffar det första skälet, kan jag för min del icke tillmäta detsamma den minsta vigt; ett bruk, som icke har något stöd af lag, bör väl icke få fortfares, om det också skulle hafva en längre eller kortare tids häfd för sig. Om jag också medger, att det under förra representationsskicket, då riksdagarne återkommo endast hvart femte eller hvart tredje år, kunde hafva något skäl för sig, så är det likväl numera alldeles obehöfligt, då riksdagarne hållas hvarje år, och så många tillfällen gifvas att kontrollera regeringens verksamhet. Jag anser det således icke vara skäl att vidare fortfares på en väg, som grundlagen ej tydligt utstakar.

Hvad beträffar det andra skälet, eller stadgandet i 2 mom. af 48 § i Riksdags-ordningen, så vill jag försöka att bevisa grundlösheten deraf. Detta moment stadgar visserligen, att ledamot, som i Utskotts beslut ej instämt, är obetaget, att jemte Utskottets yttrande lemna Kammarne del af sin skiljaktiga mening. Men när jag tolkar grundlagen, så får jag icke endast tolka en lösryckt paragraf, utan jag bör ställa den i sammanhang med andra paragrafer, som hafva afseende på samma förhållanden. Att sådana fall förekomma i våra grundlagar är ganska tydligt. Jag behöfver blott hänvisa till 11 och 13 §§ Regeringsformen. I 11 § stadgas, att ministeriela mål, hvarmed förstås alla de, som angå rikets förhållande till främmande makter, må Konungen låta bereda och handhafva på det sätt honom lämpligast synes; och i 13 § föreskrifves, att Konungen, om han vill börja krig eller sluta fred, skall kalla Stats-Rådets samtliga ledamöter till ett utomordentligt statsråd. Att börja krig och sluta fred, måtte väl vara något, som angår förhållandet till utrikes makter, men icke får ett sådant ärende behandlas efter 11 §, utan efter den 13:de. Således är här ett bestämdt undantag från regeln.

I nu förevarande fall måste man jemföra 48 § i Riksdags-ordningen med den 38:de, i hvilken föreskrifves hvad Konstitutions-Utskottet har för åligganden och skyldigheter. Denna sednare paragraf är uppställd i momenter. Enligt det första tillkommer Konstitutions-Utskottet, dels ungefär samma åliggande som de andra Utskotten hafva, nemligen att meddela utlåtande öfver de frågor, som från Kammarne till Utskottet hänvisas, och dels rättigheten till initiativ i frågor om ändring i grundlagarne. I dessa frågor är hvarje ledamot berättigad att afgifva reservation, som må åtfölja Utskottets betänkande till Kammarne. Det andra momentet rör den exceptionela

rätt, som Konstitutions-Utskottet eger, att, med det i momentet angifna undantag, aska de i Stats-Rådet förda protokoll. Vidare heter det i detta moment, angående Utskottets rätt och pligt att efter granskning af dessa protokoll hos Riksdagen anmäla de anmärkningar, hvar till denna granskning funnits föranleda eller eljest vidtagna erforderliga åtgärd etc., derom är i Regeringsformen stadgad. Således eger här, enligt min uppfattning, ett undantag rum från den generela regeln i 48 §. Slutligen talar 3 mom. om när Konstitutions-Utskottet sitter som domare med Riksdagens hela rätt. Nu hafva vi vidare att för denna granskning af statsråds-protokollen gå till 105, 106 och 107 §§ Regeringsformen. När dessa protokoll inom Utskottet granskas, så förekomma ofta ganska många anmärkningar, som upptagas till diskussion, och hvaröfver Utskottet fattar beslut, hvarvid inom Utskottet skiljaktiga meningar yppa sig. Det är då naturligtvis för dem af Utskottets ledamöter, som stadnat i minoriteten, obetaget att anföra huru långa reservationer som helst, men jag vill yrka, att dessa reservationer ej må komma längre än till Konstitutions-Utskottets protokoll, och icke utom Utskottets dörrar. Ett motsatt förfaringsätt synes mig alldeles oformligt. De reservationer, hvilka afgifvas mot beslut fattade inom andra Utskott, kunna nemligen upptagas till diskussion i Kamrarne och proposition kan framställas på bifall till reservationen med afslag på betänkandet. Men hur skulle det se ut om någon här ville förorda bifall till Herr Ehrenborgs eller Herr Per Nilssons eller Herr Sven Nilssons reservation. Ett dylikt yrkande skulle ju icke kunna föranleda till någon åtgärd. Och således är det efter min tanke en stor oformlighet att sådana reservationer kunna framkomma till Kamrarne. Konstitutions-Utskottet har icke rätt att till Kamrarnes kunskap låta komma andra regeringshandlingar än sådana, som efter Utskottets åsigt kunna föranleda tillämpning af 106 eller 107 §. Men jag anser det ej blott oformligt, utan äfven klandervärdt, att dessa reservationer fått åtfölja betänkandet, ty i dem framkastas beskyllningar inför ett forum, som icke är behörigt att till pröfning upptaga dem och inför hvilket den som anklagas ej får försvara sig. Dessa mina åsikter har jag ansett mig skyldig att här framlägga.

Hvad sjelfva memorialet beträffar, så kan jag, om jag varit något vidlyftig i det föregående, derom fatta mig så mycket kortare. Jag har icke med min röst bidragit till det beslut, hvartill Utskottet kommit, hvarför jag icke anser mig drabbas af det klander, som här blifvit riktadt emot Utskottet, utan tvär jag mina händer. Jag har inom Utskottet ogillat anmärkningen och ber nu att få hemställa, att Kammaren måtte med ogillande lägga memorialet till handlingarne.

Herr Grefven och Talmannen tillkännagaf, att anslag blifvit utfärdadt till sammanträdets fortsättning kl. 7 e. m.

Herr Wallenberg: Den siste ärade talaren har yttrat sig om angelägenheten af att förbjuda enskilda ledamöter af Konstitutions-Utskottet att vid dechargebetänkandet foga sina reservationer. Ta-

laren trodde det vara nog om sådana meningsskiljaktigheter blefvo intagna i Konstitutions-Utskottets protokoll.

Mig förefaller det som om ett dylikt förbud för reservationers afgifvande skulle vara ett sätt att undertrycka olika tänkandes åsikter, hvilket vore så mycket olämpligare, som man ej gerna kunde förhindra samma ledamöter att från sina platser i Kammaren uttala sina tankar. Svårligen torde någon göra sig mödan nedskrifva en reservation för att få densamma intagen i Konstitutions-Utskottets protokoll, ty det kommer på ett ut om en reservation på det sättet afgifves eller icke. Det torde derföre icke vara lönt, att nu för tiden tänka på en förändring i ett tillvägagående, som redan vunnit gammal häfd.

En annan fråga är hela denna grundlagsparagrafs lämplighet eller icke lämplighet. För min del skulle jag icke draga i betänkande att utstryka hela 107 § såsom ändamålsvidrig, enär den saknar all praktisk betydelse. De öfverläggningar, som i begge Kammarne förekomma angående dechargebetänkandet, betraktas alltid såsom enskilde ledamöters uttalanden, fastheldre då Kammaren icke gerna kan fatta något beslut om en skrifvelses aflåtande till Konungen angående hans rådgifvare. En sådan form för anmärkningar, som en skrifvelse till Konungen med begäran om hans rådgifvares entledigande, är en fullkomlig anakronism. Den skulle förutsätta att Konungen icke har sig något bekant om hvad som vid riksdagen eller mellan statsmakterna tilldrager sig, så framt det icke kommer till hans kännedom under formen af underdåniga skrivelser. Det finnes så många sätt, på hvilka den uppmärksamme betraktaren kan erfara om regeringens ledamöter åtnjuta Riksdagens förtroende eller icke. utan att den förältrade 107 § Regeringsformen behöfver anlitas.

Det har blifvit upplyst att rådsprotokollen icke innehålla särdeles mycket och Utskottsledamöterna hafva beklagat sig deröfver. Men för att göra sig en åskådlig bild af *regeringssystemet* får man icke uteslutande hålla sig till uppgifterna om de fattade regeringsbesluten. Uti det nuvarande regeringssystemet ingå blott sällan några viktiga beslut. Man uppskjuter alla reformer och ställer stora fördringar och förhoppningar på framtiden. Den rådande politiken är uppskofvets politik. Regeringen tror sig hafva gjort nog, om hon samvetsgrant sköter de löpande ärendena. Ofta hör man försäkras, att regeringen är så öfverhopad af göromål i och för de löpande ärendena att hvarken tid eller tankar räcka till för att uträtta något för behöfliga reformer. Men om så är, hvilket jag icke anser mig berättigad betvifla, så ligger ju den första reform, som måste vidtagas, nära till hands, åtminstone förefaller det mig alldeles solklart, att regeringen från sig borde förflytta sådana göromål, som visserligen icke äro regeringsärenden och som med lätthet och äfven rättast af underordnade myndigheter borde uträttas. Exempelvis må anföras att regeringen ännu i dag beviljar lån till industriella företag, oaktadt både Riksbanken och Riksgälds-kontoret såsom varande penningeinträttningar i sådana afseenden naturligtvis vore vida lämpligare än konseljen. I mångfaldiga andra hänseenden upptages regeringens tid med obetydligheter, som jag tillåter mig anse vara

under regeringens värdighet. Denna reformfråga, att befria regeringen från onödiga och tidsödande göromål, har, efter hvad jag kunnat erfaras, aldrig utgjort föremål för några regeringens allvarliga bemödanden. Kommer så *den förfärande långsamheten* i såväl lagskipningen, som inom administrationen. Exempler härpå äro så mångfaldiga, att man derom kunde tala i många dagar. Det ingår icke i det nuvarande regeringssystemets afsigt att i dessa delar införa erforderlig rättelse. Man låter bero, ty man vet icke hvad tidsbesparing vill säga, och detta i en tid då en ofantlig verksamhet öfverallt utvecklas. Inom näringslivet samverka två stora krafter, *kunskap* och *kapital*. Allt är på dessa områden rörelse, utveckling och lif, förvånande resultat framgå derur och människonillet skördar för hvarje dag lysande triumfer. Men den kraftutveckling, som sålunda visat sig på det ekonomiska området, har icke uppkommit genom uppskof, utan genom kraftansträngningar. Under all denna rörelse står regeringen fullkomligt stilla, och är det nuvarande regeringssystemet en fullkomlig motsats till all utveckling. Man bereder sig icke på pröfningar, som kunna komma. Systemet kommer heller icke att uthärda någon allvarlig pröfning, ty vid första sådan blir det bortblåst och försvinner spårlöst som en skugga, men den lugna, goda tid, som nu är och som lemnas obegagnad för tidsenliga reformers genomförande, *den får med rätta uppbära skulden att hafva försummat vidtaga de åtgärder, som äro af nöden för att betrygga vår sjelfständighet och det konstitutionella lifvets tidsenliga utveckling.* Det nuvarande *regeringssystemet* leder icke till införandet af det *parlamentariska styrelsesättet*, utan enär regeringen lemnar den ena frågan efter den andra åsido, så *måste* häraf uppkomma en *regerande riksdag*, hvilket jag icke anser lända till "rikets sannskyldiga nytta". Man får därför icke bedöma regeringen endast efter hvad hon gjort, utan jemväl betänka huru mycket hon underlåtit. Läsas därför icke allenast i rådsprotokollen utan läsas ock emellan raderna. Ja! läsas mine Herrar i edra egna innersta tankar och besvaren sedan jakande, om I kunnen, att *detta* regeringssystem ländar till "rikets sannskyldiga nytta".

Jag har velat uttala mina tankar vid detta tillfälle, emedan jag anser, att ett öppet uttalande är bättre än klandret genom en smygande voteringsedel.

Regeringsbeslutet, att till afskedade soldaters betryggande insättningar skola göras i sparbanker, förefaller mig oegentligt därför att någon allmän författning om sparbankers förvaltning *först* borde utkomma. Då regeringen härom gjorde framställning till sistlidne riksdag, men Riksdagen afslog framställningen, utan att antaga något annat lagförslag i syfte att betrygga sparbanksväsendet, så borde icke regeringen nu hafva beslutat anförtro afskedade soldaters besparingar åt sparbanker, öfver hvilkas verksamhet all kontroll saknas.

De anmärkningar, som här blifvit framställda mot Konstitutions-Utskottet ända derhän att "betänkandet skulle med ogillande läggas till handlingarne"; finner jag olämpligt, fastheldre som det icke är fråga om att bevilja decharge åt Konstitutions-Utskottet.

Den speciella fråga, som blifvit för Riksdagen anmäld, nemligen regeringens

regeringens beslut om rekrytåldrens bestämmande till 25 år, finner jag icke allenast vara lagenlig, utan jemväl en ändamålsenlig regeringsåtgärd. Jag förenar mig därför med dem, som redan yrkat att betänkandet skall läggas till handlingarne.

Herr Faxé: Om öfverläggningen inom Kammaren inskränkte sig till hvad Utskottets memorial innehåller, så skulle jag icke yttra mig, men då den äfven afser de meningar, som äro framlagda i reservationerna, så anser jag mig böra tillkännagifva, att äfven jag protesterat mot att Utskottet tillåtit att reservationerna fått åtfölja Utskottets memorial. Den talare, som yttrade sig näst före den siste, har deltagit i protesten och har utvecklat sina skäl därför. Jag ber nu blott att få tillägga några ord. Då jag medgifva att 48 § Riksdags-ordningen innehåller tillåtelse till reservation mot hvad Utskottet yttrat, så kan jag dock ej tyda den så, att reservationer kunna få afgifvas mot något, som Utskottets betänkande icke innehåller. Då Utskottet granskar stats-rådsprotokollen, antecknas det som är mer eller mindre anmärkningsvärdt; sedan tagas dessa saker i närmare skärskådande, och Utskottet beslutar då att antingen låta saken förfalla eller också att göra en anmälan hos Riksdagen, i hvilket fall Utskottet är att anse som en enskild motionär; det som ej anmäles är dödt och får enligt min åsigt ej vidare förekomma, är icke motionerad i behörig ordning, liksom en motion ej får af Riksdagen utsträckas längre än motionen ger anledning till. Jag hemtar ytterligare stöd för min åsigt derifrån att, om i Utskottet förslag väckes om en grundlagsförändring, men Utskottet afslår den föreslagna förändringen, så får ej några reservationer deremot afgifvas, ty förslaget kan aldrig komma under Kammarens behandling; på samma sätt anser jag det borde vara med sådana här reservationer. Ett ytterligare skäl är att Riksdagen ej kan på en sådan reservation grunda något beslut, ty efter 107 § Regeringsformen är det Konstitutions-Utskottet, som ensamt eger att anmäla hvad som är anmärkningsvärdt. Det är på dessa skäl, som jag ansett mig böra protestera mot reservationernas öfverlemnande till Riksdagen; väl är det sannt att häfden är olika och saken omtvistad, men om häfden är oriktig och strider mot lag, då må den vika. Min uppfattning af 107 § är att Utskottet skall bedöma hvad som är anmärkningsvärdt och, om förhållandena det föranleda, derpå grunda ett generelt omdöme; om det ej finnes någon anledning till anmärkning, eller om anmärkningen är af alltför ringa vikt, då har Utskottet ej något att göra. Jag tror till och med att Utskottet i sådant fall kunde låta bli att afgifva någon anmälan alls, (paragrafen lyder nemligen: "Skulle Konstitutions-Utskottet anmärka — — — ege då Utskottet att sådant tillkännagifva"), utan endast i sitt memorial säga, att den Utskottet åliggande granskning af statsrådsprotokollen är verkställd och dermed punkt; deremot kunde ej gerna någon reservation göras.

I sjelfva saken har jag redan i min reservation yttrat mig och behöfver nu ej dermed upptaga Kammarens tid; litet hvar finner att den enda anmärkning, hvilken nu kan blifva föremål för Kamma-

rens beslut, är af så underordnad vigt att den ej gerna kan förändra till någon åtgärd.

Herr von Ehrenheim: Jag begärde ordet under den förste talarens yttrande; han har med mig i Konstitutions-Utskottet varit ense derom, att den gjorda anmärkningen ej borde för Riksdagen framläggas, men hans uppfattning skiljer sig dock så väsentligt från min, att jag anser det någon bör höjas äfven från dem, som se saken från en annan synpunkt. Jag kan ej instämma med honom deruti att denna åtgärd icke var af behovet påkallad, då det väl ej kan nekas, att genom densamma bereddes en större användbarhet och duglighet för våra stridskrafter. Icke heller kan man säga att föreskriften var alltför våldsamt, ty i praxis var hvad derigenom stadgades redan allmänt gällande, men om nu också en sådan praxis gjort sig gällande, så är det väl ej olämpligt att ändra lagen för att förekomma en öfvergång till en annan praxis. Efter min uppfattning har man ingen anledning att uti den vidtagna åtgärden se någon benägenhet hos regeringen att straffa rust- och rotehållarne; sådana förutsättningar anser jag att man gör bäst att icke fästa sig vid. Att den vidtagna åtgärden icke låg inom Konungens befogenhet, har Utskottet icke ens ifrågasatt. En annan talare har här, visst icke för första gången, erinrat om det stillastående, som inträdt i utvecklingen på lagstiftningens område, och han har ej heller för första gången, gjort det till föremål för ett slags klander mot regeringen. Jag kan ej finna någon anledning till klander mot regeringen för det anmärkta stillaståndet, utan är öfvertygad att den gör hvad den kan och tror att stillaståndet har sin grund vida djupare och i helt andra förhållanden. De flesta erinra sig den rika utveckling inom lagstiftningen, som egde rum under perioden 1853--1866, huruledes under denna period med en alltjemnt stigande enighet stånden emellan stora reformer genomfördes på lagstiftningens område: huru bränvinslagstiftningen, kriminal-lagstiftningen, tull-lagstiftningen, kommunal-lagstiftningen då ordnades efter nya grunder; och för min del tvekar jag ej att uttala den åsigt, att det var just enigheten i en mängd andra viktiga frågor, som banade väg för och möjliggjorde representationsreformen. Att det nya samhällsskicket, som fick från det gamla ärfva ett så rikt lagstiftningsarbete, ej genast kunde vara färdigt att framkalla några stora saker, förefaller mig mycket naturligt; dels ligger det i sakens natur att, då en så stor förändring som representationsreformen blifvit genomförd, utan några sådana revolutionära rörelser, som till makten kalla helt andra elementer än som förut haft den, inträder en viss betänksamhet; dels hade den föregående representationen åt sina efterträdare sparat de svåraste frågorna, de frågor, som icke kunde af den föregående representationen lösas, emedan man i afseende på dem icke kommit till någon klarhet. Många af de frågor vi haft, förekommo äfven då, såsom frågan om arméns omorganisation, om en ny beväringslag, och om en reglering af grundskatterna, men man kom ej till någon lösning och det hafva vi ej heller nu gjort. Denne talare ansåg den urtima riksdagen vara ett bevis att regeringen icke uppfattat sin-

nesstämningen inom landet; för min del kan jag icke anse regeringens framställning till den urtima Riksdagen och det öde denna framställning fick, såsom något bevis på en sådan bristande uppfattning; framställningens öde berodde helt enkelt deraf, att i försvarsfrågan ännu ej finnes någon enighet, och förr än en sådan finnes kan man ej komma till någon lösning. Min uppfattning är, att det klander, som riktats mot regeringen är obefogadt, och jag är öfvertygad att om representationen vill främja nyttiga reformer, så skall den erkänna de bemödanden regeringen i det afseendet gör och icke vid alla tillfällen klandra att regeringen ej gör hvad som i följd af tidsförhållandena och sakernas egen natur icke kan åstadkommas. I afseende på betänkancket har jag intet annat yrkande att framställa än att det må läggas till handlingarne.

Herr von Koch: Det är egentligen för att yttra mig i afseende å formen för ärendets behandling som jag har begärt ordet. Med all tillbörlig och stor aktning för andras olika öfvertygelse, skiljer jag mig, på grund af min egen öfvertygelse, från de personer, som här yttrat sig, och yttrat sig i frågor, som efter min tanke ej i dag borde vara eller kunna blifva föremål för öfverläggning. Det har redan af ett par ledamöter af Konstitutions-Utskottet blifvit antydt att reservationer, som innehålla anmärkningar, hvilka ej blifvit af Utskottet gillade, icke äro öfverensstämmande med grundlagens bud. Jag är och har alltid varit af denna åsigt, och vid den riksdag, då jag hade den äran att vara ledamot af Konstitutions-Utskottet, lyckades det att förekomma tryckning af dylika reservationer äfvensom deras meddelande till Riksdagen. Om Herrarne kasta ögonen på Konstitutions-Utskottets memorial vid 1867 års riksdag, så synes att inga sådana reservationer åtfölja detsamma, ehuru flera afgåfvos inom Utskottet. Jag tror ej att grundlagen medgifver att något annat här kommer under öfverläggning än hvad som af *Utskottet* befunnits vara anmärkningsvärdt; allra minst tror jag att man i reservationer kan få framkasta sådana anmärkningar, som tydligen icke höra till de i 107 § omtalade; dermed hafva vi ej något att skaffa under dessa öfverläggningar. Så har tydligen varit grundlagens mening, man må sedan klandra 106 och 107 §§ huru mycket man vill, den som ej är nöjd med dem må söka komma fram med förslag till något bättre. Enligt 106 § eger Konstitutions-Utskottet att ställa Stats-Rådets ledamöter under tilltal inför riksrätt utan att Riksdagen har något att dervid göra till eller från. 1809 års lagstiftare hade i allt för friskt minne förhållandena under Frihetstiden för att göra en sådan sak till föremål för diskussion inom representationen. Hvad 107 § angår, så omtalas der Konstitutions-Utskottets *rättighet* icke *pligt*, der står *ege* hvilket jag tror här vara detsamma som *må*, att för Riksdagen tillkännagifva, om det finner att en eller flera af Stats-Rådets ledamöter icke iakttagit rikets sannskyldiga nytta o. s. v. Jag skiljer mig här litet från den ledamot af Konstitutions-Utskottet, i hvars reservation jag eljest förnämligast instämmer. Han synes hysa den åsigt att Konstitutions-Utskottet icke borde till Riksdagen anmäla andra saker än sådana, som enligt dess tanke skulle kunna

föranleda anmälan hos Konungen; jag läser deremot grundlagen så, att Utskottet eger anmäla hvarje fall då ej rikets sannskyldiga nytta blifvit iakttagen eller då en föredragande icke med oväld, nit, skicklighet eller drift sitt förtroende-embete utöfvat, och Utskottet derom blifvit ense; sedermera beror det på Riksdagen att pröfva i hvad mån rikets väl det kräfver att hos Konungen derom göra anmälan. Af hvad jag nu sagt, följer att jag ej kan annat än beklaga, att åtminstone en af Konstitutions-Utskottets ledamöter äfven här inblandat saker, som med rätt förstånd af grundlagen emellertid ej borde hafva nu omtalats. Denna anmärkning kan jag göra utan att här uttala mig i sjelfva saken. äfven om jag vore af samma åsigt som han, skulle jag ej tillåta mig här yttra något derom; jag anser att just under denna pröfning af huruvida den andra statsmakten handlat i öfverensstämmelse med grundlagen, böra vi väl akta oss för att föregå med dåligt exempel.

Efter hvad jag nu sagt, är det klart att jag icke vill orda om något annat än hvad af Konstitutions-Utskottets majoritet blifvit framställt. Hvad då sjelfva den anmärkningen beträffar, så anser jag det vara min rätt, ja till och med pligt, att yttra mig, eftersom ingen än här yttrat sig för den framställda anmärkningen. Jag anser det vara mycket riktigt att den kommit under Riksdagens pröfning, ehuru det kanske hade varit bättre om den gjort det efter 106 §. Jag tror verkligen att det kan sättas i fråga huruvida det utvisar *skicklighet*, att vidtaga den anmärkta åtgärden. *Skicklighet* är emellertid ett ord, som är underkastadt mycket olika tolkning, hvaraf man bäst kommer i erfarenhet vid tillämpandet af våra befordringslagar. Jag har alltid, vid behof, å tjenstens vägnar tydt detta ord som om det komme af det som är mest *skickadt*, mest lämpligt och passande till något, och jag har till exempel ansett den vara mest skickad eller skickligast till att förestå en tjänst, som visat sig dertill varit i allo lämplig. I afseende å den frågan, huruvida det utvisar skicklighet att vidtaga ifrågavarande åtgärd då det skedde, tager jag mig friheten erinra att Kongl. Maj:t vid 1869 års Riksdag, i afseende å manskapets tjänstetid dels vid indelta, och dels vid värfvade armén, föreslog, bland annat, följande bestämmelse: "att ingen må till rekryt antagas efter fyllda 25 år". Det Särskilda Utskottet yttrar i sitt utlåtande härom: "Utskottet, som erkänner att en bestämmelse, egnad att undanrödja det öfverklagade förhållandet, att manskapet vid de indelta, och stundom äfven vid de värfvade trupperna, ofta kvarstå i tjänst intill en ålder, då styrkan och rörligheten redan alltför mycket aftagit, för att motsvara tjenstens fordringar, är af behofvet påkallad, och som icke vill förneka att giltiga skäl förefinnas för den ifrågasatta bestämmelsen, att det indelta manskapet efter vissa år må vara berättigadt lemna tjensten, hyser dock någon tvekan om lämpligheten af ett stadgande, att ingen må till rekryt antagas efter fyllda 25 år", och vidare säger Utskottet: "I dessa afseenden anser dock Utskottet för närvarande icke nödigt uttala någon bestämd mening, af den orsak, att Utskottet finner de bestämmelser, Kongl. Maj:t ifrågasatt såväl i afseende å manskapets tjänstetid som de i sammanhang dermed föreslagna, stå i det nära

samband med chefens för Landtförsvars-departementet organisationsförslag, att de icke, oberoende af detsamma, kunna fullt bedömas, och har Utskottet af denna anledning funnit sig för närvarande icke kunna tillstyrka bifall till Kongl. Maj:ts förevarande förslag“. Ett så beskaffadt steg har således helt nyligen blifvit underställt Riksdagens pröfning och möttes då med tvekan af det Särskilda Utskottet, som förklarade sig ej kunna tillstyrka bifall dertill. Då förefaller det mig allt något anmärkningsvärdt att den Konungens rådgifvare, som fått ett sådant afslag på ett af honom Riksdagens pröfning underställt förslag, sedermera i elfte timman af sin tjänstetid tillstyrker Kongl. Maj:t att *ensam* vidtaga en åtgärd, som förut varit underställd Riksdagen. Jag, som *i sak* anser åtgärden ganska bra, måste dock beklaga att den blifvit vidtagen i den *form* och vid den *tid* som skett, och kan derföre, för min del, icke fördöma att anmälan derom blifvit gjord af Utskottet hos Riksdagen. — I *formen* vill jag dessutom säga, att, om Kongl. Maj:t kan förklara, att 25 år är den lämpliga åldern kan han också genom en sin författning definiera hvad som förstås med *duelig karl* sålunda, att man genom den ena bestämmelsen efter den andra, såsom till exempel att rekryten skall vara mellan 20 och 21 år eller att han skall vara af en viss höjd, verkligen ökar den börda, som hvilar på de skattdragande rust- och rotehållarne. Emellertid, sedan jag sålunda ansett mig skyldig att uppträda till försvar för Konstitutions-Utskottets åtgärd, då ingen annan gjort det, så finner jag mig nu pligtig att säga, det jag, såsom medlem af representationen, för min del icke finner rikets väl kräfva någon anmälan hos Kongl. Maj:t. På grund häraf tillstyrker jag att Konstitutions-Utskottets förevarande memorial lägges till handlingarne “sans phrases“.

Herr Abelin: Redan den omständigheten, att samtliga ledamöter från denna Kammare inom Konstitutions-Utskottet anmält sin reservation emot Utskottets beslut, torde få anses innebära, hvad och diskussionen inom Kammaren gifvit ytterligare anledning antaga, att den af Utskottet framställda anmärkningen icke här torde komma att röna något godkännande. Detta oaktadt torde det tillkomma mig, å hvars föredragning den klandrade regeringsåtgärden blifvit besluten, att något närmare utveckla skälen för mitt handlingsätt. Jag gör detta så mycket hellre, som jag derigenom tror mig nedlägga en skyldig gärd af aktning för Kammaren och de konstitutionela principerna, och som jag hoppas, att denna utredning i sig skall befinnas innebära, äfven den, en giltig anledning till det beslut, hvartill Kammaren synes vilja komma.

Den klandrade åtgärden tillhör en af dem, som jag redan vid mitt tillträde till Departementschefs-befattningen framhöll såsom af behofvet påkallade att genomföras. Den motiveras äfven i det underdåniga anförande till statsråds-protokollet den 31 December 1868, som blifvit Riksdagens ledamöter delgifvet, och den framställes sedermera till Riksdagens ompröfning i förening med åtskilliga andra förändrade bestämmelser rörande indelningsverket. Då emellertid Riksdagen visade sig obenägen att ingå på de kombinerade förslag,

som Kongl. Maj:t i sådant afseende framställt, men ingalunda underkände det riktiga och välbetänkta uti flera i detta förslag förekommande framställningar, så var det min pligt att tillse, i hvad mån den ena eller andra af dessa kunde, utan att lag och rätt trädde för nära, genomföras. Genom en under min departementschefstid ytterligare vunnen erfarenhet om lämpligheten ur militärisk synpunkt af den reform, som nu utgjort föremål för anmärkning, var det mig angeläget att redan under min ansvarighetstid få densamma genomförd, så mycket heldre som den, på sätt jag snart skall närmare utveckla, utgjorde en komplettering af ett redan fattadt beslut och ett vilkor för, att viktiga institutioner skulle bära de frukter, man föresatte sig att skörda af desamma. Att åtgärden var fullt berättigad, eller att den kunde genomföras på sätt som skett, utan att grundlag eller annan lag derigenom öfverträdde, derom var jag förvissad långt innan åtgärden företogs till verkställighet.

Åtgärdens nytta och behöflighet har synts mig bevisad samant af den gamla erfarenheten, att hvarje undervisning, för att vara rätt fruktbarande, bör bibringas vid en ålder, då, allt efter undervisningens natur, elevens sinne är mest mottagligt för densamma; och framgick nu *endast häraf* såsom en skyldighet mot det allmänna att tillse, det arméns rekryter vid någorlunda unga år antogos, så blef denna skyldighet så mycket mera påfallande vid betraktande af det förhållande att till soldatens första undervisning liksom till hans ytterligare utbildning hör inöfvandet af åtskilliga färdigheter, hvilka en till åren kommen man svårigen kan tillägna sig, eller, så vidt han icke redan tidigt blifvit dertill invand, underhålla. Att denna uppfattning af krafvet på *unga* rekryter icke är ny, tillåter jag mig att genom anförande af några data bevisa.

Redan år 1695 skref konung Carl XI till en Öfverste Rehinder, för hvars regemente knektekontraktet blifvit stadfästadt det föregående året, att till rekryter borde antagas dugligt folk om 20 år eller, der icke sådana för alla nummer kunde anskaffas, yngre intill 18 år. I de yttranden som föranledde det Kongliga brefvet af den 23 Februari 1770, hvarom Konstitutions-Utskottet talar, finnes intet annat skäl angifvet för bestämmandet af en gräns för rekrytåldern — hvilken åtgärd tvifvelsutän framkallades af missbruk vid rekryters antagande — än att, såsom orden lyda, *äldre karlar hade svårt att blifva dugliga i exercisen*. Sjelfva Sekreta Utskottet yttrar i sin skrifvelse i detta ämne af den 29 Januari 1770, följande för sin tid märkliga ord rörande indelta armén, att den bör vara "väl inöfvad, efter det blir annars för sent, då den bör till rikets försvar nyttjas och emedan nuvarande styrkan är och bör vara stammen för *allt det manskap, hvarmed armén kunde komma att förstärkas*."

År 1819 gjordes framställning från General-adjutants-expeditionen i syfte att för vissa fall få en inskränkning i rekrytåldern. Denna framställning föranledde den bestämmelse i generalmönstringsinstruktionen af den 16 Nov. 1819, som nu genom den klandrade åtgärden blifvit upphäfd. År 1838 gjorde chefen för Dalregementet framställning om rekrytålderns nedsättning till 25 eller 28 år. På grund häraf ingick Generalbefälhafvaren i 5:te militärdistriktet till Kongl.

Maj:t med hemställan om maximi-ålderns bestämmande till 28 eller 32 år. Öfrige Generalbefälhafvarne, häröfver hörda, tillstyrkte äfven en sådan förändring, då bland andra skäl äfven de om soldatens pensionering samt nödvändigheten af att han må blifva duglig till *lärare, ledare och föresyn* för beväringsskapskapet särskildt framhölls. General-Adjutanten för armén ingick härefter med underdånig hemställan om rekrytålderns nedsättande till 28 år. Häraf framgick, efter Krigskollegii hörande, det beslut, som innefattas i Kongl. kungörelsen den 2 Nov. 1838 om rekrytålderns begränsning för infanteriet till 18—30 år.

Om det sålunda redan i äldre tider befunnits nyttigt och nödigt, att den ålder, då soldaten inöfvas till sitt yrke, icke vore för långt framskriden, huru mycket mera skall icke detta vara förhållandet nu, då man ställer jemförelsevis stora kunskapsfordringar på soldaten, och då anspråken på rörlighet inom armén äro större än någonsin.

Hvad som särskildt manat mig att vidtaga den ifrågavarande åtgärden, vill jag nu hafva äran nämna. Såsom Kammaren har sig bekant, äro sedan år 1868 inrättade så kallade underbefälsskolor för armén, hvilka bland annat hafva för ändamål att af soldater utbilda skickliga underbefälsmännen. Erfarenheten från dessa skolor gaf snart vid handen, hvilket äfven vederbörande befäl framhöll, att det var af vigt icke mindre för studierna än särdeles för de mekaniska färdigheternas bibringande, att eleverna i dessa skolor utgjordes af yngre manskap. Detta, i förening med krigsstyrelsens egen uppfattning om det härutinnan lämpliga, föranledde en generalorder af den 15 December 1868, uti hvilken högsta tillåtna åldern för elev bestämdes till 30 år. Då likväl soldat, för att kunna kommenderas till sådan skola, måste hafva genomgått 2 års rekrytmöten, samt ett, men i regel två till tre års andra möten, deraf det ena i förberedande underbefälsskola, så blef det nödigt, att sjelfva bestämmelserna för rekrytåldern så ordnades, att icke någon redan vid antagandet gjordes omöjlig till erhållande af den förmån, som genomgåendet af en sådan skola medförde, äfvensom att icke staten, genom felaktiga bestämmelser, afsade sig fördelen af att få indelta arméns manskap utbildadt för det ändamål, hvartill det ytterst vore afsedt eller att utgöra instruktörer, stöd och ledare för beväringen. Åtgärden var således från min sida endast ett tillägg till, en komplettering af ett redan fattadt beslut, hvilket, liksom det klandrade tillägget, vi måste medgifva det, går i en riktning, som Riksdagen ända hittills gillat. Härmed torde jag kunna anses hafva bemött den anmärkning, som en ledamot af denna Kammare funnit sig föränlåten i en särskild reservation framställa; men då han såsom stöd för sin åsigt att åtgärden "på intet vis varit af behofvet påkallad" åberopar det förhållandet att under sednare år blott ett ringa antal rekryter inom armén blifvit antagna efter fyllda 25 år, så vill jag dervid erinra, att han dermed ingalunda ådagalagt åtgärdens obehöflighet: ty ehuru det visserligen inom en del regementen och orter hör till "sällsyntheterna", att någon rekryt antages öfver 25 års ålder, så är dock icke detta förhållande rådande öfver allt, utan vill det

snarare synas som, inom vissa orter, en tendens i annan riktning gjort sig gällande, så att på sista tiden inträffat att ända till 15 procent af de vid ett regemente antagna rekryterna varit *öfver* besagde ålder. Under sådana förhållanden hemställer jag, huruvida det icke varit krigsstyrelsens ovilkorliga pligt att tillse, att enhet och reda härutinnan åstadkommes, och att statens ändamål *allmänt* beaktades.

Eu talare, som hade ordet näst före mig, har såsom något olämpligt, framhållit den omständigheten, att det ifrågavarande beslutet framkommit "i elfte timman" eller kort före tiden för min afgang från departementschefsplatsen. Jag vill till denna talares anmärkning blott foga den upplysning, att för mig har den sista dagen af min embetsförvaltning varit lika viktig och helig som den första, och att jag den ena likaväl som den andra ansett mig hafva till pligt, liksom jag haft till mål, att se statens ändamål till godo.

Vidare tillåter jag mig att såsom skäl för mitt handlingssätt anföra, att den ifrågavarande åtgärden ur militärisk synpunkt syntts mig nödig äfven derföre, att medelåldern inom armén derigenom skulle komma att nedsättas. Såsom bekant är, skall indelta arméns manskap för att genast vid afskedstagandet kunna erhålla understöd ur Wadstena krigsmanskassa hafva tjent i 30 år. Visserligen medgifves under vissa förhållanden en något kortare tjänstetid, men visst är att man gerna låter den pålitlige fattige soldaten tjena qvar till dess han uppnått full pensionsålder, äfven om han icke i allt skulle motsvara de fordringar man anser sig böra ställa på en stamsoldat. För de soldater, som blifvit antagna vid 30 års ålder, leder ett sådant, helt naturligt undseende derhän, att de qvarstå i tjensten till fyllda 60 år. Om nu detta förhållande, såsom undantag, både bör och kan få ega rum, så är det likvisst ingalunda lämpligt att det befrämjas eller framkallas genom något åtgörande från statens sida. Denna omständighet har i den Kongl. kungörelsen, som nu blifvit klandrad, anförts såsom det enda motivet för de i densamma föreskrifna åtgärder, och för mig är den äfven i sådant afseende fullt tillräcklig.

I fråga om Kongl. Maj:ts grundlagsenliga rätt att fatta det klandrade beslutet, kan jag så mycket heldre anse öfverflödigt att ingå i någon närmare utredning, som icke ens anmärkarne inom Konstitutions-Utskottet härutinnan uttalat något tvifvel. I förbigående vill jag endast erinra, att de tillföre fattade besluten om rekrytålderns begränsning af 1819 och 1838 tillkommit liksom detta i administrativ väg, och ehuru 1840 års Konstitutions-Utskott bland de 72 anmärkningsanledningar, som detsamma för Riksdagen framlade, äfven upptog beslutet om rekrytåldern, så höjdes likväl ingen enda röst inom de båda Stånd, Ridderskapet och Adeln samt Bondeståndet, hvars medlemmar såsom rust- och rotehållare af åtgärden närmast berördes, till understöd för denna anmärkning.

Hvad man i öfrigt trott sig böra bringa på tal rörande andra regeringsbeslut än det af Konstitutions-Utskottet Kamrarnes pröfning nu underställda anser jag mig så mycket mindre böra upptaga till besvarande, som jag derigenom skulle kunna anses sjelf bryta mot de konstitutionella grundsatser, hvilka, enligt mitt för-

menande icke medgifva att i en sådan ordning draga regeringens handlingar under någon Riksdagens pröfning.

Herr Rydin: Då den diskussion, som här förefallit, inneburit anmärkningar emot Konstitutions-Utskottets ledamöter både i afseende å det beslut, som af dess pluralitet blifvit fattadt, och äfven derutinnan, att Konstitutions-Utskottet icke framdragit andra omständigheter, som förefallit mången anmärkningsvärda, så må det tillåtas mig att med några ord upptaga dessa anmärkningar till besvarande.

Jag instämmer till alla delar med den talare, som framhöll det olämpliga uti 107 § Regeringsformen, och jag anser detta till fullo bevisadt af den diskussion, som här blifvit förd, och särskildt af de båda första talarnes yttranden. Den förste af dessa talare framställde en kritik af enskilda regeringsåtgärder, hvilket dock enligt min tanke här icke är på sin plats, emedan en sådan kritik af enskilda regeringsåtgärders lämplighet aldrig kan undgå att få en viss politisk färg. Derföre har också 107 § bestämdt uttalat sig emot hvarje så beskafadt förfarande, och om således anmärkningar i sådant hänseende böra ske, skola de framställas enligt 106 §. Jag vill äfven påpeka en annan ytterlighet, hvartill man här gjort sig skyldig under diskussionen i afseende på Stats-Rådets förhållande, i det man sökt under denna debatt karakterisera regeringssystemet i dess helhet. Den talare, som i allmänna ordalag karakteriserade regeringens åtgärder och påpekade den bristande samverkan mellan densamma och representationen, framhöll visserligen en del ganska anmärkningsvärda förhållanden, som af Konungens rådgifvare bort iakttagas. Jag instämmer också uti att många behof förefinnas, som onekligen böra afhjelpas, såsom den redan länge afhandlade nödvändigheten af förändringar i domstolsorganisationen och administrationen, men jag är tillika öfvertygad om, att Stats-Rådets ledamöter sjelfva hafva samma önskan och intresse, och att således här vid lag endast blir fråga om, huruvida de arbeten äro undangjorda, som skola möjliggöra dylika reformer.

Huru olämplig 107 § än må vara, så är det dock i ett hänseende, som dess bestämmelser böra anses väl afpassade, nemligen då den förklarar, att vid bedömandet af Stats-Rådets förhållande intet annat än gerningar eller uraktlåtenhet af sådana böra framställas för Riksdagen. I regeringssystemet ligger emellertid icke blott handlingar utan mycket mera, som icke gerna kan blifva föremål för anmärkning från Riksdagens sida. Systemet bedömes nemligen äfven efter den framgång, som regeringen haft i sina företag, men framgången är en sak, som helt och hållet ligger i Guds hand, och hvar öfver således ingen kan yttra sig. En annan omständighet, hvartill man likaledes tager hänsyn, då man vill fälla ett omdöme öfver regeringens handlingar, är de konjunkturer, som bort begagnas eller blifvit iakttagna, och om dem är det likaledes svårt att yttra sig. Vi veta alla, att en stor statsmans styrka ligger just deruti, att han förmår att ögonblickligen och blixtnabbt uppfatta, när den rätta tidpunkten är inne för att verkställa en sak, och att han då begagnar detsamma med framgång. Men efter förutseende goda konjunkturer

kunna äfven begagnas utan framgång. Om så skett har man ej rätt att vända sig med klander för den i sig sjelf riktiga åtgärdens misslyckande. På grund af de framställda anmärkningarne kan man således möjligen komma till det resultat, att våra nuvarande Statsråd icke innehafva de eminenta egenskaper, att de ögonblickligen förmå inse konjunkturerna, men längre kommer man icke. På detta fält kommer man in på en diskussion öfver personers skarpsinne, hvilket väl icke kan anses lämpligt i förevarande fråga, på sätt Regeringsformen § 107 begränsat den. Man har visserligen sagt, att regeringssystemet icke leder till rikets sannskyldiga nytta, och att det för oss in på afvägar, d. v. s. i stället för att befordra det parlamentariska styrelsesättet, förskaffar oss en allena styrande Riksdag. För att kunna riktigt bedöma beskaffenheten af denna anmärkning, erfordras att man angifver hvad man förstår med det parlamentariska styrelsesättet. Det finnes nemligen knappt något ord, som begagnas i så olika betydelser, och jag är öfvertygad om att, i fall jag särskildt framställde min fråga till hvar och en af Kammarens ledamöter, så skulle jag få nästan lika många olika svar. Frågar jag en republikan, om hvad han menar med detta ord, så svarar han, att dermed afses styrelsens förläggande i händerna på en riksdagsmajoritet, som till- och afsätter ministrar, då deremot mången annan säkerligen svarar, att det parlamentariska styrelsesättet är konungamakten, tempererad af ministrar, valda ur Riksdagens majoritet utan att närmare angifva de förutsättningar, som erfordras för att sådana val skola kunna ega rum. För en sådan styrelse fordras dock en uppfostran, som icke kan beredas i alla länder och minst i ett så litet som Sverige. Sjelfva ordet är kommet från England, der, till följd af Engelska folkets position såsom ingripande i världshändelserna, stora statsmän kunnat uppstå, hvilka varit af olika åsigt i afseende på bästa sättet att häfda gamla Englands ställning i den civiliserade världen. Det parlamentariska styrelsesättet, med partier, som förfäktat olika positiva åsikter till samhällsutvecklingens främjande, ha svårt att få fotfäste i vårt land, som icke ingriper i världshändelserna, utan endast sysselsätter sig med egna små förhållanden. I de stora frågor, som varit å bane, har oppositionen framträdt såsom en mängd stridiga viljor, hvilka vanligen mötas i ett negativt resultat och säga nej till alla förslag, utan att kunna gifva skäl derför, och utan att gifva uppslag till något nytt. Just den fråga, som af en talare här blifvit framhållen, eller försvarsfrågan, visar huruledes parlamentarismen saknar jordmån. Jag tror nemligen, att vi med afseende derå ej kommit längre än att ett nej blifvit sagdt till regeringens förslag, utan att man gifvit den allra ringaste ledning, huru man önskar, att denna viktiga fråga skall lösas. Att med åberopande särskildt af denna fråga således förebrå regeringen för bristande uppfattning af parlamentarismens fordran på samverkan med representationen, derföre att den icke lyckats lösa en fråga, hvarutinnan Riksdagen ej uttalat någon ledande åsigt, anser jag icke vara berättigadt.

Till följd deraf att, då man ingår på allmänna betraktelser öfver regeringens hållning, man alltid kommer att intaga en ohållbar

ställning, har jag i Konstitutions-Utskottet uttalat såsom min åsigt, att man aldrig borde framkomma med någon anmärkning i afseende å regeringssystemet i sin helhet. För att nemligen i sådant afseende kunna bilda sig något bestämdt omdöme, erfordras att man skall hafva genomgått hvarje regeringshandling under det föregående året, att man betraktat hvar och en särskildt i förhållande till de öfriga; vidare att man genomgår alla de åtgärder, hvarom Riksdagen i underdåniga skrivelser gjort framställning, och ser till hvarföre en del af dem icke ledt till någon påföljd, samt slutligen att man betraktar Sveriges yttre politiska ställning i den civiliserade världen och ser till, hvilka frågor på grund deraf äro de predominerande. Sedan man genomgått en så beskaffad revision af regeringens handlingar och landets ställning, kan Konstitutions-Utskottet komma fram med ett betänkande i afseende på regeringssystemet, men jag frågar, hvilket Konstitutions-Utskott kan åstadkomma något sådant? Derröre har ock Utskottets åtgärd egentligen bestått deruti, att det till pröfning upptagit några anmärkningsvärda förhållanden, som under det föregående året tilldragit sig uppmärksamhet, och sedermera med ledning af protokollen framställt ett bestämdt yttrande. Då emellertid ingen annan åtgärd än den af Utskottet anmärkta blifvit i betänkandet omförmäld, så kan detta, såsom en föregående talare redan anmärkt, anses inbegripa en bestämd decharge för regeringen, och för min del vill jag instämma i den talares yttrande, som förklarade att den anmärkta åtgärden snarare bör anses för samhället nyttig än skadlig.

Man har vid detta liksom vid föregående tillfällen yrkat, att betänkandet måtte med ogillande läggas till handlingarne, men med afseende derå instämmer jag med dem, som yrkat att sådant måtte ske utan något yttrande, ty Riksdagen har ej någon rättighet att yttra sig öfver Konstitutions-Utskottet, som endast framlägger resultatet af sin granskning, och om det dervid icke visat skarpsinne och skicklighet, hvilket förhållande ej får bli föremål för yttrande, så träffar förebråelsen därför ledamöterna i Utskottet personligen, men icke Utskottet i sin helhet.

Herr von Gegerfelt: Under den långa diskussion, som här egt rum och hvilken sträckt sig äfven till ämnen som icke finnas omnämnda i betänkandet, har detta blifvit satt i bakgrunden. Icke heller jag har mycket att derom säga, men ber likväl att få framställa några få anmärkningar.

Den första är den, att då Konstitutions-Utskottet med en pluralitet, vunnit endast genom den förseglade sedeln, förklarat rikets sannskyldiga nytta genom det anmärkta regeringsbeslutet vara åsidosatt dymedelst, att armén beröfvades vissa goda krafter och beväringens antal minskades, så måste man känna en viss tvekan, huruvida Utskottet i detta hänseende verkligen sagt hvad det menar, eller kanske rättare huruvida betänkandets författare lyckats uppfatta denna mening. Ett indirekt bevis derpå finnes i den omständigheten, att, om en sådan föreskrift utgifvits angående den *värfvade* arméen, så hade säkerligen knappast någon anmärkning derom fram-

kommit, ehuru väl samma verkan deraf åstadkommits beträffande rikets sannskyldiga nytta. Deremot synes i detta betänkande *rotehållarnes* sannskyldiga nytta, utgöra hufvudsaken; och möjligen har den blifvit förblandad med *rikets* sannskyldiga nytta med tillämpning af den franska herskarens bekanta sats "*l'état c'est moi*".

Hufvudsakliga meningen med betänkandet synes vara, att undanröjda de farhågor för framtiden som denna föreskrift synes medföra; men i detta fall vågar jag påstå, att ett sådant förfarande för att åstadkomma varning är alldeles stridande mot grundlagen.

Då anmärkningen emellertid blifvit framställd, så tillkommer det Kamrarne att afgifva yttranden — icke om Konstitutions-Utskottet — utan om sjelfva anmärkningens befogenhet och i detta hänseende förenar jag mig med dem, som yrkat att, med ogillande af anmärkningen, betänkandet måtte läggas till handlingarne.

Medan jag har ordet, anhåller jag att få vidröra några frågor, som blifvit framkastade under diskussionen, ehuru de egentligen icke höra till ämnet.

Det har talats om *bristande samverkan* emellan styrelsen och representationen. I detta ämne vågar jag instämma i den af Herr von Ehrenheim uttalade åsigt och ber blott att få dervid tillägga, att samverkan fattas, icke emellan regeringen och representationen, utan emellan representationens begge Kamrar inbördes. De från regeringen framkomna förslag, hvilka af representationen afslagits, hafva antingen blifvit ogillade af blott den ena Kammaren eller också i alldeles motsatt riktning af begge. Litet eget är för öfrigt att höra regeringen förebrås dertför, att den genom sitt förfarande befordrat utbildningen af en *styrande Riksdag*. Åtminstone bör icke från Riksdagens sida någon klagan deröfver ifrågakomma.

En fråga, som för närvarande är utan all betydelse men som dock nu blifvit framställd, nemligen den om ledamöters rättighet att låta reservationer åtfölja utskottsbetänkanden, torde, då jag varit en bland dem, som ansett denna rätt finnas, påkalla några ord till försvar för åtgärden. Då grundlagen skall tolkas efter ordalydelsen, och ordalydelsen utan inskränkning medgifver ledamöter rättigheten att låta sina särskilda meningar åtfölja utskottsbetänkanden, tror jag det vore svårt att försvara en åtgärd, hvarigenom Konstitutions-Utskottets ledmöter skulle fränkännas denna rätt. Det har anmärkts, att reservationerna skola afse hvad som står i betänkandet och icke hvad som icke står der. Men reservationer kunna äfven afse, att något borde stå i betänkandet, som icke står der; och vidare kunna ifrågavarande reservationer anses riktade mot hvad som innehålles i betänkandet, eller att inga andra anledningar till anmärkning än den upptagna förefinnas. När reservanterne vilja uttala en motsatt mening, finnes för dem intet annat sätt att gifva skäl för denna sin mening än att omnämna de anmärkningar hvartill de finna skäl. Man har sagt, att Konstitutions-Utskottets ledamöter derigenom skulle kunna begagna den tillgång de hafva till Stats-Rådets protokoll till att omtala saker, som eljest icke borde blifva kända. Jag ber blott att få bemärka, att statsrådsprotokollen äro öfverlemnade icke allenast till Konstitutions-Utskottets utan äfven till hvars och ens af dess medlemmars

grannlagenhet, och att det således tillkommer hvar och en ledamot att pröfva, om grannlagenheten tillåter honom att yppa saker, som böra hemliga hållas.

Värst af allt, som blifvit klandradt, och värre än både regeringen och Konstitutions-Utskottet, har 107 § Regeringsformen blifvit utsatt för klander. Det är obestriddigt, att denna § kunde vara bättre, men sina fördelar synes den kunna hafva, om den tolkas rätt. Det har sagts, att denna § i alla tider utgjort ett tvisteämne. Förhållandet är likväl för närvarande, att alla denna Kammars ledamöter åtminstone i hufvudsaken äro ense om, huru den bör tolkas.

Någon gång hafva olika tankar angående denna § kunnat härleda sig deraf, att man i paragrafen velat läsa hvad man önskat skulle stå der, men icke hvad som verkligen der finnes. Vidare har det blifvit sagdt, att denna § blott medgifver att anmärka hvad som finnes omtaladt i statsrådsprotokollen. Af protokollet finner man likväl icke blott hvad som står der, utan äfven hvad som icke står der; och man kan jemväl deraf finna, om någon statsrådsledamot icke iakttagit rikets sannskyldiga nytta eller icke utöfvat sitt embete med oväld, nit, skicklighet och drift. För öfrigt står det ju hvarje riksdagsman öppet att väcka ändring i paragrafen, men något sådant har likväl icke skett på sednare tider och så länge den finnes måste den tillämpas, och bör utan förtydning tillämpas.

Något vidare har jag icke nu att tillägga, utan anhåller endast att med ogillande af anmärkningen Konstitutions-Utskottets nu föredragna memorial måtte läggas till handlingarne.

Grefve Mörner, Carl Göran: Lika med den siste talaren anser jag för min del rättigheten att vid Konstitutions-Utskottets betänkanden foga reservationer icke kunna förnekas. Denna rättighet har också så länge varit utöfvad, att redan deri ligger ett försvar för densamma; men äfven ordalagen i sjelfva grundlagen synas mig gifva fullt tillräckligt stöd för den praxis, som utbildat sig, särdeles efter den redaktion, som den nuvarande Riksdags-ordningen erhållit. 48 § i densamma innefattar nemligen utan all inskränkning en rättighet för ledamot, som icke instämt i Utskottets beslut, att jemte Utskottets yttrande lemna Kamrarne del af sin skiljaktiga mening, som i sådant fall bör till Utskottet skriftligen afgifvas. Det är således icke till *Konstitutions-Utskottet*, utan till *Kamrarne*, som han skall afgifva sin särskilda mening. När man vidare jemför denna paragraf med 107 § Regeringsformen, så finner man att enligt 1 mom. kan Konstitutions-Utskottet framställa anmärkning, men att enligt 2 mom. "frågor i detta ämne kunna i Riksdagens Kamrar väckas och af andra Riksdagens Utskott än Konstitutions-Utskottet hos Kamrarne andragas, men icke af Riksdagen afgöras, förr än sistnämnda Utskott deröfver blifvit hört." Huru dessa anmärkningar skola framställas, om de väckas inom Kamrarne, upplyser 57 § Riksdags-ordningen, som bibehåller det gamla sättet med en rullens afgifvande. Så kommer likväl 3 mom. i 107 §, och då deri icke säges, att hvad *Konstitutions-Utskottet* lemnat oanmärkt är det, hvarför regeringen erhåller decharge, utan att allt hvad *Riksdagen* efter

granskning godkändt eller lemnat oanmärkt bör anses hafva vunnit decharge, är det således *Riksdagen*, som har rättigheten att både granska och lemna oanmärkt. Konstitutions-Utskottet har skyldighet att anmäla, men Riksdagen har rättighet att pröfva.

Mig vill det för öfrigt synas att rättigheten till sådana reservationers afgifvande efter nu gällande Riksdags-ordning är så mycket mera obestriddig, som det icke lärer kunna förmenas Kamrarne, om de i reservationerna skulle finna något af beskaffenhet att fordra närmare utredning, att återremittera hela betänkandet till Konstitutions-Utskottet.

Efter denna framställning af min åsigt rörande rättigheten att afgifva reservation, ber jag att få öfvergå till sjelfva betänkandet. Det är glädjande att finna att Konstitutions-Utskottet icke har någon svårare anmärkning att framställa än den, som i dess betänkande förekommer. Uppfattningen af de sista tidernas händelser kan hos olika individer vara betydligt varierande, men då Utskottet med de närmare upplysningar, som det haft tillfälle att förskaffa sig, kommit till det resultat, som dess betänkande utvisar, så utgör detta åtminstone för mig ett afgörande bevis, att den kännedom om åtskilliga regeringsåtgärder, som den *utanför stående* varit i tillfälle att inhämta, varit ofullständig och i följd deraf äfven oriktig. Jag vill icke ingå i någon granskning derom, men tillåter mig endast göra några suppositioner, konklusionerna deraf kan hvar och en sjelf göra.

Om t. ex. i ett samhälle der en civillag funnes, som stadgade, att hvar och en efter fyllda 15 år hade rättighet att fritt råda öfver allt hvad han kunde förvärfva och efter uppnådda 21 år råda äfven öfver hvad genom arf kunde tillfalla honom — om i ett sådant land regeringen skulle på administrativ väg föreskrifva t. ex. att tre fjerdelar af krigsmakten icke skulle hafva en sådan rättighet, utan att den, af hvad honom i aflöning eller eljest tillkomme, ovilkorligen skulle från sig lemna en viss andel, skulle man väl möjligen kunna hysa tvekan, huruvida en sådan föreskrift stode i full harmoni med det allmänna lagbudet.

Om vidare i detta land vore föreskrifvet, att den, som förvaltade annans egendom, skulle därför stå i ett ansvar, som ålade honom vissa förbindelser, hvilka tillförsäkrade den person, som till honom öfverlemnade sina medel, att därför hos honom företrädesvis åtnjuta säkerhet, samt det derefter blefve af regeringen bestämdt, att en viss klass af förmän för denna militär skulle mottaga och förvalta dessa medel, utan att tillika någon säkerhet fordrades af dessa sålunda tillsatta förvaltare, hvilka kanske icke ens rådde öfver *sin egen* egendom eller hade den ekonomiska ställning, som borde utgöra borgen för den förvaltning, som blefve dem anförtrodd, skulle man möjligen äfven kunna hysa något tvifvel i afseende på en sådan anordnings lämplighet.

Om vidare det så anordnades, att dessa förmän en gång om året eller vid hvarje öfningstillfälle ställdes under en kontroll af alla dessa sina underordnade gemene man vid krigsmakten, kunde man väl också fråga sig, huru fördelaktigt en sådan inrättning kunde komma att inverka på disciplinen.

Om slutligen uti detta samhälle funnes en lag, som stadgade, att den, hvilken undan sina gäldenärer sökte undansticka någon del af sina tillgångar, därför underkastades ansvar, och att den, som hjälpte honom dervid, äfven utsattes för enahanda påföljd; huru skulle man i ett sådant land betrakta den omständigheten, att å administrativ väg föreskrift lemnades derom, att under en viss tid ifrågavarande krigsmäns tillgångar undandrogenes icke allenast hans egen disposition, utan äfven hans gäldenärens betalningsrätt.

En annan omständighet, som man äfven kunde tänka sig möjligheten af, vore den, att det t. ex. i ett land inträffade, att, då inom en kommun ett bolag ville bilda sig för att utföra ett större industriellt företag, men icke sjelf kunde åstadkomma de nödiga medlen för ändamålets vinnande, så kunde tilläfventyrs en delegare i detta bolag leda det derhän, att den representativa myndigheten inom kommunen (åt hvilken myndighet för öfrigt kommunen icke af fri vilja anförtrott sina angelägenheter, utan hvilken enligt landets lagar ovillkorligen skulle finnas och hvilken egde full makt och myndighet att handlägga kommunens angelägenheter), af hvilken representation för öfrigt åtskilliga i det industriela företaget intresserade personer voro medlemmar, med en, såvida man afräknar dem som sjelfva voro intresserade i företaget, knapp majoritet beslutade, att kommunen skulle garantera betalningen af den skuld, som det industriela bolaget måste ådraga sig; att vidare inom kommunen funnos några personer, som befarade att i framtiden möjligen få betala skulderna för det der industriela bolaget, hvilket efter deras mening var bildadt för att utföra ett icke så alldeles säkert företag; att dessa medlemmar af kommunen öfverklagade kommunalrepresentationens beslut hos vederbörande myndighet, men att det dervid icke råkade bättre ut, än att den, hvilken såsom domare skulle handlägga målet i högre instansen, äfven han, vore en i företaget intresserad person, och att besvären lemnades utan afseende; att klagomålen derefter fullföljdes hos högsta styrelsemakten, men att, då klagomålen anfördes, förhållandet med domaren i medlersta instansen var för de klagande obekant, så att de först genom påminnelsekriften derpå fästade uppmärksamhet; att, ehuru uti ifrågavarande land funnes en lag, som stadgade, att när en person egenvilligt fördröjde en invändning, så skulle han därför böta, men invändningen i alla fall pröfvas, invändningen i högsta instansen emellertid ansåges vara för sent framställd och lemnades utan afseende, så att icke ens den, mot hvilken den var riktad, deröfver blefve hörd. Om något sådant inträffade, skulle ni väl, då, mine Herrar, tycka, att i det landet lag rätteligen skipades? Någon tvekan kan åtminstone i det hänseendet uppstå.

Sådana der betänkligheter kunna ju understundom i ett eller annat samhälle uppstå. Om dessa betänkligheter hade framgång hos allmänheten och började slå rot, samt det tillika i detta land funnes en institution, åt hvilken nationalrepresentationen hade uppdragit det maktpåliggande och grannlaga kallet att granska landets regeringsåtgärder, månne då de, åt hvilka ett sådant grannlaga uppdrag blifvit lemnadt, icke hade gjort sitt land och sin regering

en god tienst, om de hade meddelat sådana upplysningar, hvarigenom de irriga åsigtorna om dylika regeringsåtgärders ändamålsenlighet och lämplighet hade blifvit vederlagda. För mig vill det åtminstone synas, som om det hade varit godt, om nämnda institution så hade gått till väga.

Beträffande den punkt, som blifvit af Konstitutions-Utskottet särskildt framhållen, så är den i och för sig af föga vigt. Inledningen till den Kongl. förordning, som i ämnet blifvit utfärdad, innefattar en trogen afskrift af inledningen till 1838 års Kongl. kungörelse, hvarigenom åldern för rekryter inskränktes från 36 till 30. De då varande medlemmarne af Kongl. Maj:ts konselj, ansågo sig hafva tillräckligt sorjt för arméns tjenstbarhet, då de inskränkte rekrytåldern till mellan 18 och 30 år. Nu har man emellertid funnit att 25 år skulle vara lämpligare än 30 år. Detta kunde vara en smaksak, och jag skulle icke säga särdeles mycket derom, om icke den afgangne chefen för Landtförsvars-departementet hade lagt vigt på denna sak och ansåg sig derigenom hafva rättfärdigat ett i elfte timman verkställt borttagande af ett, efter hans förmenande, för arméns tjenstbarhet hinderligt stadgande. Då jag för min åtgärd åberopar en för åtgärden vänligt stämd auktoritet, torde man kanske icke kunna anse, att jag sökt upplysningar på annat håll än hos goda källor. Det fanns nemligen i går i Stockholms Dagblad en artikel, som utvisade, huru liten procent af rekryterna vid antagandet var äldre än 25 år. Det vill synas mig att ju lägre denna procent är af ju mindre betydighet måtte äfven förordningen vara för det allmänna. Man har åberopat att det till och med skulle hafva gått så långt vid ett regemente, att 15 procent af rekryterna varit öfver 24 år. Detta har äfven anförts af förre chefen för Landtförsvars-departementet, men hvarken han eller författaren af artikeln i Dagbladet upplyste, huru många af dessa rekryter varit mellan 24 och 25 år och huru många som varit nära 30 år. Om nu större delen af dessa 15 procent stadsnade vid en ålder af t. ex. 26 år, så må det förlätas mig, om jag icke tror, att siffran 25 år af stor betydighet, särdeles som olika individers utveckling och styrka i icke så ringa mån variera.

Såsom en anledning till förordningen anfördes äfven, att eleverne vid underbefälsskolorna borde utgöras af yngre manskap och att en generalorder stadgat, att dessa elever vid antagandet icke finge vara äldre än 30 år, emedan äldre personer skulle vara mindre läraktiga. Det anfördes äfven såsom ett skäl, hvarför icke rekryter äldre än 30 år finge antagas, att de skulle vara mindre läraktiga. Mig vill det likväl synas, att en rekryt, som, då han vid mellan 25 och 30 års ålder antages, icke är tillräckligt läraktig för att inlära handgreppen och för att blifva simpel soldat, äfven må anses otjenlig att bibringas den jemförelsevis högre bildning, som erfordras för underbefålet, när han vid närmare 30 år skall kommenderas till underbefälsskolan. Vidare sades det, att man borde laga så, att det icke vore omöjligt för någon att komma i åtnjutande af förmånen att blifva kommenderad till underbefälsskolan. Ja, om en så ringa procent

procent af armén som 6,15 icke skulle vara kompetent att kommanderas till underbefälsskolan, så är min oförgrifliga tanke att derigenom icke på minsta sätt äfventyras hvarken arméns tjenstbarhet eller landets välfärd.

Om således jag för min del icke kan komma till någon annan åsigt än den, att den ifrågavarande nådiga förordningen icke varit af landets sannskyldiga nytta påkallad, men att deremot dess utfärdande vid den tidpunkt, då den tillkom, gaf densamma utseende af att hafva något annat möjligtvis mindre godt ändamål, så vill det synas mig, att det hade varit önskvärdt, att icke en åtgärd hade blifvit vidtagen, som möjligen hos dem, hvilka egentligen deraf hafva någon kännning, skulle kunna framkalla den tanken, att det varit en *öfverilning*. Denna åtgärd är emellertid, enligt min tanke, alldeles för obetydlig för att föranleda en så stor och vigtig framställning som den, hvartill Konstitutions-Utskottet funnit sig befogadt, och för min del kan jag derföre i afseende på sjelfva slutet icke annat än förena mig med dem, som yrkat, att betänkanudet måtte läggas till handlingarne.

Herr Caspersson: Min uppmärksamhet har blifvit fästad derpå, att det kan vara tvifvel underkastadt huruvida det af mig förut framställda yrkandet är fullt grundlagsenligt; och får jag med anledning deraf afstå från nämnda yrkande och i stället förena mig med dem, som yrka, att betänkanudet måtte läggas till handlingarne.

Herr Dickson: Jag ber att få förändra det af mig vid mitt förra uppträdande framställda yrkande derhän, att Utskottets memorial måtte läggas till handlingarne. Medan jag har ordet, vill jag emellertid äfven yttra mig beträffande sjelfva saken.

Den talare, som yttrade sig näst efter mig, anmärkte, att det icke kunde vara angenämt för dem, som velat afgifva reservationer, att få dessa begrafna inom Utskottet. Vid öfverläggningen härom inom Utskottet uttalades också såsom en ultima ratio den sats, att om Utskottet hindrade reservationernas framläggande för representationen kunde Utskottet i allt fall icke förhindra, att ju reservanten inför Kamraren uppläste sin reservation. Detta må nu så vara, men då det endast är tillåtet representanten att till protokollet yttra sig i det ärende, som föreligger, så kunde det ju inträffa, att om en reservation upplästes, hvilken berörde regeringshandlingar, som icke föranledt anmälan, Talmannen funne sig med stöd af 90 § Regeringsformen böra afbryta ett sådant uppläsande.

En talare från Kronobergs län har framställt anmärkningar, dervid han, måhända för att icke sjelf komma under 90 §, begagnade sig af suppositioner, som dock voro temligen genomskinliga. Jag vill icke upptaga hans anförande till bemötande; men kan icke underlåta att erinra, att det är en allmän grundsats, att förord bryter lag, och att likaväl som en husbonde är berättigad att, då han antager en tjenare, med honom öfverenskomma att af den betingade årslönen någon del skall innehållas för något särskildt ändamål,

lika väl är staten berättigad att, då en soldat antages, föreskrifva huru en del af legan skall användas.

Herr Hallenborg: Jag ber att få till besvarande upptaga några anmärkingar, som blifvit gjorda mot mitt förra anförande.

Jag har aldrig bestridit Kongl. Maj:ts rätt att bestämma qualificationerna för dem, som antagas till rekryter, och jag medger viligt att denna rätt kan utsträckas till de mest försvårande villkor; men korrektivet häremot ligger i den klippa, som heter omöjlighet. Jag har aldrig misskänt den stora välmeningen med den beslutade åtgärden, och jag inser fullkomligt nyttan deraf, att endast ungt folk antages till soldater. Den erinran jag tillåtit mig göra, afser därför endast tidpunkten för författningens tillkomst och den politiska betydelse, som dermed gafs densamma.

Det har anmärkts, att jag fört diskussionen in på ämnen, som endast omförmälas i reservationer. Grundlagen medgifver uttryckligen rättigheten att anmäla reservation, och gränsen för begagnandet af denna rätt är allenast att söka i reservantens uppfattning af hvad som är takt. Memorialet gifver exempel på två olika sätt att anmäla reservation. Så omförmäler Herr Sven Nilssons reservation ingenting annat än hvad en hvar förut har sig bekant, enär den stöder sig på en tryckt författning. Helt annat är förhållandet med Herr Per Nilssons reservation, som berör frågan om sammankallandet af urtima Riksdagen. Denna reservation stöder sig allenast på hvad som kunnat inhemtas vid läsning af statsrådsprotokollen, och för min del har jag icke funnit det tillständigt att yttra mig öfver ett ämne, derom närmare kännedom kunnat inhemtas endast af protokollen.

För öfrigt har genom häfd införts den sed, att vid föredragning af déchargebetänkandet låta diskussionen behandla hvarjehanda ämnen. Särskildt var detta fallet vid 1870 års riksdag, då diskussion fördes öfver en massa regeringsärenden, änskönt Konstitutions-Utskottets betänkande icke innehöll någon anmärkningsanmälan. Konungens rådgifvare upptogo emellertid till besvarande de anmärkningarna, som gjordes af enskilde ledamöter, och dermed gafs den af mig åberopade häfd. Denna häfd har jag begagnat, och jag tror, att jag dervid icke gjort mig skyldig till något inkonstitutionellt förfarande.

Då mitt förra yrkande icke torde vara fullt formenligt, anhåller jag få förändra det derhän, att betänkandet måtte läggas till handlingarne.

Friherre von Schwerin: Till en början får jag förklara, att jag hvarken gjort anklagelser eller förebräelser; jag ville endast konstatera ett faktum, nemligen *stillastående*. Nu vill jag endast upptaga en talares anmärkning, att det icke vore bevisadt, att vederbörande misstagit sig om opinionen i landet vid urtima Riksdagens sammankallande. Hvad som är allmänna opinionen erfar man genom sammanställande af hvad som föregår inom representationen och hvad man erfar vid beröring med folk i de särskilda orterna. Summerar jag rösterna inom båda Kamrarna och frånräknar dem, som

afgåfvos af Statsrådets ledamöter, visar sig nogsamnt huru opinionen inom representationen var beskaffad. I den ort der jag bor, har jag icke hört någon, som gillade urtima Riksdagen. Vid Landtbruksmötet i Göteborg, der, såsom bekant, de skilda landsorterna voro talrikt representerade, lyckades jag verkligen träffa en person, som uttalade sitt gillande. En af mina vänner påträffade två, som hade samma åsigt. Summa tre. Några flera har jag icke hört instämna, och derpå grundar jag min uppfattning om opinionen i landet.

En talare har erinrat om den samdrägt, som egde rum inom de fyra stånden. Jag tackar honom för den oväld, hvarmed han yttrade sig. Den gamla organisationen var mig kär, och jag har ännu icke lärt att beundra den nya.

Man har sagt, att samverkan mellan regeringen och representationen i arméorganisationsfrågan icke kunde åstadkommas. Jag tror dock, att om man velat undersöka förhållandena, skulle man kommit till en sådan samverkan. Det behöfdes nemligen icke mycken politisk takt för att, redan vid den näst föregående lagtima Riksdagen, förnimma på hvad grund frågan borde byggas. Många tecken antydde, att om man tagit till utgångspunkt att lindra och aflyfta den tunga, som genom indelningsverket hvilar på svenska folket, och att afskaffa en föråldrad inrättning, så hade man kommit till samverkan.

Jag instämmer med dem, som begärt, att betänkandet måtte läggas till handlingarne.

Herr Bergstedt: Såsom min vid Konstitutions-Utskottets memorial fogade reservation utvisar, har jag icke kunnat biträda Utskottets beslut om anmärknings framställande. Jag skulle därför icke nu behöft här yttra mig, helst jag ser att samtliga Konungens rådgifvare lemnat sina platser, hvilket synes tillkännagifva, att de betrakta denna diskussion såsom något sig icke vidkommande; men jag finner mig manad att upptaga en utaf en ledamot från Södermanland uttalad tanke, som jag anser vara väl förtjent af uppmärksamhet. Nämnde ledamot yttrade, att en förändring af grundlagen verkligen behöfdes genom borttagande af 107 § Regeringsformen, en paragraf hvilken hädanefter är alldeles omöjlig att tillämpa. Jag vill beträda samma väg; men vill gå några steg längre. Under de fem år, jag, till följd af Kammarens förtroende, varit ledamot af Konstitutions-Utskottet, har mer och mer tvekan trängt sig på mig, hvad detta Utskott egentligen har att göra. Att det från fornda dagar haft en stor politisk betydelse, vill jag icke förneka, och den talare, som började diskussionen, påminde ganska riktigt om den egenomliga ställning lagstiftarne hade för sextio år tillbaka och den nästan sjukliga omsorg, med hvilken de sökte bygga upp konstitutionella garantier. I vår tid vet jag icke, att 107 § innehåller några garantier för en konstitutionel regim i landet. Denna paragraf föreskrifver granskning af statsrådsprotokollen. Jag har hört mig före hos personer, som ega obestridlig sakkännedom, och de hafva förklarat, att icke i något annat konstitutionelt land finnes någon så beskaffad protokollsföring inför regenten som i Sverige. Då Konstitutions-Utskottet sätter sig, erhåller det en lång räckta statsråds-

protokoll, bundna i digra och prydliga pergamentsband. Det imponerar på de nykomna. Man tänker sig, att här äro alla regeringens hemligheter förvarade, här är ett stort förtroende. Man börjar bläddra i dessa protokoll och går dem igenom det ena efter det andra. Det är kanske nog mycket begärdt att tjugo personer, som alla uppnått myndig ålder och något mera, skola i en eller annan vecka vara sysselsatt med att läsa titlar på protokoll. Något annat innehålla sällan dessa protokoll än hvad som ingår i registraturet eller kan igenfinnas i regeringsdepartementen såsom underlydande auktoriteters utlåtanden och så vidare, och då är det sannerligen förlåtligt om en person, som egnat sig åt allmänna värf, börjar fundera, om han icke skulle kunna finna någon lämpligare sysselsättning. Om någon finner att jag sagt för mycket, ber jag att få erinra om det kända förhållande, att största delen af statsrådsprotokollen innehåller redogörelse för ärenden, hvilka för Riksdagen redan äro bekanta, hvad beträffar resultaten genom Svensk Författningssamling, och hvad beträffar rådslagen genom de bilagor som åtfölja Kongl. Maj:ts propositioner till Riksdagen. Två eller tre gånger om året händer det, bland mängden af de obetydligheter hvarmed regeringen i vårt land besväras, att någon af Konungens rådgifvare till protokollet uttrycker någon särskild mening: regeln är den, att samtliga Statsråden i underdånighet tillstyrka bifall till hvad Departementschefen hemställt.

Den vanan här i landet, att protokoll föres inför Konungen i hans råd, må nu hafva skäl för sig eller icke: derpå vill jag nu icke inlåta mig. Men det vågar jag påstå, att lagstadgandet derom, att dessa protokoll skola granskas af en särskild delegation i Riksdagen, det stadgandet är antiqveradt och det har till och med verkliga vådor. Då Riksdagen tillsätter ett särskildt Utskott för att granska innehållet af statsrådsprotokollen, inträder den förutsättning, att det är något som behöfver granskas och verificeras, något som borde tagas i skärskådande af hederliga och såvidt möjligt klarsynta män, emedan det annars kanske icke vore så bra bestäldt med rikets väl. Sjelfva det namn, som här i landet i dagligt tal tillägges det memorial, hvori Konstitutions-Utskottet tillkännagifver, att det fullgjort sin pligt att läsa protokollen — "déchargebetänkandet" — innebär något vilseledande, nästan en fara. Om det befinnes att Konstitutions-Utskottet icke haft något att anmärka vid läsning af dessa protokoll, kan häraf lätt dragas den slutsatsen, att det varit alldeles omöjligt att med bästa vilja finna en anmärkning emot det sätt hvarpå regeringen under tiden varit förd, och om Utskottet framställer ett tvifvel eller ett lätt klander, så kan det heta, att det måtte vara särdeles väl bestäldt med allt då intet värre varit att anmärka. Men icke ens Riksdagen meddelar décharge af ett regeringssystem såsom ett bolag på en revisionsberättelse. Riksdagens totalomdöme om detta system ligger i hela dess hållning i afseende på regeringen, och behandlingen af déchargebetänkandet har i vanligt fall en långt mindre politisk betydelse än många af dess öfriga handlingar.

Jag vill dessutom vända Kammarens uppmärksamhet på en annan olägenhet. Då Konungens rådgifvare veta, att hvarje deras råd, utta-

ladt ex officio inför Konungen skall blifva föremål för främmande, kanske icke alltid upplyste, någon gång måhända icke från partiintressen fries mäns pröfning, innebär detta för dem en stark lockelse att ur statsrådsprotokollen aflägsna allt det, som, om icke annat, kunde föranleda en obehaglig öfverläggning inom Riksdagen. Sjelfva grundlagen ställer till Konungens rådgifvare en uppfordran att i afseende på de mest betydelsefulla regeringshandlingarne framlägga sina råd i en sådan form, på en sådan ort och på en sådan tid, att de icke utsätta sig för dessa vidrigheter. Men hvad skola då dessa vidlyftiga dokumentregister tjena till! De hafva icke ens med sig det gagn, att historieforskaren, för hvilken de om femtio år blifva tillgängliga, som i dessa protokoll kan söka ledning för sitt omdöme om de inre krafter, som varit bestämmande vid afgörandet af de större regeringsangelägenheterna, i dem kan få sin vetgirighet tillfredsställd, ty han finner ingenting som han icke visste förut.

I afseende å protokollsföringen finner jag dock, såsom nyss sades, icke nödvändigt att yttra mig vidare, men hvad angår granskningen af protokollen, kan jag icke underlåta att uttala den öfvertygelse, att det vore en stor vinst, om den paragraf, deri denna granskning föreskrifves, komme att ändras; och jag skulle anse för en stor lycka, ett verkligt politiskt framsteg, om jag en gång finge upplefva den dag, då antingen från Konungens eller representationens sida framkomme borttagande så väl af uppdraget för Utskottet att granska de inför Konungen i Statsrådet förda protokollen som äfven hela den ifrågavarande § 107 Regeringsformen. Att det deri icke vidare ligger någon konstitutionel garanti, derom torde de flesta af denna Kammares ledamöter för länge sedan hafva öfvertygat sig. Denna paragraf erbjuder endast ett litet vapen åt den, som redan i sin hand har ett stort. Det förekommer mig, som om hvar och en, hvilken, för att uttrycka sina tänkesätt om den anda som ledt Kongl. Maj:t, vill begagna en anmärkning efter § 107 Regeringsformen, använder, för att lyfta en tyngd, en knappål i stället för ett jerspett. Jag är rädd att röra denna grundlagen, och redan det åliggandet för Konstitutions-Utskottet, att, såsom man säger, hyfsa grundlagen, är betänkligt, emedan det så att säga håller grundlagen på beständig flyttfot, då förutsättningen tvärtom borde vara den, att vissa lagar endast af yttersta nödtvång må förändras. Men mer än betänkligt är, att Utskottet skall hafva förpligtelse, att hvarje riksdag komma med något som genom fördom eller häfd alltid blifver mer eller mindre en tillstymmelse till en revisionsberättelse. Jag tror icke, att det i ett samhälle, som nått en sådan utveckling i konstitutionelt hänseende, som vårt, är statsmakterna värdigt att längre bibehålla denna vördnadsvärda men odugliga öfverletva från forna tider, och att det kan vara hög tid att tänka på en förändring, som verkligen är "högst nödig, nyttig och möjlig att utföra".

Herr von Gegerfelt: Min uppmärksamhet har fästats derpå, att betänkligheter mött att framställa proposition på ogillande af Utskottets anmärkning. Jag återtager derföre mitt yrkande och förenar mig med dem, som yrka att betänkandet lägges till handlingarne. Men

då jag för min del ställt mig grundlagens strängaste fordringar till efterrättelse, torde det tillåtas mig att fästa uppmärksamheten på stadgandena uti tvänne §§ af Regeringsformen, nemligen dels 90 §, af innehåll att under Riksdagens, dess Kamrars eller Utskotts öfverläggningar och pröfning må icke uti något annat fall eller på något annat sätt, än grundlagarne bokstafligen föreskrifva, komma frågor om regeringsmaktens beslut eller enskilda medborgares och korporationers förhållanden, dels ock uti 107 §, der det föreskrifves att under Riksdagens öfverläggningar skola icke Konungens beslut uti mål, som röra enskilda personers eller korporationers rättigheter och angelägenheter, kunna ens nämnas, ännu mindre någon Riksdagens pröfning underställas. Då nu flere talare skarpt klandrat några regeringens beslut, hvilka icke blifvit i denna ordning till Riksdagen hemställda, torde icke grundlagens föreskrifter här blifvit iakttagna. Hvad angår det af Grefve Mörner framställda klander öfver regeringens beslut i sparbanksfrågan, vill jag nämna, att det icke förändrar saken att han presumerade att det skett i ett annat land. Jag vill icke inlåta mig i försvar för detta regeringens beslut, helst då jag anser det icke hafva bort komma under öfverläggning; men jag vill fästa Herr Grefvens uppmärksamhet derpå, att enligt hittills gällande föreskrifter undantagas från embetsmäns löner vissa belopp, hvilka insätts i pensionsinrättningar hvilka icke blifvit af staten garanterade, och att detta är något som de icke kunna undandraga sig. Vidare är genom särskilda författningar förordnad, att sådana medel icke få tagas i mät. Förhållandet är således alldeles enahanda med den beslutade åtgärden i sparbanksfrågan. Samme talare ansåg, att Riksdagen borde erhållit något meddelande angående det af Kongl. Maj:t stadfästade beslut om den räntegaranti Stockholms stad åtagit sig. I detta fall har Utskottet ställt sig grundlagens bud till efterrättelse; ty ehuru Stockholm är en stor kommun, är det dock en korporation.

I afseende på den andra punkten, som utgör föremål för Konstitutions-Utskottets anmärkning, har åberopats, att en så liten procent af rekryterna hittills varit öfver tjugufem år gamla. att rikets sannskyldiga nytta icke fordrat utgifvandet af ifrågavarande befattning. Frågan som föreligger till besvarande är likväl ingalunda derom, utan huruvida genom samma författning rikets sannskyldiga nytta blifvit *åsidosatt*. Detta anser jag vara en ganska stor skilnad.

En ärad talare har åberopat den häfd, som införts för några år sedan. Denna häfd är sålunda icke "urminnes" och torde icke böra gälla i strid mot grundlagens ordalydelse.

Grefve Hamilton, Henning: Mitt förra yttrande afsåg blott att angifva de skäl, på grund af hvilka jag önskar, att 107 § Regeringsformen måtte komma att ur grundlagen utgå. Det har sedan gifvit en ärad talare anledning till det svar, att den som icke gillar nämnda §, heldre än att i Kammaren uttala sitt ogillande af densamma, borde till Konstitutions-Utskottet ingifva förslag om dess upphäfvande. Jag erkänner, att denna anmärkning kan synas ganska riktig och vill derföre gifva tillkänna. hvarföre jag icke vidtagit den af talaren

angifna utväg att göra min åsigt gällande. Redan vid föregående tillfällen har jag uttalat den mening, att genom 1866 års grundlagsförändringar maktställningen mellan regeringen och representationen undergick en ganska väsendtlig rubbning. Om detta är sannt — och detta torde numera erkännas äfven af dem, som biträdde förändringarne — torde det böra blifva deras omsorg att återställa den förlorade jemnvigten. Den som åter, lika med mig, ogillade förändringen har både rätt och pligt att afhålla sig från alla åtgärder, som göra honom delaktig i ansvaret för hvad som komma kan. Han är skyldig att uttala sin mening om det tillstånd, hvori vi befinna oss, men i öfrigt utan otålighet afvakta den tidpunkt, då de, som framkallat detsamma, finna nödigt att deri göra de förändringar, hvaraf det kan vara mäktigt.

Då jag nu fått ordet, kan jag ej undgå att påpeka det stöd för olämpligheten af 107 § Regeringsformen, som jag i dag erhållit af Konungens rådgifvare, då under största delen af vår öfverläggning ingen bland dem varit tillstädes. Finna de Konstitutions-Utskottets yttrande angående granskningen af Statsrådets protokoll vara af så ringa vikt, då synes mig i sanning tiden vara inne, att äfven representationen kan låta nämnda paragraf falla.

Slutligen anhåller jag att få tillägga, att då jag yrkat, att Utskottets betänkande måtte läggas till handlingarne, jag dermed alldeles icke velat uttrycka *något* annat, än att jag icke finner den af Konstitutions-Utskottet framställda anmärkning vara af den beskaffenhet, att Riksdagen på grund deraf bör hos Kongl. Maj:t anhålla om någon eller några af Statsrådets entledigande.

Herr von Koch: Jag har endast begärt ordet med anledning deraf att under diskussionen blifvit bestridd den sats jag tagit mig friheten att framställa i afseende på den rätta tolkningen af 107 § Regeringsformen, särdeles i afseende på reservationer och rättigheten att sedermera yttra sig om andra ämnen än dem, hvilka Konstitutions-Utskottet har anmält. Jag började mitt förra anförande dermed, att jag antydde mig hysa lika mycken aktning för andras öfvertygelse som för min egen. Men när jag af andras skäl icke finner mig öfvertygad, måste jag försvara den åsigt jag hyser. Jag har icke kunnat finna någon anledning att frångå den åsigt jag alltid har haft och äfven i dag här yttrat, att reservationer angående af Utskottet ej anmärkta frågor icke böra åtfölja betänkandet, samt att man icke bör tala om annat än hvad Konstitutions-Utskottet i sin helhet har framlagt. Jag tror nemligen, att 48 § Riksdagsordningen innehåller ett generellt stadgande, derifrån *undantag* äro gjorda i afseende på ärenden af *denna* beskaffenhet, hvarföre ock i 57 §, då det är fråga om att skicka de så kallade rullorna, det stadgande är gifvet, att vid Kammarens öfverläggning om sådan fråga gälla i afseende på Konungens beslut uti mål, som röra enskilda personers eller korporationers rättigheter och angelägenheter, hvad uti 107 § Regeringsformen stadgadt är. Detta måste betraktas såsom ett undantagsstadgande; ty hade det varit beroende af det allmänna stadgandet i 48 §, skulle det ju hafva varit onödigt och således

olämpligt att hänvisa till 107 § Regeringsformen, deri det stadgas: "Under Riksdagens öfverläggningar derom, skola icke Konungens beslut i mål, som röra enskilda personers eller korporationers rättigheter och angelägenheter, kunna ens nämnas, ännu mindre någon Riksdagens pröfning underställas". Af dessa stadganden och då 107 § börjar med att tala om "allmänna mått och steg", tror jag det vara grundlagsvidrigt att här röra vid andra anmärkningar än sådana, som komma från Konstitutions-Utskottet angående allmänna mått och steg. Är det åter fråga om någon mot lag stridande regeringsåtgärd, har man ju 106 § att följa.

En talare har här åberopat den häfd som skulle hafva blifvit införd, derigenom att en Konungens rådgifvare upptagit till besvarande anmärkningar som emot honom blifvit gjorda, men jag vill dervid anmärka, att jag finner det helt naturligt, att om en Konungens rådgifvare angripes för en af honom vidtagen åtgärd han då söker försvara densamma; och jag tror icke heller att den omnämnda häfden bör tillerkännas något stort afseende, då efter min uppfattning man bör tolka lag och grundlag efter bästa förstånd och samvete, utan afseende på prejudikater. Jag tror för min del, att 107 §, om den rätt tillämpas, kan vara af nytta, och jag tror icke att man bör borttaga den lika litet som protokollsföringen inför Konungen i Rådet, hvilken är urminnes i vårt land, utan att något annat sättet i stället. Men derom bör man icke *nu* disputeras. Två af Kammarens ledamöter hafva dock yttrat sig i denna fråga samt utdömt 107 §. Den ene har uppgifvit de skäl, hvarföre han icke tagit initiativet om paragrafens borttagande, men den andre har icke samma skäl, och då han en gång kommer med ett förslag om dess upphävande kan det blifva tillfälle att tala om paragrafens lämplighet, men så länge den kvarstår i grundlagen, böra vi ju tillämpa den i den enda lagstiftaren åsyftat?

Äfven 90 § Regeringsformen har här blifvit åberopad, men jag tror icke att den är tillämplig, då det endast är fråga om att framlägga exempel. 90 § har sin historiska grund från frihetstiden och afsåg att förekomma appell eller klagan samt dömande af representationen så som förut existerat. I *den* paragrafen står det lilla, men der betydelsefulla ordet "och" emellan orden *öfverläggningar* och *pröfning*. Den förbjuder ingalunda att man talar om saker, som *icke* äro för tillfället föredragna, hvilket jag för öfrigt tror vara alldeles omöjligt att förekomma, och under min riksdagsmannabana har, så vidt jag vet, icke någon Landtmarskalk eller Talman försökt att göra en sådan tillämpning. Men förhållandet är helt annorlunda, då, efter 107 §, det är fråga om att Riksdagen skall förklara huruvida den anser att Rikets väl kräfver att en Konungens rådgifvare entledigas. Då får man icke i diskussionen inblanda eller nämna Konungens beslut i mål, som icke varit föremål för utredning inom Konstitutions-Utskottet och af detsamma anmälts.

Det har blifvit anmärkt, att icke någon af Konungens rådgifvare här äro tillstädes. Jag beklagar detta, men skälet dertill torde vara att i Riksdags-ordningen stadgas, att ärendena skola samtidigt föredragas i båda Kamrarne, och då är det icke underligt, att då de sutit

här i några timmar och icke hört några grava anmärkningar framställas de gått till ett annat rum, der det kanske är af behovet mera påkalladt att de afgifva upplysningar.

Jag fortfar i mitt yrkande, att betänkandet må läggas till handlingarne utan något tillägg.

Grefve Mörner, Oscar: Då föredragningen af detta memorial började, trodde jag att här skulle blifva fråga om att skärskåda och pröfva de af Konstitutions-Utskottet framställda anmärkningarne, och att Kammaren med anledning deraf skulle fatta sitt beslut. Jag har likväl sedermera märkt att, oaktadt grundlagen funnits till många år, förhållandet alltid blifver, att dechargefrågan, när den vid hvarje riksdag ånyo förekommer, gifver anledning dertill, att man ingår i vissa undersökningar angående grundlagens rätta betydelse och hvilka förändringar som i densamma böra företagas. Det skulle väl kunna tyckas att man dervid icke borde, då man erinrade sig hvad som skulle utgöra öfverläggningens föremål, fästa något egentligt afseende, men då dessa frågor framställts af personer, som ega en viss auktoritet, har jag trott att, ehuru ringa jag må vara, jag kunde ega fog säga några ord, på det att dessa yttranden icke måtte qvarstå alldeles obestridda, och på det att man icke framdeles skulle kunna säga att, då i anledning af dessa yttranden, som här blifvit fällda, icke någon röst höjt sig mot desamma, Kammaren allmänt gillat de deri uttalade åsikter. Hufvudsakligen vänder jag mig till min granne till venster, vid hvilkens yttranden jag mest måste fästa mig. Jag kom icke riktigt under fund med huruvida han önskade att Konstitutions-Utskottet skulle helt och hållet afskaffas eller huruvida han inskränkte sig dertill att vilja borttaga 107 § Regeringsformen. Jag tror dock, att om också 106 § får oförändrad qvarstå, man likväl ingalunda kan betrakta 107 § såsom öfverflödig, ty det kan finnas många fall, då Konungens rådgifvare kunna anses icke hafva iakttagit rikets sannskyldiga nytta, utan att de dock gjort sig skyldiga till sådana fel, som kunde föranleda till att ställa dem under åtal inför Riksrätt. Förhållandet är i detta afseende i Sverige olika mot i andra länder. Här har af ålder funnits en stark konungamakt, som i sin hand haft ibland nästan hela lagstiftningen och som förfogat öfver land och folk på ett temligen oinskränkt sätt. Då 1809 års statshvälfning inträffade och vi erhöilo nya grundlagar, bibehölls åt regeringen en nästan despotisk makt i afseende på den ekonomiska lagstiftningen. Skulle nu regeringen begagna denna lagstiftningsrätt på ett annat sätt än som nyttigt vore, men man likväl icke ansåge sig i anledning deraf kunde tillämpa 106 §, frågar jag, om det icke vore gagneligt att 107 § finnes qvar, så att någon regress funnes, om sådana åtgärder vidtoges som icke vore för samhället nyttiga. Man måste erkänna det lyckliga förhållande, att vårt land varit sedan 1809 i allmänhet väl styrdt, och med tacksamhet erkänner jag att vi icke nu med något skäl kunna vara missnöjda med de aldräflästa af regeringens åtgärder, men dertföre att så är, böra vi icke glömma att tider funnits då förhållandet varit annorlunda. Från en af Sveriges mest lysande regenters, Gustaf III:s,

tid qvarstår ännu i minnet huru landet pinades genom den af honom införda bränvinslagstiftning. Nu säger man visserligen, att de årligen sammanträdande Riksdagarne skola utöfva en ständig kontroll på regeringen och hindra alla missbruk, men derpå vill jag icke ingå. Till följd af den emot all politisk möjlighet stridande bestämmelsen i nya Riksdags-ordningen om tvänne fullkomligt likställda Kamrar, tror jag det låter tänka sig att en regering, sammansatt af sådane män som under Gustaf III:s tid, skulle utan svårighet kunna tillegna sig ett afgörande och herrskande inflytande. En parlamentarisk styrelse såsom i England är hos oss för närvarande en ren omöjlighet, och vid sådant förhållande kan det väl icke vara otjenligt att 107 § finnes qvar, helst erfarenheten visat att den gemenskapen tillämpas med all grannlagenhet. Man har påstått att den anmärkning, som i år blifvit framställd, icke bort göras, men jag får säga, att den af Konstitutions-Utskottet anmärkta åtgärden är sådan, att jag för min del icke kan klandra Utskottet, för att det framställt denna anmärkning. Hade jag varit ledamot af Utskottet, skulle jag väl kanske icke hafva fäst mig egentligen vid ifrågavarande regeringshandling, men vid en annan, som jag anser vara af vida betänkligare art. Jag kan icke heller från föregående år påminna mig, att bestämmelserna i 107 § någonsin gjort någon skada. Kastar jag blicken tillbaka på Konstitutions-Utskottets förhandlingar från riksdagarne på 1840-talet, finner jag att Utskottet gjort ganska befogade anmärkningar, ehuru regeringen alltid egt inflytande nog att få anmärkningarne, om icke bestämdt underkända, dock lemnade utan påföljd. Då säger man, hvartill tjenar det att bibehålla denna paragraf? Jo, det är en sporre och en hållhake, som stundom kan vara ganska nyttig. Det är känt att Konstitutions-Utskottet gjorde anmärkning derom, att privatbankslagen af 1846 tillkommit i ekonomisk väg. Anmärkningen ledde icke till något resultat, men i alla fall verkade den ganska nyttigt och hindrade kanske flera dylika författningars utgifvande på grund af förment egenmäktig lagstiftningsrätt. Så länge derfore den ekonomiska lagstiftningen ligger utslutande i regeringens händer, anser jag att man bör bibehålla denna paragraf.

Då de, som yrkat att betänkandet måtte läggas till handlingarne med förklaring om ogillande, alla hafva derifrån afstått och jag för min del icke finner anledning att framställa något sådant yrkande, hemställer jag att betänkandet helt enkelt måtte läggas till handlingarne.

Öfverläggningen förklarades härefter slutad och Utskottets ifrågavarande anmälan lades till handlingarne.

Anmälades och bordlades Stats-Utskottets utlåtande:

N:o 37, angående Riksgälds-kontorets förvaltning under den tid, som förflutit sedan början af sednaste riksdag;

samma Utskotts memorial:

N:o 38, med förslag till voteringspropositioner i anledning af Kamrarnes skiljaktiga beslut uti åtskilliga frågor rörande anslagen under riksstatens nionde hufvudtitel;

äfvensom Lag-Utskottets utlåtanden:

N:o 14, i anledning af väckta motioner om ändringar i Kongl. förordningarne den 21 Mars 1862 om kommunalstyrelse på landet, om kommunalstyrelse i stad, om kyrkostämman samt kyrko- och skolråd, och om landsting;

N:o 15, i anledning af väckt motion om ett tillägg till Kongl. förordningen den 16 Februari 1864 angående nya Strafflagens införande och hvad i afseende derå iakttagas skall;

N:o 16, i anledning af väckt förslag om tillägg till 15 kap. 2 § Rättegångsbalken i fråga om fullmäktigskap; och

N:o 17, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga proposition med förslag till författning angående upphäfvande af 2 kap. 5 och 6 §§ Giftermålsbalken samt förändrad lydelse af 13 kap. 1 § Rättegångsbalken och 18 kap. 5 § Strafflagen.

Kammaren åtskiljdes kl. 2 e. m.

In fidem
O. Brakel.

Lördagen den 16 Mars 1872.

Kammaren sammanträdde kl. 7 e. m.

Justerades två protokollsutdrag för sammanträdet å förmiddagen.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till afgörande Stats-Utskottets den 13 och 15 dennes bordlagda utlåtande N:o 12, angående regleringen af utgifterna under riksstatens åttonde hufvudtitel.

1:sta—5:te punkterna.

Biföllos.

6:te punkten.

Mom. a.

Herr Rydin: Jag är Utskottet erkänsam, derföre att det har rekommenderat den motion jag väckt till åtanke hos Riksdagen. Jag skulle hafva varit ännu tacksammare, om Utskottet tillstyrkt bifall till densamma.

Då Utskottet yttrar, att utredning saknas, huruvida behovet i förevarande afseende möjligen kan nöjaktigt afhjelpas genom inrättande af adjunktur i mekanik, anhåller jag, på det att denna fråga må vinna den uppmärksamhet den förtjenar, att få yttra några ord i detta ämne.

Med det stora antal, som numera egnar sig åt de matematiska vetenskapernas studium, finnas icke tillräckliga lärarekrafter. Icke en gång den rena matematiken är tillräckligt representerad. Der behöfvas ökade lärarekrafter för att undervisningen skall kunna omfatta den viktiga del af den rena matematiken, som erhållit en större särskild betydelse, nemligen den högre geometrien. Häraf följer således, att då, efter hvad erkänt blifvit, den experimentalta fysiken erhållit den omfattning, att den måste befrias från den matematiska

fysiken, på de matematiska lärarne icke kan fördelas något af den undervisning, som jag afsett skola bestridas af professor i mekanik.

Nödigt blir således, att undervisningen af den matematiska sidan i fysiken upprätthålles genom en särskild professor i mekanik. Fältet är för stort, för att man kan nöja sig med en adjunkt. Ty med mekanik förstår man numera icke blott detsamma som maskinlära, eller läran om tyngdkraften, utan den matematiska kalkyl, som är nödig för att beräkna alla de särskilda naturkrafterna, såsom magnetism, akustik, elektricitet m. m. Det är detta, som gör en profession mekanik eller matematisk fysik allt mera nödvändig och erfordrar mera omfattande verksamhet, än som kan begäras af en adjunkt.

Då ingen af Stats-Utskottets ledamöter reserverat sig mot denna punkt, så vill jag, för den händelse jag icke får något understöd i min mening, ej framställa något yrkande om bifall till det af mig begärda anslag, utan inskränker jag mig till att rekommendera saken till framtida hågkomst.

Öfverläggningen förklarades slutad och momentet bifölls.

Mom. b.

Bifölls.

7:de punkten.

Bifölls.

8:de punkten.

Herr Bergstedt. Jag förstår ganska väl, att det icke går för sig att sätta i fråga ett bifall till Herr Granlunds motion. Men jag kan icke uraktlåta att till Kammarens behjertande få framställa den omständigheten, ej denna lilla stad förr har haft ett läroverk, men icke nu har det. Jag vill icke påminna om orsaken till denna förlust. Det kan vara nog att säga, att det icke är något fel från stadens sida, utan något helt annat som vållade den.

Jag har en liten vänskap för dessa pedogogier. Komma de i en god lärares hand, så kunna de uträtta mycket godt och drifva undervisningen ganska långt, emedan läraren der är friare i sin verksamhet än hvad som är fallet med elementarläroverkens lärare.

Jag vågar nu icke göra något yrkande, utan anhåller endast att framdeles, när tillfälle skulle yppa sig att godtgöra den orättvisa, som drabbat detta lilla samhälle, Kammarens ledamöter då ej måtte undandraga sig att behjerta dess intresse.

Öfverläggningen förklarades slutad och punkten bifölls.

9:de—18:de punkterna.

Biföllos.

19:de punkten.

Mom. a.

Herr von Koch: Ehuru jag gerna skulle bevilja detta anslag, om detsamma blifvit af Kongl. Maj:t begärdt, så nödgas jag likväl, på grund af den princip, som jag för mig uppställt, att icke bevilja ett anslag, så framt det icke af Kongl. Maj:t äskats eller förordats af någon utaf Konungens rådgifvare, som på sig tager ansvaret, för närvarande anhålla om afslag å den föredragna punkten.

Herr Statsrådet Wennerberg: Jag anser mig böra förklara, att Kongl. Maj:t helt visst, om vederbörlig ansökan derom i tid inkommit, hade till Riksdagen gjort framställning om anvisande af det förhöjda belopp, som funnits erforderligt, för att åt alla mindre döfstummeanstalter inom riket lemna understödshjelp till samma belopp som förut, eller 100 R:dr för hvarje barn. Men förlidet år gick till ända, utan att från Lund, der ett betydligt antal barn redan finnas vid det nya institutet, något understöd begärdes, icke heller från Stockholm, der en dylik anstalt äfven finnes. Det var mig ej obekant, att begge dessa anstalter behöfde och önskade anslag, och jag ansåg derföre såsom en skyldighet att, innan Riksdagen yttrat sig om de i denna sak af enskilda motionärer gjorda framställningar, icke verkställa den vanliga utdelningen, hvilken, derest för alla barnen, äfven dem vid Stockholms och Lunds inrättningar lemnats understöd, då kommit att nedgå till nära hälften emot förut.

Då det är af vigt, att de tillskott, som hittills utbetalats till dessa anstalter för hvarje der intaget barn, fortfarande utgå till samma belopp som förut, hoppas jag, att det i denna punkt af Utskottet förordade anslag måtte af Kammaren beviljas.

Herr von Koch: Efter de upplysningar Herr Chefen för Ecklesiastik-departementet här behagat meddela får jag med största nöje återkalla mitt yrkande om afslag och i stället yrka bifall.

Öfverläggningen förklarades slutad och momentet bifölls.

Mom. b.

Bifölls.

20:de punkten.

Bifölls.

21:sta punkten.

Friherre af Ugglas: I händelse Kammaren bifaller denna punkt, skulle de på ordinarie stat befintliga anslag, hvaribland de för Carolinska institutet, vara oryggligt fastställda. Så vidt jag erinrar mig,

föreligger ännu en motion om anslag till två stipendier vid detta institut. Denna motion har, för så vidt jag känner, ännu icke blifvit af Stats-Utskottet pröfvad, den finnes icke ens omnämnd i detta utlåtande. Utan att vilja yttra sig om denna motions värde synes det mig icke vara rätt att genom ett bifall till denna punkt och anslagets uppförande på ordinarie stat afskåra all möjlighet för denna motion att vinna någon pröfning.

På grund häraf vågar jag hemställa, om det icke skulle vara rättare att nu återremittera punkten.

Grefve Beck-Friis: Det är fullkomligt riktigt att det, såsom Friherre af Ugglas anmärkt, föreligger en motion om ett anslag af 2,000 R:dr att användas till stipendier för två docenter vid Carolinska institutet, men detta anslag utgör egentligen ett appendix till sjelfva motionen, som hufvudsakligen innefattar en önskan att Kongl. Maj:t måtte sätta i verket den förändring, som genom Rikets Ständers skrifvelse af den 16 Maj 1863 blifvit begärd; detta anslag är ej ens föreslaget att utgå under 1873. Det har derföre synts Utskottet, som om denna fråga icke rörde statsregleringen för 1873, och man ansåg, åtminstone på den afdelning der motionen blifvit handlagd, att den borde under en annan form förekomma till Riksdagens pröfning, hufvudsakligen på grund af att den icke afsåg något anslag för 1873. Jag har emellertid ej något emot att, såsom blifvit yrkadt, punkten till Utskottet återremitteras.

Herr Petre: Jag föreställer mig, att äfven om afseende skulle fästas vid motionen, blefve det dock endast under form af extra anslag, och det behöfde ej uppföras å ordinarie stat.

Sedan öfverläggningen förklarats slutad samt Herr Grefven och Talmannen yttrat, att under densamma något annat bestämdt yrkande än å punktens återförvisning ej hade afgifvits; framställde Herr Grefven och Talmannen först proposition på bifall till punkten, hvarvid svarades många ja jemte några nej, och sedermera proposition på återremiss deraf, då svaren utföllo med många nej jemte några ja; hvaruppå och efter det att proposition på bifall till punkten änyo blifvit framställd och med många ja jemte några nej besvarad, Herr Grefven och Talmannen förklarade sig hafva funnit ja öfvervägande.

22:dra och 23:dje punkterna.

Biföllos.

24:de punkten.

Herr Bergstedt: Det var med en viss bäfvan som jag för en stund sedan begärde ordet för att yttra mig i förevarande ämne; jag hade då att vänta mig ett praktfullt och lifligt motstånd från min granne här bakom mig, som alltid af princip motsätter sig beviljandet af alla anslag på grund af enskildes motioner. Sedan dess har emellertid Chefen för

Ecklesiastik-departementet på detta rum gifvit tillkänna, att han har en långt mera frisinnad uppfattning om enskilda motioner. Detta har åter ingifvit mig något förtröstran, och jag hoppas att Kammaren skänker mig sin uppmärksamhet under några ögonblick. Det förefaller mig, som om Utskottet, ehuru det gjort rättvisa åt innehållet af motionen, likväl behandlat den mindre vänligt, då Utskottet först talar om behovet af ökad utrymme för böckerna såsom gifvet och vidare med samma styrka förklarar anläggandet af en värmaparat oundgänglig, men sedan hemställer att motionen icke må till någon Riksdagens åtgärd föranleda, utan att gifva någon antydan om huruledes Riksdagen, om den ej nu kan bestämma sig för anslaget, åtminstone kunde fatta ett sådant preliminärt beslut, som kunde bereda framgång åt saken vid en kommande riksdag. Det är icke ovanligt att Stats-Utskottet, ehuru för ögonblicket nödsakadt att afslå en motion, likväl ger förhoppning att den framdeles skall blifva föremål för någon åtgärd, men någon sådan vänlig tröst har icke blifvit mig gifven utan hårdt och kallt ljuder svaret: det skall ej blifva någonting af dermed. Utskottet har såsom motiv anført, att "planen för värmeapparaten blifvit uppgjord i sammanhang med den föreslagna tillbyggnaden och anläggningen af en sådan uppvärmningsanstalt ensam icke blifvit af motionären ifrågasatt". Utskottet utgår från den förutsättning, att saken ej blifvit tillräckligt utredd. Jag ber då att få nämna, det saken är ej obetydligt mera utredd än den var 1865, då det akademiska konsistoriet hos Kongl. Maj:t begärde proposition å samma sak som jag nu framställt, och som då liksom nu understöddes af Kanslersarbetet. Jag tror mig ej öfverskrida min befogenhet då jag för Kammaren berättar, att jag samtalat med förre chefen för Ecklesiastik-departementet och af honom inhämtat anledningen hvarföre han ej då ville göra framställning i den syftning konsistorium begärt; han sade mig att hans önskan hade varit att hos Kongl. Maj:t anmäla saken, men att statsverkets tillstånd då ej medgaf ett sådant anslag, och att det varit hans mening att begagna de första goda konjunkturer, de första goda skördar för att begära erforderligt anslag; han har ej kunnat upplefva dessa goda år och har ej fått realisera sin välvilliga afsigt.

Jag har trott mig kunna säga att saken nu är fullständigare utredd än den var förra gången då konsistorium begärde att Kongl. Maj:t skulle afgifva proposition om anslag; jag har haft i mina händer och till Stats-Utskottet öfverlemnadt ritningar, planscher och kostnadsförslag, som gifva temligen tydlig anvisning huru konsistorium tänkt sig saken. I Utskottets betänkande finner jag föreslaget, att den nuvarande sollennitetssalen i biblioteksbyggnaden skulle användas till bokrum och någon annan lokal upplätas till sådan sal. Jag ber att få under några ögonblick upptaga detta förslag till granskning. Utskottet säger, att det anser möjlighet finnas att tillfredsställa bibliotekets behof af ökad utrymme utan någon tillbyggnad, och Utskottet har vändt sin uppmärksamhet till flera olika utvägar, och det är just dem jag nu vill taga i närmare betraktande. Först och främst föreslår Utskottet, "att något eller några af de i Upsala slott

slott befintliga rum t. ex. den så kallade rikssalen kunde användas till sollennitetssal"; Upsala slott är nog en stor byggnad och ett stort utrymme skulle väl kunna beredas der, men icke utan stora kostnader. Särskildt vill jag minnas att, innan biblioteksbyggnaden anlades, var äfven ifrågasatt att dertill använda någon del af slottet, men det mötte stora svårigheter, ty dels bör en biblioteksbyggnad från början vara beräknad för sitt ändamål för att blifva fullt ändamålsenlig och dels skulle det blifva förenadt med stora kostnader; lättare skulle det obesträdligen vara att derstädes aptera ett rum till sollennitetssal ty då behöfves ej mycken inredning, men der möta dock äfven dervidlag några små svårigheter. Väl är det sannt att de akademiska korporationerna anses mera spirituella än de flesta andra menckliga varelser, men kött och blod hafva de dock äfven, och *rummet* är en kategori, från hvilken de beklagligtvis ännu ej kunna göra sig fria. Den så kallade rikssalen har snart sagdt icke golf, icke tak och icke någon trappa, som leder dit, det torde blifva svårt att nöja sig med sådana vilkor; på ett högre stadium af andlig utveckling skulle det kanske gå för sig äfven utan väggar, men så långt äro de ännu icke hunna, och komma de en gång derhän, kunna de väl få begagna sjelfva Olympen till samlingsal. Att aptera rikssalen till sollennitetssal skulle således medföra så stora svårigheter och kostnader att jag tror det nästan blefve billigare inreda den nuvarande festsalen för sitt egentliga ändamål och tillbygga den föreslagna flygelbyggnaden för bibliotekets behof. Utskottet ifrågasätter äfven en annan utväg, den nemligen, att Upsala akademi skulle för sina gemensamma högtider söka gästfrihet i ett hus, som ännu icke finnes, men som skall uppföras till en samlingslokal för den ungdomliga myndighet, som kallas Upsala studentkorps, och på densammas bekostnad, och tillägger Utskottet att "medel till ej obetydligt belopp redan äro samlade". Hvad detta förslag angår, så har jag hört att 60 å 70,000 R:dr lära vara samlade för att åt studentkorpsen uppföra en lokal för dess sällskapliga församlingar och för dess bibliotek, men jag kan ej föreställa mig, och jag vädjar i detta afseende till den ärade ledamot af Upsala akademiska konsistorium, som här är närvarande, om det är så långt gånget att Upsala akademi, rikt doterad af våra framfarne store konungar, nu skulle behöfva söka gästfrihet hos den studerande ungdomen. Det måste sannolikt hafva varit i ett ögonblick af godt och skämtsamt lynne som Utskottet kommit fram med detta förslag.

Rörande den af Utskottet föreslagna förvandlingen af stora festivitetsalen till läsrum och bokrum ber jag få nämna några ord. Då den nuvarande biblioteksbyggnaden skulle uppföras var anordningen af huset på ett helt annat sätt än för närvarande; det finnes en myth om att arkitekten skulle hafva glömt bort trappan, men denna myth innebär en stor orättvisa och ringaktning mot denne, ty förhållandet är att den ursprungliga planen ej omfattade en så stor och dyrbar trappa som den nuvarande, utan var meningen att en del af det utrymme som nu upptages af den stora vestibulen, skulle användas till trappa; då kom emellertid Carl Johan emellan; sedan han fått kännedom om planen, gjort ett besök i Upsala och sett lo-

kalen satte han sig deremot. Han fann, att ett sådant läge var af den beskaffenhet, att det fordrades en stor och imposant byggnad med en praktfull vestibul; för att understödja en sådan förändring i byggnadens plan gaf han af egna medel 30,000 R:dr B:ko, om hvilken summa han tillförsäkrade akademien samma dag, han iade grunden till den nuvarande byggnaden. för byggnadens fullbordande efter den uppgjorda planen, och utan tvifvel har i hans föreställning ingått den stora festivitets salen i tredje våningen, ty utan densamma hade det varit orimligt att lägga dit en trappa, med hvilken ingen trappa i Stockholms slott, kan jemföras i storlek och arkitektonisk verkan. Skulle nu salen förvandlas till bokrum och läsrum, faller det alldeles af sig sjelf att trappan ej blott blir öfverflödig utan rent af hinderlig och olämplig. Jag har erfarit att, sedan min motion kom under Stats-Utskottets behandling, ett sådant förslag blifvit uppgjort på grund af en skrifvelse från Kongl. Ecklesiastik-departementet till Kongl. Öfverintendentsembetet; den utmärkte arkitekt, som för detta ändamål infann sig i Upsala har på det sätt utfört sitt uppdrag, att han uppgjort förslag till en sådan förändring af sollennitetssalen att den skulle på höjden skäras midt itu af en brandbotten, den öfre hälften lemnas åt sitt öde såsom en onyttig vind men den nedre sönderskäras i flera rum, hvaraf midtelpartiet skulle användas till läsrum och de öfriga delarne till förvarande af böcker. Jag har äfven blifvit upplyst från ett håll, hvars tillförlitlighet jag ej har rätt att betvifla, att samme frejdade konstnär, ehuru han ordagrannat ställt sig den höga föreskriften till efter rättelse, likväl icke gjort någon hemlighet af sin personliga öfvertygelse om ändamålsvidrigheten af den uppgjorda anordningen. Det synes framgå af Utskottets utlåtande, att denna plan kommit till dess kännedom, eftersom Utskottet antyder på den moderna byggnadskonstens förmåga att besegra till och med öofvervinnerliga hinder; det är ingen fråga om att icke något sådant låter sig här göra; böcker lära kunna uppställas till en höjd af 15 eller 16 fot, hvilket är hälften af den närvarande, och på detta sätt skall utrymme kunna beredas för bibliotekets tillväxt under de närmaste 15 eller 20 åren, men jag hemställer om vinsten af denna anordning motsvarar förlusten. Universitetet, ett af de största i Europa, behöfver ovilkorligt för sina stora betydelsefulla handlingar ett utrymme, som icke lär kunna beredas på det sätt Utskottet föreslagit, och hvarken de akademiska myndigheterna eller universitetets ungdom eller ens de talrika främlingar, som från alla delar af landet flockas till de musikaliska värhögtidigheterna i Upsala, skulle utan smärta erfaras att en sal så storartad i sin anordning, att intet rum i de nordligare länderna dermed lär kunna jemföras, med en längd af nära 200 och en bredd af omkring 50 fot, blifvit sönderstyckad, hälften oanvänd och den andra indelad till hvad man skulle kunna kalla litterära hushållslägenheter. Sollennitetssalen i sitt närvarande, ehuru icke alldeles fullbordade, skick, är bland andra egenskaper det bästa musikrum i de nordiska länderna och jemte dertill ledande vestibul och trappa säkert en af de vackraste arkitektoniska skapelser i något land. Jag har redan förut tillåtit mig att fästa uppmärksamheten derpå att sollennitetssalens inredning till arbetslägenheter och bokrum skulle göra den stora prakttrappans kvar-

stående till nära nog en absurditet, men icke nog dermed, ty anordningen medför äfven betydliga praktiska olägenheter; först och främst kommer läsrummet att befinna sig i en annan våning och på stort afstånd från utlånings- och arbets-rummen, hvilket försvårar uppgiften och fordrar en förökad betjening, och vidare möter den väsendtliga olägenheten, att den del af salen, som är beräknad till läsrum, skulle med sitt stora djup af nära 50 fot endast erhålla dagen från ena sidan emedan trapphuset hindrar på den andra. Det vore derföre, ifall tredje våningen skall på detta sätt begagnas, lämpligast antingen att helt och hållet borttaga trapphuset såsom numera utan ändamål eller också åtminstone borttaga trappan, inreda öfre våningarne till bokrum och arbetsrum samt i bottenvåningen förlägga värmeapparater och kolförrådet.

Jag vill till dessa anmärkingar foga ännu en, det är nedslående att se något vackert och ändamålsenligt dragas från sitt ursprungliga ändamål, men härtill kommer äfven att åtgärden skulle blifva ett våldsamt ingrepp i den pietet, det akademiska läroverket är skyldigt en storsinnad och frikostig furstes minne.

Utskottet förebrår mig slutligen att jag icke i min motion alternativt upptagit förslag om en värmeledning utan i förening med frågan om tillbyggnaden. Jag har till Utskottet öfverlemnadt fullständiga kostnadsförslag för inrättningen af en värmeledning ensamt i den gamla byggnaden, slutande på ett belopp af omkring 35,000 R:dr. Jag har mig bekant att äfven en sådan anordning ansetts önskvärd, äfven om icke hela önskningsmålet skulle kunna vinnas, men en sådan nödhjelp skulle icke aflöpa utan stegrade kostnader, som vore alldeles förspilda när nybyggnad förr eller sednare nödvändigt måste ifrågakomma; apparaten måste i sådant fall läggas helt och hållet under jord utanföre sydvestra gafveln af det nuvarande huset — ytan måste betäckas med asfalt och utrymme för eldare upplätas i något af de nuvarande biblioteksrummen utom andra olägenheter, som gjort att det akademiska konsistoriet för sin del öfvergifvit all tanke på föresläende af det ifrågavarande alternativet. Jag har ingen rätt att uppträda såsom målsman för Upsala akademis konsistorium, men då jag haft den lyckan att under många år tillhöra detta lärosäte, dels såsom lärjunge, dels såsom yngre lärare, har jag naturligt nog sökt att så nära som möjligt sätta mig in i de akademiska myndigheternas tankegång, och det är efter denna, som jag format min framställning. Då det icke lärers löna mödan att för denna gång i strid mot Utskottets utlåtande yrka på ett anslags beviljande till så stort belopp som det ifrågasatta, och, ehuru det är något hårdt för Upsala universitet att nu, sedan de rika skördarne kommit, icke få draga den frukt af det allmänna välståndet, om hvars åtnjutande den förre chefen för Ecklesiastik-departementet gifvit läroverket en så säker förhoppning, vill jag åtminstone få hemställa, huruvida det icke vore rätt att Riksdagen, under erkännande af det ådagalagda behovet, genom en underdånig skrifvelse förklarar sin beredvillighet att åtminstone nästa år afhjelpa det. Jag anhåller derföre hos Herr Talmannen om proposition på Kammarens bifall till följande förslag: att Kammaren för sin del beslöte, att Riksdagen skulle uti underdånig skrifvelse anhålla, det Kongl. Maj:t täcktes låta utreda, huru

behovvet af förökadt utrymme för Upsala universitets boksamling och läsrum bäst må kunna tillgodoses och en värmeledning för hela bibliotekslokalen tillvägbringas, samt angående de dertill erforderliga anslagsmedlen till nästkommande Riksdag afåta nådig proposition.

Grefve Hamilton, Henning: Jag inser ganska väl de skäl, som förmått Stats-Utskottet att icke tillstyrka bifall till Herr Bergstedts motion i dess ursprungliga skick. Men detta kan icke hindra mig att tillstyrka bifall till motionen, sådan den nu blifvit formulerad.

Vid ett besök, som jag nyligen gjort i Upsala, ansåg jag mig skyldig att taga kännedom om bibliotekslokalerna, och jag var då i tillfälle att öfvertyga mig om behovvet af ökadt utrymme. På sätt Utskottet upplyser är utrymmet så trångt, att böckerna äro uppställda icke blott i två, utan till och med i tredubbla rader, hvaraf naturligtvis stora olägenheter uppstå, när böckerna skola begagnas. Men ej nog dermed, man har till och med varit nödsakad att på vissa ställen sätta folianter framför octaver. Hvarigenom dessa sednare blifvit helt och hållet dolda och det följaktligen erfordras en mycket noggrann kännedom om böckernas placering, för att utan alltför stor tidsutdrägt kunna finna dem som efterfrågas.

I motionen upplyses, och detsamma återfinnes i Utskottets betänkande, att antalet högst betydligt ökat sig af dem, som begagna biblioteket, icke blott för lån af böcker, utan äfven för studier på stället. Men det finnes endast ett inskränkt utrymme, som kan uppvärmas. Detta är så mycket svårare under vintertiden, då de stora salarne knappt kunna begagnas ens för uttagande af behöfliga böcker.

I afseende på det särskilda förslag, som här blifvit framställt, att använda sollelnitetssalen till bibliotekslokaler, har herr Bergstedt hufvudsakligen sagt, hvad som kan sägas. Jag vill endast ytterligare tillägga, att byggnaden är så hög, att, äfven om vattenledning blefve anlagd i Upsala, man icke vore i stånd, att uppleda vatten till öfversta våningen och således alltid kan befara, att vid möjligen inträffande eldsvåda hela den dyrbara del af biblioteket, som i denna våning finnes förvarad, skulle gå förlorad. Det är möjligt, att bättre utvägar att öka bibliotekets utrymme skulle kunna finnas än de, som af motionären äro föreslagna, ehuru jag ej tror det, men i ingen händelse kan detta ske utan betydlig kostnad, och jag tror, att man gör klokare, om man tillägger ett eller annat tiotusental R:dr för att få saken på en gång så ordnad, att man icke efter några år behöfver återkomma till frågan. Då emellertid för närvarande och intill dess denna fråga blifvit i vederbörlig ordning af Kongl. Maj:t behandlad, något anslag ej skäligen kan begäras, förenar jag mig med Herr Bergstedt i anhållan om proposition å det förslag, som af honom blifvit framställt.

Grefve Beck-Friis: Jag är den förste talaren tacksam för den värme, hvarmed han omfattat sitt foster. Han har derigenom

visat, att hans motion varit väl genomtänkt innan den framkom, ett förhållande, som tyvärr icke alltid är händelsen. Man skriver en motion och kastar in den i plenum och anser dermed allt väl bestådt.

Jag fruktar likväl, att denne talares kärlek för sitt foster drifvit honom väl långt. Han har nemligen förebrått Stats-Utskottet, att det icke strött några blommor på grafven. Jag är af alldeles motsatt åsigt, ty jag tror icke, att ett Utskott kan amplare förordade sak, han framlagt till Riksdagen, än då Utskottet sagt, att detta behof är trängande och att det måtte skyndsamt afhjelpas. Jag tror icke, att man kan nyttja bättre ord för att angifva det behof, som i detta hänseende förefinnes. Jag vill dermed hafva sagt, att Stats-Utskottet i denna del väl uppfattat sin skyldighet.

Hvad frågan i detalj angår, så anhåller jag att för Kammaren få erinra derom, att byggnaden är uppförd icke med statsmedel, utan med Upsala Akademis egna medel. Staten bidrog dertill endast med ett amorteringslån, som ännu icke är fullt inbetaldt. Äfven skänkte Carl XIV Johan 30,000 R:dr banko för att utvidga detta hus, så att inom detsamma en sollennitets-sal skulle kunna inrymmas. Då nu emellertid bibliotekslokalen har visat sig vara för inskränkt för det antal böcker, som der äro hopade, och som dagligen tillströmma, så har det synts Utskottet lämpligast, att till dess utvidgande använda den sollennitets-sal, som der var afsedd, men aldrig blef fullbordad — de nakna väggarne stå der utan all ornering och prydas vid högtidliga tillfällen med björklöf — och hvilken jag hoppas aldrig må blifva fullbordad, ty någon olämpligare plats för en sollennitets-sal torde icke finnas än i detta hus. hvarest så ovärderliga skatter äro inrymda, hvilka, om de gingo förlorade, aldrig kunna ersättas. Derföre är det ock inom de Akademiska myndigheterna en strid hvarje gång denna sal skall begagnas till dansrum. De som intressera sig för vetenskap och skön konst sätta sig emot dess upplåtande dertill. De åter som hysa intresse för ungdomen, som skall dansa, tala derför; och jag kan icke finna annat, än att motståndarne till dansnöjerna hafva fullkomligt rätt. Denna åsigt har äfven gjort sig gällande inom Stats-Utskottet.

De svårigheter, som här blifvit framhållna mot inredningen af denna sal till bibliotekslokal, tror jag icke vara så stora. Arkitekterna hafva nu för tiden så många utvägar att anlita. Man behöfver icke hänga tak och golf på väggarne. Det finnes många sätt att göra denna förändring genom anbringande af pelare, utan att anstränga väggarne.

Hvad angår det af Utskottet föreslagna sätt, att afhjelpa behofvet af en större samlings-sal i Upsala, så kan det naturligtvis icke för staten finnas någon skyldighet att bereda en sådan, annat än möjligen den moraliska förbindelse, som kan vara en följd af konung Carl Johans gåfva. Utskottet har fått den upplysningen, att i Upsala Slott finnes mer än tillräckligt utrymme för detta ändamål; och jag är öfvertygad att, om staten anslog de 30,000 R:dr banko som akademien erhållit i gåfva, så skulle derigenom på Upsala slott kunna

inredas en fullt lämplig lokal för de fester, som vid en akademi förekomma och behöfva hållas inom det nuvarande bibliotekshuset.

Hvad åter värmeapparaten vidkommer, är behöfvet deraf af Utskottet erkänt. Men då någon utredning om kostnaden ej förelåg, tror jag icke, att Utskottet kunnat på rak arm nu tillstyrka det begärda anslaget.

Att man angående denna fråga skulle ingå till Kongl. Maj:t med underdånig skrifvelse, kan jag för min del icke vara med om. Jag tror nemligen, att Kongl. Maj:t i denna fråga iakttagit nödig varsamhet, då han icke till Riksdagen framkommit med proposition om anslag till denna byggnad. Som vi alla veta, pågår under dessa år uppförandet af en ny biblioteksbyggnad i hufvudstaden, och jag tror icke, att, huru lysande konjunkturerna än må vara, det varit rätt lämpligt att då framkomma med begäran om anslag till en biblioteksbyggnad i Upsala, som under den föregående tiden icke ens varit ansedd som ett statsbehof, så att den erfordrat några direkta bidrag från statens sida. Att nu genom en underdånig skrifvelse påskynda tiden för denna anslagsbegäran vill jag icke vara med om. Jag tror att, äfven om Riksdagen utan vidare bifaller Utskottets hemställan, tillräckligt med blommor blifvit strödda på denna graf, för att i en framtid uppspira till goda frukter.

Hans Excellens Herr Grefve Sparre: Att ega en bokskatt, samlad under sekler och af obestriddigen stort värde, hvilken skatt år från år ganska betydligt ökats, utan att man eger utrymme för dess ändamålsenliga uppställning och begagnande, torde icke vara med god ordning och klok beräkning öfverensstämmande. Utskottet har också till fullo erkänt att utrymmet vid biblioteket i Upsala för närvarande är alldeles för trångt. Huruvida det nya förslag Utskottet framställt i afseende å användandet af festivitetsalen i tredje våningen till utrymmets förökande för boksamlingen kan vara antagligt, är en fråga, som först nu framkommit och som torde behöfva en noggrannare utredning. För min del betvivlar jag att detta förslag kan vara lämpligt, vidtagandet af en åtgärd sådan som den förslaget innehåller skulle åtminstone till en betydlig del förändra den vackra byggnadens karakter.

Ett annat oafvisligt behof för en större boksamlings begagnande är det af läsrum, hvarest forskare och vetgirige kunna få tillfälle att studera utan att behöfva anlita lånerätten, som i många afseenden är besvärlig. Ett sådant läsrum är också, om jag icke misstager mig, anordnad i planen till det nya Kongl. biblioteket som nu bygges i Humlegården.

Ett tredje behof, i vårt strängare klimat oumbärligt och hvilket Utskottet äfven ansett alldeles oafvisligt, är inrättandet af en värmeledning för biblioteket i Upsala, på det icke tjänstemännens och de besökandes lif och helsa må äfventyras.

Man bör vara Utskottet ganska tacksam för dessa erkännanden. Jag tror äfven för min del att nämnda behof kunna och böra af staten påräkna understöd, särdeles som, efter hvad den siste talaren nämnde, staten icke på annat sätt bidragit till den nuvarande biblioteksbygg-

nadens uppförande än medelst ett lån, hvars amortering ännu icke afslutats. För min del vill jag dock icke för närvarande yrka någon ändring i Utskottets betänkande, men instämmer med den aktade motionären i hans nu väckta förslag om aflåtandet af underdånig skrifvelse till Kongl. Maj:t med begäran om utredning i ämnet.

Herr Montgomery-Cederhielm: Inom Stats-Utskottet har jag delat den åsigt, som blifvit i betänkandet framställd, eller att Herr Bergstedts motion för närvarande icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda. Denna åsigt vidhåller jag äfven nu för så vidt med åtgärd menas *beviljandet af penningeanslag*. Utom beviljandet af penningeanslag kan likväl äfven en annan åtgärd af Riksdagen komma i fråga, d. v. s. aflåtandet af en skrifvelse till Kongl. Maj:t, och emot en sådan åtgärd har jag ingenting särdeles att invända.

De två skäl för begäran om anslag, som egentligen blifvit framställda af Herr Bergstedt, voro brist på utrymme och behofvet af en värmeledning. Begge dessa behof hafva blifvit af Stats-Utskottet erkända. Utskottet erkänner, att ett större utrymme för boksamlingen är behöfligt, och Utskottet gör till och med åtskilliga förslag för detta behofs afhjelpande.

I afseende på värmeledningen erkänner också Utskottet, att en sådan behöfves; men någonting helt annat är att komma med förslag om beviljandet af ett bestämdt anslag då ingen utredning skett. Jag skulle derföre gerna för min del gå in på en skrifvelse sådan som den Herr Bergstedt föreslagit, emedan jag tror, att saken är tillräckligt utredd för att rättfärdiga en sådan. Jag skall också gerna förena mig med honom om hans förslag till skrifvelse, blott den sista perioden i förslaget finge utgå, nemligen från orden "samt angående de dertill" etc. Jag anser nemligen alldeles tillräckligt, om man begär, att Kongl. Maj:t ville utreda behofvet af ökad utrymme och huruvida en värmeledning kan anbringas, och att man alldeles icke behöfver anhålla, att Kongl. Maj:t måtte framställa nådig proposition om anslag till nästkommande Riksdag. Om denna förändring göres, har jag för min del ingenting att erinra emot Herr Bergstedts nu väckta förslag.

Herr Rydin: Då denna sak redan af flere föregående talare blifvit lagd denna Kammare på hjertat, har jag i sjelfva saken ingenting annat att tillägga, än att jag instämmer i Herr Bergstedts förslag angående aflåtandet af en underdånig skrifvelse. Då jag har ordet, beder jag likväl med anledning af Grefve Beck-Friis yttrande få nämna några ord. Han tycktes föreställa sig, att sollennitets-salen i öfversta våningen af bibliotekshuset egentligen vore ämnad att användas till balsal, äfvensom att den för sådant ändamål årligen användes. Jag vill likväl fästa hans uppmärksamhet uppå, att så icke är förhållandet, utan att salen användes till balsal endast vid vissa högtidligare fester, som genom nutidens lättare kommunika-tioner blifvit verkliga nationalfester, nemligen vid promotionerna. Dessa promotioner hållas i början af sommaren, och vid promotions-

balerna iakttages noggrann vård och vaksamhet öfver att ingen eldfara må kunna uppkomma. Min ställning till frågan är den, att jag af grundsats i Consistorium academicum röstat emot salens användande till balsal vid dessa tillfällen; men om vid sådana festligheter, då Sveriges ungdom från alla håll sammanströmmar till universitetsstaden, der en gång hvart tredje år en dansfest eger rum på den förnämsta salen i Sverige, bör detta ej kunna anföras såsom skäl för att denna sals egenskap af akademisk festsal skall upphöra. Dessutom beder jag få erinra, att för hvar och en, som besökt Upsala, denna sal är i ett kärt minne. Den användes nemligen äfven vid studentfester utan bal, vid universitetsfester och vid större musikfester. För närvarande har man för öfrigt i denna sal uppställt en samling gipsaftryck af antika konstverk. Den användes sålunda på sätt, som i många hänseenden komma universitetet till godo, och för öfrigt finnes väl intet universitet, som saknar en större sollennitetssal.

Man har talat om att inreda den s. k. rikssalen å slottet till en sollennitetssal. Mig förefaller dock, att man lika väl som man beräknat det belopp af 45,000 R:dr, som Carl Johan skänkt såsom användbara till inredning af en sollennitetssal å slottet, kan använda dem till förökning af det anslag, som för uppvärmningen erfordras och hvarom alla äro ense, till det belopp som behöfves för att, då nybyggnad och nyinredning skall vidtagas, kunna erhålla de från början afsedda flyglarne. Man skulle då slippa att se Carolinasalen skäras sönder i entresolvåningar, hvilket ändock, efter hvad upplyst blifvit, endast blefve ett *palliativ* för en kortare tid, efter hvilken flygelbyggnad erfordras.

Värmeledningen kan icke undvaras; icke heller flyglarne. Vore det då icke Riksdagen värdigt att genast taga itu med denna sak, hvars början icke länge kan fördröjas? Då jag yttrar detta, inser jag nog värdet af Stats-Utskottets skäl och jag är tacksam för den rekommendation Utskottet gifvit motionen; men jag tror likväl, att Kammarerna kan besluta sig för det förslag till underdånig skrifvelse, som nu blifvit framställt af Hr Bergstedt.

Herr Bergstedt: Ett par småsaker ber jag att få upptaga till besvarande. Den ärade ordföranden i Stats-Utskottets andra utgiftsafdelning, som först beredt frågan, har lagt mig till last, att jag icke vore nöjd med de blommor, som blifvit strödda på motionens graf. Jag är cändligt tacksam för buketterna: jag önskar blott att de icke varit så många och granna, men jag tackar honom likväl för det öppna erkännandet, att det här vore fråga om att begrafva, så att motionen icke stode upp igen. Han är en stor landbrukare och jag beder derföre, att han för mig, som är en liten sådan, ville förklara en sak, som förefaller mig otydlig. Jag har visserligen någon kännedom om, huru säd växer upp utaf korn, men jag har aldrig hört, att buketter af blommor, som blifvit lagda på grafvar, kunna slå rot och växa upp till frukt. Detta är en sak, som jag hoppas, att han skall förklara för mig, äfvensom på samma gång en annan, hvilken han, såsom en stor agronom, jemväl bör kunna förklara.

Det är, huruvida det är en sund kärna i de frukter som växa på grafvar. Jag har för min del der aldrig sett annat än malört.

Äfven en annan sak ber jag att få beröra, nemligen frågan om *balerna*. Då jag talat om *betydelsefulla handlingar*, för hvilka Upsala behöfver en sollennitetssal, har jag icke tänkt på dans. Jag har visserligen i min ungdom sjelf dansat i Carolinasalen, men jag ser icke gerna, att denna sal begagnas vid sådana tillfällen. Jag tror mig också veta, att det mött ganska lifligt motstånd i Konsistorium, då kandidaterna begärt upplåtandet af salen för sådant ändamål. Jag tror till och med, att det vore ganska godt, om här uttalades den öfvertygelsen, att denna sal är ämnad till helt andra ändamål, ty detta skulle hafva till följd, att ett afslag gäfves på sådana framställningar. Deremot anser jag, att salen är väl begagnad vid alla sådana sammankomster, der det är frågan om att fira minnet af affidne monarker och andra framstående män eller att fira glädjefester öfver lyckliga händelser, som träffat landet eller konungahuset, likasom det är ett ganska värdigt bruk att begagna den till konstnärliga framställningar, till dessa musikfester, som blifvit kära för hela landet och till hvilka personer sammanströmma från landets nordligaste punkt till den sydligaste.

Slutligen ber jag att få yttra några ord i afseende på det understöd, som gifvits af en annan ledamot af Stats-Utskottet, hvilken föreslog borttagandet af den sista frasen i förslaget till skrifvelse, innefattande begäran om aflåtande af en Kongl. proposition. Jag hemställer likväl, om det är alldeles nödigt att borttaga hvad som ligger i sakens natur. Då man anhåller att Kongl. Maj:t ville låta göra en utredning af en sak, så sker det under förutsättning, att Kongl. Maj:t också ville framställa proposition till Riksdagen i sjelfva saken, och jag vet icke hvarför detta just behöfver underförstås. Jag hemställer till honom, om icke äfven han vill acceptera det förslag, som blifvit förordadt af några bland Kammararens mest ansedde ledamöter.

Herr Statsrådet Wennerberg: Det var år 1813, som den nuvarande biblioteksbyggnaden i Upsala påbörjades, sedan Kongl. Maj:t derfor hade fastställt en ritning, som upptog nuvarande byggnader jemte två flygelbyggnader. Såsom en föregående talare ganska riktigt omnämnt, var det vid ett besök i Upsala, som det rann Konung Carl Johan i sinnet, då han besåg den påbörjade biblioteksbyggnaden, att här borde något göras, stort och minnesvärdt, och, såsom det ofta var fallet med denne Konung, han gaf frikostigt 30,000 R:dr Banko till byggnadens fullbordande och inredandet af en värdig festsal åt universitetsstaden, för hvilket senare ändamål skulle användas en våning i biblioteksbyggnaden. Med allt erkännande af det vackra och högsinta i denna handling, torde likväl med skäl kunna ifrågasättas, huruvida detta för bibliotekets ändamål och framtida bästa var fullt lämpligt.

Jag har icke hört någon ens göra ett försök att påstå, det utrymmet skulle vara tillräckligt för det nu varande boktörrådet. Alla torde vara ense derom, att Upsala bibliotekslokal behöfver utvidgas.

Ikke heller har jag hört någon skiljaktighet i meningar råda i afseende å behovet af en värmeledning derstädes. Det är verkligen påkostande att veta, att de män, som der nitiskt arbeta, oftast få göra sin tjänst i en temperatur, som skulle kunna förorsaka hvilken annan som helst ohälsa — måhända för lifstiden. Här synes sålunda vara alldeles gifvet och allmänt erkändt, att mått och steg måste vidtagas för att biblioteket måtte vinna nödigt utrymme och dess tjänstemän få göra sin tjänst i en värmegrad, någorlunda motsvarande den, som finnes i andra embetsverk, men angående sjelfva *sättet* att anskaffa så väl detta ytterligare utrymme, som en nödig värmeledning, torde meningarne ännu vara delade.

Jag hemställer till Kammaren, om det icke hade varit temligen troligt, att, i fall Kongl. Maj:t till denna Riksdag gjort nådig framställning angående bibliotekets utvidgning och värmelednings anskaffande i full öfverensstämmelse med det förslag, som inkommit från universitetets auktoriteter och som blifvit understödt af Kanslern, Stats-Utskottet då — och detta med fullt skäl skulle hafva sagt, att, enär utredning saknades, huruvida den del af biblioteksbyggnaden, som ännu står obegagnad och utgör mera än en tredjedel af hela byggnaden, vore lämplig att apteras till bibliotek, Stats-Utskottet för närvarande och i sakens outredda skick icke ville tillstyrka Riksdagen att bifalla Kongl. Maj:ts framställning.

Händelsen är nemligen den, att den öfversta våningen ämnad till en festsal och visserligen ock såsom sådan begagnad, dock aldrig dertill blifvit inredd. Hvarje gång en fest der firats, hafva de firande sjelfva måst bekosta de dekorationer, som varit behöfliga. Från den stora praktfulla trappan, har man inträdt i ett rum — mycket högt och långt, det medgifves — som alltid haft sina bästa och skönaste prydnader i en lifvad och högstämnd ungdom, och sin enda glans i ögonblickets högtidlighet och betydelse. Det öfriga har bestått af granris och måladt papper. Visst är att högtidliga fester firats i Carolinasalen, men visst är ock, att den i sig aldrig varit en festsal.

Man har satt i fråga, huruvida denna sal ens skulle kunna inredas till bibliotek. Med anledning deraf har jag redan på förhand låtit vidtaga en undersökning och genom Öfverintendents-embetet erhållit åtskilliga upplysningar, hvilka för det närvarande torde göra tillfyllest. Af dem framgår, att salen kan inredas för bibliotekets ändamål, att murarnes bärighet är god, och att den kan rymma omkring 100,000 volumer. Hela boksamlingen uppgår för närvarande till omkring 200,000 band, häruti inräknad en massa dubletter, som biblioteket ämnar afyttra. Då således i denna sal kan inrymmas minst en tredjedel af hela boksamlingen, kan följaktligen tillräckligt utrymme för den närmaste framtiden der vinnas. Det lider väl intet tvifvel att med en tillökning af omkring 3,000 volumer årligen det efter ett par decennier skall finnas nödigt att äfven uppföra flygelbyggnaderna. De komma då i sin ordning, och byggnaden kan fulländas, enligt den af Kongl. Maj:t ursprungligen fastställda planen, icke med en flygelbyggnad utan med tvänne.

Jag har nämnt detta, icke för det att jag obetingadt gillar denna

plan, men emedan jag anser nödigt och i sin ordning att, innan Riksdagen skall afgöra, huruvida en så stor penningssumma som 115,000 R:dr må för ifrågavarande ändamål anslås, Riksdagen bör sättas i tillfälle att veta, hvad en sådan inredning af den nuvarande byggnaden, som den nämnda, kommer att kosta och i hvad mån den befinnes lämplig. Derför har jag och inför Kongl. Maj:t i detta ämne framställt min åsigt, att en sådan förberedande åtgärd borde vidtagas och att Öfverintendents-embetet sedan i samråd med vederbörande auktoriteter i Upsala måtte få yttra sig öfver saken i dess helhet.

Jag hemställer till Kammaren, om den under sådana förhållanden anser nödigt att aflåta någon skrifvelse till Kongl. Maj:t, helst jag har allt skäl att förmoda, att Kongl. Maj:t redan till nästa riksdag ämnar framställa nådig proposition i ämnet. Det blifver då tillfälle för Riksdagen att bedöma, huruvida man genom att begagna öfversta våningen eller genom tillbyggnad bäst tillgodoser bibliotekets behof.

Herr von Koch: Jag nödgas vidhålla den princip, som blifvit angifven af min värda granne, och äfven nu uppträda emot både anslag och det förslag till underdånig skrifvelse, som blifvit här framställt. Det sednare förslaget innefattar nemligen efter min åsigt ett *tagande på förhand*, att behofvet är sådant, att det blott är fråga om att få veta hvad det kostar, och att Kongl. Maj:t måtte aflåta proposition om anslag dertill. Att i det outhärdliga skicket, hvori saken befinner sig, Riksdagen på förhand skulle snart sagdt gifva löfte om anslag, anser jag för min del icke lämpligt. Ett ökad stöd för min åsigt, att aldrig medgifva anslag på grund af framställning från enskild motionär, så vida icke denna framställning blifvit accepterad af Konungens ansvarige rådgifvare, har jag i afton fått, då vi nu erhållit underrättelse, att Regeringen för närvarande är sysselsatt med att utreda saken. Under sådana förhållanden och då vi hört, att sådana personer som den nyss afgångne och den nu varande kanslern intressera sig för saken samt vi således kunna vara säkra att regeringen nog blir anlita i vederbörlig ordning, om det skulle behövas, förefaller det mig, som om det icke vore lämpligt att Första Kammaren nu komme med en sådan påstötning på Kongl. Maj:t, hvilken jag för min del icke anser riktig.

Jag yrkar bifall till Stats-Utskottets förslag.

Sedan öfverläggningen härefter förklarats slutad, yttrade Herr Grefven och Talmannen, att under densamma hade afgifvits följande yrkanden: 1:o att den förevarande punkten måtte bifallas; 2:o af Herr Bergstedt att Kammaren, med afslag å Utskottets hemställan, måtte på det sätt bifalla den i ämnet väckta motionen, att Kammaren för sin del beslöt, att Riksdagen skulle uti underdånig skrifvelse anhålla, det Kongl. Maj:t täcktes låta utreda, huru behofvet af förökadt utrymme för Upsala universitets boksamling och lärum bäst må kunna tillgodoses och en värmeledning för hela bibliotekslokalen tillvägabringas, samt angående de dertill erforderliga an-

slagsmedlen till nästkommande Riksdag afåta nådig proposition; och 3:o af Herr Montgomery-Cederhielm, att Herr Bergstedts ofvan berörda förslag skulle antagas, dock med uteslutande af den sista delen deraf, börjande med orden: "samt angående".

Härefter framställde Herr Grefven och Talmannen proposition på bifall till punkten och, då dervid svarades ja jemte några nej, förklarade sig hafva funnit ja öfvervägande.

25:te punkten.

Grefve Hamilton, Henning: Af Stats-Utskottets betänkande upplyses, att denna fråga, som af en enskild motionär blifvit underställd Riksdagens pröfning, äfven varit föremål för Kongl. Maj:ts öfvervägande. Jag hade föreställt mig, att behofvet för Lunds observatorium af den föreslagna meridiancirkeln vore konstateradt; jag har också haft tillfälle att inhemta kännedom om den särdeles förtjenstfulla verksamhet, som observatoriet utvecklat, och jag förmodar således, att några särskilda skäl varit för handen, hvilka föranledt Kongl. Maj:t att icke framställa proposition i ämnet. Jag vågar derföre för närvarande ingenting yrka i denna fråga, men skulle vara synnerligen tacksam, om Herr chefen för Ecklesiastik-departementet ville hafva godheten att upplysa Kammaren om de förhållanden, som foranledt att, oaktadt bekantskapen med de omständigheter jag nyss antydt, någon proposition till Riksdagen icke blifvit afgifven.

Friherre Stjernblad: Inom Utskottet har jag icke kunnat dela den åsigt, som der gjorde sig gällande, och hvars frukt föreligger uti det förslag till beslut, som nu är föredraget. Jag har icke kunnat göra det, enär otvifvelaktigt är, att en institution sådan som observatoriet i Lund, som i alla andra afseenden är komplett och icke erfordrar mer än denna meridiancirkel för att kunna utveckla full verksamhet, bör kunna hafva anspråk på att i detta afseende njuta något understöd af Riksdagen, synnerligast då frågan endast gäller ett så litet belopp, som 5.700 R:dr, och då man väl kan antaga, att de medel, som användas i vetenskapens tjänst, alltid äro väl använda. Jag påyrkade derför inom Utskottet, att man måtte göra framställning om bifall till Herr Agardhs motion, men jag möttes då af ett skäl, som i allmänhet väger tungt, och som äfven bör så göra, nemligen att denna sak varit pröfvad af Kongl. Maj:t, men icke befunnits så nödig, att någon framställning derom till Riksdagen ansetts befogad. Jag kände icke då, och känner ännu icke de skäl, som legat till grund för Kongl. Maj:ts beslut, men jag ser med nöje, att Herr chefen för Ecklesiastik-departementet är här närvarande, och hoppas derföre, att han måtte upplysa oss om, huru härmed förhåller sig. Då jag likväl, ehuru obekant med de för beslutet bestämmande motiven, icke kan tänka mig något annat skäl än samsamhetens, så anser jag mig dock redan nu och innan jag fått de

önskade upplysningarne, både kunna och böra hemställa till Kamraren om afslag å Utskottets förslag och bifall till Herr Agardhs motion.

Herr Rydin: Jag instämmer i alla delar med Friherre Stjernblad.

Friherre von Schwerin: Motionären har grundat sitt yrkande på tvänne omständigheter: den första, att denna meridiancirkel behöfves till komplettering af observatoriets apparater, den andra att äfven inom utlandet blifvit erkändt den utmärkta verksamhet till den astronomiska vetenskapens gagn, som blifvit utvecklad vid detta observatorium. Jag anhåller att såsom en belysning särskildt af den sednare omständigheten, nemligen observatoriets gagnande verksamhet, få påpeka en sak. Det hände nämligen för en tid sedan, att en hel planet gick alldeles förlorad, så att ingen kunde återfinna densamma. Det blef då en allmän efterlysning inom den lärda världen för att åter få reda på den förlorade himlakroppen, och slutligen var det en af alumnerna vid Lunds observatorium, som räknade ut, hvar den befann sig, och sade att man borde se efter i den eller den constellationen, der han räknat ut att planeten skulle befina sig. Man såg efter, och mycket riktigt fanns den äfven der, hvilken upptäckt, som sedan meddelades den lärda världen, i hög grad har förskaffat Lunds observatorium erkännande och aktning. Såsom skäl emot anslaget beviljande har endast blifvit anfördt, att Kongl. Maj:t icke ansett nödigt att afgifva proposition derom till Riksdagen, och således icke ansett det behöfligt att begära ett så litet anslag, som 5,700 R:dr för komplettering af observatoriets instrumenter. Det är visserligen santt, att detta är ett skäl, men jag tycker att det är ett svagt skäl. Det är nemligen så, att Kongl. Maj:t, som folket tror, sitter på en upphöjd thron, men han är derföre icke allvetande och allvis, och småsaker gå honom förbi, och af sådan anledning har kanske äfven vigten af det ifrågavarande behofvet undfallit honom. Jag förenar mig derföre med Friherre Stjernblad och yrkar afslag å Utskottets förslag samt bifall till motionärens framställning.

Grefve Beck-Friis: Jag får såsom ledamot i Stats-Utskottet meddela, att jag för min del icke kunnat biträda Utskottets förevärande beslut. Jag anser nemligen att, då man med så ringa uppoffring kan vinna ett så stort mål, så är det icke staten värdigt att vägra sitt biträde. Såsom Herrarne se af utskottsbetänkandet, är kostnaden för det ifrågavarande instrumentet beräknad till 19,000 R:dr, hvaraf universitetet af egna medel skulle tillsläppa 13,300 R:dr, hvadan det begärda statsbidraget endast uppgår till 5,700 R:dr. Då härtill kommer, att det åtgår, för att få denna meridiancirkel färdig, en tid af 2 år från den dag beställningen sker, så tror jag verkligen, att den tid, inom hvilken universitetet med egna tillgångar skulle kunna fylla detta behof, är så aflägsen, att möjligen de utmärkta personer, som nu förestå detta observatorium, innan dess kunna vara bortgångna. Såsom Herrarne äfven finna af betänkandet, har såväl

staten som universitetet på detta observatorium nedlagt stora kostnader och med det anslag, som nu är i fråga, afses i sjelfva verket att göra institutionen fullständig och komplett och således lägga slutstenen till det vackra företaget. Denna meridiancirkel, för hvilken anslag blifvit begärdt, är nemligen ett instrument, som i stället meridian utgör en kontrollant för alla observationer och en regulator för de öfriga instrumenternas verksamhet. Då nu anskaffandet af detta vigtiga instrument kan ske för ett så ringa belopp, som här är begärdt, så har jag för min del icke tvekat att dertill lemna mitt understöd, hvarföre jag får anhålla om afslag å Utskottets hemställan och bifall till Herr Agardhs motion.

Herr Statsrådet Wennerberg: Jag beklagar att, då jag blifvit uppfordrad att svara utaf tvenne bland Kammarens ledamöter, jag endast har ett för dem måhända mycket ringa och otillfredsställande svar att gifva.

Det fattas för den astronomiska institutionen i Lund blott detta instrument för att den skall blifva ganska fullständigt utrustad; öfriga dyrbara och nödiga instrumenter äro redan förut anskaffade. Att observatoriet har visat sig fullt förtjent af understöd från statens sida, äfvensom att det af egna tillgångar vill och kan bestå 13,300 R:dr för den ifrågasatta meridiancirkeln anskaffande, är icke satt i tvifvel.

Skälet, hvarföre jag icke inför Kongl. Maj:t förordad någon nådig framställning till Riksdagen i ämnet, är helt enkelt det, att jag ansett att, då en institution inom kort tid ser sig i stånd att med egna medel anskaffa hvad den för sig behöfver, bör den icke framställa begäran om särskildt anslag för det tillfälliga behöfvets fyllande. Jag medgifver, att hvarje år äfven inom denna tid kan blifva en förlust för vetenskapen, men då dessa år äro beräknade till 6 å 8. och jag på goda skäl tror att man tryggt kan hålla sig till det mindre talet, så hemställer jag huruvida icke med de visserligen små, men bestämda och annars tillräckliga inkomsterna observatoriet lätt nog kan och bör fylla äfven detta behof och således sjelft inom få år — eller med någon ansträngning långt förr — anskaffa det nödiga instrumentet.

Det har visserligen blifvit ifrågasatt att inköpa ett mindre dyrbart, men äfven mindre godt instrument; jag kan likväl icke annat än instämma i den åsigten, att det är rättare att något vänta på ett bättre än att genast bekomma ett underhaltigt.

Jag har nu framställt det enda, men för mig tillräckligt bestämmande skälet att icke hos Kongl. Maj:t hafva sökt utverka nådig proposition härom till Riksdagen. Detta skall icke hindra mig att som enskild uttala min synnerliga glädje, om Riksdagen visar sin frikostighet mot observatoriet och sätter det i stånd att så snart och bekymmersfritt som möjligt erhålla den önskade meridiancirkeln.

Herr von Koch: Om jag rätt förstod Herr chefen för Ecklesiastik-departementet, så har han nu här förordad det ifrågavarande anslaget. I så fall har jag alldeles ingenting deremot, isynnerhet som det förekom mig, som om han i sammanhang dermed yttrade,

att det i annat fall skulle dröja till och med 6 å 8 år, innan ett sådant instrument kunde anskaffas, och medgifvit, att vetenskapen under tiden skulle kunna göra förluster. Vid sådant förhållande, då en regeringsledamot tagit saken på sitt ansvar, anser jag mig icke göra något undantag från min vanliga regel att icke bevilja något anslag på enskild motionärs framställning, då jag nu icke motsätter mig det förevarande anslaget. Jag öfverlemnar för öfrigt åt de Herrar ledamöter i Stats-Utskottet, som *icke* äro Skåningar och kanske se frågan ur en annan synpunkt, att försvara Stats-Utskottets betänkande.

Friherre von Essen: Den siste talaren har uppkallat de Stats-Utskottsledamöter, som icke äro Skåningar och som betrakta denna fråga från en annan sida, och då förhållandet verkligen är sådant med mig, vill jag hörsamma hans uppmaning och yttra några ord om min uppfattning af saken. De upplysningar, som erfordras rörande saken i sig sjelf, äro redan af Herr chefen för Ecklesiastikdepartementet afgifna, hvarför jag således icke behöfver uppehålla mig vid dem. Stats-Utskottet kan deremot efter min tanke icke förbrås derföre, att det ej lemnat sitt bifall till motionen, ty om Utskottet i allmänhet skulle tillstyrka hvarje anslag, som af enskild motionär begäres för fyllande äfven af ett erkänt behof, så skulle Utskottet, enär man icke kan förneka, att mångahanda behof förefinnas, af hvilka det ena knappt kan föredragas framför det andra, vara nödgadt att tillstyrka summor så betydliga, att Riksdagen icke skulle kunna bifalla dem. Jag föreställer mig derföre, att Utskottet handlat riktigt, då det afstyrkt bifall till sådana förslag, som varit underställda Kongl. Maj:ts pröfning, men icke blifvit af Kongl. Maj:ts för Riksdagen framlagda.

Då dessutom den ifrågavarande motionen afser anskaffandet af ett instrument, som inom få år kan inköpas för de medel, som äro anslagna till observatoriet, och då jag föreställer mig en sådan vetenskaplig pjes, som här är omnämnd, såsom gagnelig för flera generationer, så tror jag icke, att det skulle vara så synnerligen farligt, om det skulle dröja ett eller annat år, innan densamma kunde anskaffas. Om dessutom den omtalade besparingen af 7 å 800 Rdr å observatoriets anslag är af kontinuerlig natur, så kan jag icke tro annat än att, om instrumentet beställes, någon uppgörelse kan ske inom universitetets kassor, så att observatoriet utan direkt anslag kan blifva i tillfälle att få sitt behof uppfyllt några år tidigare. Något sådant torde icke vara omöjligt, då här är upplyst, att för färdiggörandet åtgår 2 år, och 6 år äro beräknade för dröjsmålet, som skulle uppstå, ifall universitetet hänvisades endast till sina egna tillgångar.

Jag anhåller om bifall till Stats-Utskottets förslag, ehuru jag icke vill förneka, att det ändamål, som i motionen afses, är godt och nyttigt.

Grefve af Ugglas: Jag har anmält mig med anledning deraf att, oaktadt inga reservationer åtfölja denna punkt af betänkandet, likväl åtskilliga Stats-Utskottets ledamöter angifvit, att de icke varit

med om detta beslut, och yrkat afslag på Utskottets hemställan. Jag anser mig därför skyldig att förklara, att jag med min röst bidragit till detta beslut, och att jag tror, att Utskottet i denna fråga handlat fullkomligt riktigt. Den siste talaren har redan betonat, att, ifall man mera allmänt skulle godkänna de anslag, som af enskilda motionärer förordas, så skulle redan derigenom uppkomma en stor svårighet i afseende på den stadga som i statsregleringen bör förefinnas, och ännu mera måtte detta blifva förhållandet, ifall man tillstyrkte anslag, hvilka man vet, att Kongl. Maj:t pröfvat och icke funnit behöfliga. Jag tror, att detta för Utskottet är ett fullt rättfärdigande skäl, hvarföre det i sitt betänkande icke gjort någon annan framställning, än den som nu är i fråga.

I afseende åter på sjelfva saken, så har Herr chefen för Ecklesiastik-departementet angifvit att, oaktadt han icke funne behöfvat så trängande, att just nu bevilja detta anslag, han likväl vore ganska belåten om Riksdagen dertill gifve sitt bifall. Jag får säga, att under förevarande förhållanden kan jag icke finna någon svårighet för universitetet att förkorta den tid, som här är angifven till 6 år, då säkra inkomster äro att påräkna, och i följd deraf ett lån för ändamålet lätteligen skulle kunna upptagas. A andra sidan, då statsverkets ställning är så god, som af Kongl. Maj:ts proposition synes, så finnes visserligen intet hinder för att bevilja ett så litet anslag som 5,700 R:dr, men jag tvekar dock, huruvida det är välbetänkt och rätt handladt att gifva sitt bifall dertill, då denna institution, såsom nyss blifvit visadt af Herr Ecklesiastik-ministern, utan något statsbidrag kan fylla sitt behof inom den kortaste tid som är möjligt, det vill säga inom så kort tid, som fordras för instrumentets tillverkning, hvilken vi sett vara uppgifven till 2 år. Jag har yttrat mig egentligen för att rättfärdiga Utskottets betänkande och öfverlemnar för öfrigt åt Kammarerna att fatta sitt beslut i sjelfva saken.

Herr Berlin: Till de skäl, som åtskilliga föregående talare anført för bifall till motionen, och hvilka varit hemtade dels från den berömliga verksamhet, som observatoriet i Lund hittills utvecklats, och dels från det skick, hvaruti detsamma för närvarande befinner sig, anhåller jag att få anföra ännu ett till Kammarernas behjertande. De instrumenter och den utredning, hvarmed detta observatorium är försedt, äro anskaffade helt och hållet medelst besparingar under ganska lång tid å det ringa årliga anslag, som den så kallade astronomiska institutionen i Lund åtnjutit. Sålunda har icke blott den stora refraktorn, som kostat 23,600 R:dr, blifvit inköpt och åtskilliga mindre behof afhjulpna medelst årliga besparingar af 7 å 800 R:dr; man har derförutom sammanlagt ett belopp af 13,300 R:dr, ämnade att användas till inköp af nu irragavarande meridiancirkel. Då emellertid kostnaden för en sådan belöper sig till 19,000 R:dr, så återstår att fylla ett belopp af 5,700 R:dr, hvartill statsbidrag blifvit begärdt, på sätt vi alla känna. Om ock inom 6 eller 8 år detta behof utan statens biträde skulle kunna fyllas, så förflyter dock innan dess en bra lång tid, hvarunder föreståndaren för observatoriet är dömd till
overksamhet

overksamhet i afseende på vissa observationer. Jag medgifver, att de skäl, som af några Stats-Utskottets ledamöter blifvit anförda såsom grund för Utskottets afstyrkande, i allmänhet förtjena allt afseende, särdeles som frågan varit föremål för Kongl. Maj:ts pröfning; men jag vågar dock hemställa, huruvida icke i detta fall skäl kan anses vara för handen att medgifva ett undantag från den antagna principen, då genom anslaget beviljande Riksdagen skulle sättas i tillfälle att gifva erkännande åt en högst förtjent vetenskapsmans och hans medhjelpares utmärkta verksamhet.

Grefve Hamilton: Jag har så mycket mindre någon förebråelse att gifva Stats-Utskottet, som jag för min del icke vågat yrka bifall till motionen, förr än jag hört Herr Chefens för Ecklesiastikdepartementet yttrande i ämnet. Då jag likväl nu erfarit, att han för sin uraktlåtenhet att förorda behovet icke haft något annat skäl, än att efter vissa års förlopp en meridiancirkel skulle kunna för institutionens egna medel anskaffas, så vågar jag nu förena mig med dem, som yrkat bifall till motionen. Man torde böra ihågkomma, att en meridiancirkel icke kan beställas, förr än man med säkerhet vet, att medel finnas till dess betalande, och om, såsom uppgifvits, detta icke inträffar förr än efter sex år och den icke kan blifva färdig förr än två år efter det den blifvit beställd, så måste observationerna under dessa 8 år lida af den osäkerhet, som alltid eger rum, då man saknar ett säkert kontrollerande instrument. Dessutom torde böra anmärkas, att ett observatorium, der instrumenten äro så ömtåliga och dyrbara, är i behof af medel icke blott för underhållet af dem, som redan finnas, utan äfven för att kunna inköpa ett eller annat mindre dylikt, som hvarje år kan behöfva anskaffas, och att derföre de små besparingar, som årligen kunna göras, väl behöfva tagas i anspråk för fyllandet af dylika mindre behof. Jag tror ytterligare att, då en vetenskaplig institution visar sig vara i en så liflig verksamhet och förtjena ett så allmänt erkännande äfven utom landet som observatoriet i Lund, så saknar Riksdagen skäl att genom vägran att bevilja ett obetydligt belopp lägga ett hinder i vägen för dess fullt ändamålsenliga verksamhet, hvarföre jag yrkar bifall till det begärda anslaget.

Herr Bergstedt: Det är mig alldeles omöjligt att sätta mig in i tvänne talares tankegång, som tyckas gilla den grundsats, att då man icke har medel att fylla ett viktigt behof, så får man vänta och spara ihop styfrarne tills den erforderliga summan blir full.

Det går för sig, och är äfven riktigt, när det är fråga om personliga bekvämligheter, om man vill bygga om sitt hus eller skaffa sig nya möbler, må man gerna ge sig till tåls så länge, för att kunna göra allt detta vackrare och bekvämare än man för ögonblicket har medel till, men helt annat blir förhållandet när ett arbete skall utföras, ty då behöfvas verktygen strax. Till och med i en så låg detalj som landtbruket är grundsatsen otillämplig. Den landtbru-

kare som behöfver ett par ploghästar och har endast 400 R:dr brukar icke vänta 8 år, till dess han får ihop de 1,200 R:dr som erfordras för att få ett par dugliga, för att under tiden låta sina åkrar ligga i träde. Ett sådant förfarande brukar åtminstone icke af förståndiga menniskor iakttagas. Då det således i allmänhet plägar gifva ett mycket dåligt resultat att dröja med att förskaffa sig bättre verktyg och under tiden låta arbetet ligga nere, så är ett sådant förfaringssätt inom vetenskapens område sjufaldt värre, ty der äro icke blott år utan hvarje dag och timme, som onödigtvis förspillas, en oersättlig förlust. Jag hörde häromdagen Herr Chefen för Ecklesiastik-departementet inom Andra Kammaren, uti ett annat ämne, yttra, att "vi, som icke äro fackmän, göra väl att stöda oss på fackmäns omdömen", och jag ber nu att få upptaga hans sats och säga, att vi, som icke äro astronomer, göra väl, om vi inrymma någon auktoritet åt astronomers omdöme. En erkänd astronomisk auktoritet har nu yttrat, att för Lunds observatorium vore oundgängligen nödigt att så snart som möjligt erhålla ett dylikt instrument, som intet observatorium i våra dagar kan undvara. Vi böra då betänka, att tiden ilar, att tvänne hela år i alla fall ätgå, innan instrumentet kan blifva färdigt, och om denna tid får växa ut till 8 år, hvilka tillfällen till utförande af nyttigt och hedrande arbete måste icke derigenom gå förlorade! Och hvad mer är, hvilka tillfällen att gagna en vetenskap, som är en bland vår tids förnämsta, måste icke genom en sådan sparsamhet blifva tillintetgjorda! Jag vill slutligen hemställa till denna Kammare, huruvida det är rätt att hänvisa en institution till att upptaga ett amorteringslån på en så liten summa som 5,700 R:dr, hvilken en ledamot af Stats-Utskottet till och med förklarar vara rent af ett lappr, och jag undrar äfven hvad vi skulle få se i nästa revisionsberättelse, om Lunds universitet befundes hafva på ett så obetydligt belopp upptagit ett amorteringslån.

Jag yrkar därför afslag på Utskottets hemställan och bifall till Herr Agardhs motion.

Grefve Beck-Friis: En aktad ledamot af Stats-Utskottet, hvilkens röst gerna höres i denna Kammare, har anført såsom skäl för afslag, att detta behof icke blifvit af Kongl. Maj:t erkändt. Jag ber att få erinra, att om äfven denna grundsats i större frågor må vara gällande, är den dock icke så absolut bindande, att icke såväl Stats-Utskottet som Kammaren vid åtskilliga tillfällen frångått densamma, och jag vill derjemte fästa uppmärksamheten på, att vi för några minuter sedan bifallit Stats-Utskottets på grund af enskild motion gjorda hemställan om en förhöjning af 10,000 R:dr i anslaget till understöd åt uppfostringsanstalter för döfstumma barn. Jag kan icke finna, att några bindande skäl förefinnas för den åsigten, att man icke bör bevilja anslag på grund af enskild motionärs framställning, ty ehuru det är sannt att Kongl. Maj:t är bäst i tillfälle att se till statens behof, kunna dock frågor af mindre beskaffenhet gifvas, hvilka kunna vara förtjenta af understöd från Riksdagen, utan att Kongl. Maj:t, som bör se förhållandena mera i stort, kan göra särskild proposition derom. Hvad detta förslag angår hafva

vi af en Konungens rådgifvare hört det förklarande, att detsamma vore förtjent af Riksdagens uppmärksamhet. Särskildt vill jag påpeka, att ett uppskof af 6 till 8 år kan för utvecklingen af astronomiens studium vara hinderligt, och att ingen vet huru länge de krafter, som nu verka i Lund, skola utöfva sin verksamhet, samt att hvarje år som går till ända utan att något göres för detta ändamål är en förlorad tid. Jag är icke kompetent att döma i denna fråga, men efter de omdömen jag hört jemväl från utlandet, tror jag att Lunds universitet är väl förtjent af detta understöd. Jag yrkar fortfarande bifall till motionen.

Friherre Stjernblad: Med anledning af hvad en ledamot af Stats-Utskottet här yttrat, att Utskottet för sig uppställt den princip att icke bevilja något anslag på grund af enskild motionärs framställning, vill jag göra honom uppmärksam derpå, att Utskottet dock i 27:de punkten af förevarande utlåtande, på grund af enskild motion, tillstyrkt ett anslag af 4000 R:dr till utgifvande af ett planschverk. Denna tillstyrkan har jag biträdt och jag får förklara, att jag äfven framdeles kommer att söka bidra till att sådana anslag, genom hvilkas beviljande man kan hoppas att den vetenskapliga bildningen skall kunna befordras och spridas, måtte bifallas.

För min del anser jag behofvet af det nu omhandlade anslaget vara fullständigt ådagalagdt, särdeles sedan chefen för Ecklesiastikdepartementet upplyst hvarföre han icke funnit skäl att hos Kongl. Maj:t göra framställning om propositions aflåtande i detta ämne. Om det begärda anslaget varit särdeles stort eller om det varit fråga om att uppskjuta frågans afgörande till nästkommande riksdag, skulle jag möjligen tålmodigt hafva böjt mig och kanske icke nu påyrkat anslaget beviljande; men då man hänvisat lösningen af denna fråga till en så aflägsen tidpunkt som 6 å 8 år härefter, vill jag hemställa, om icke ett sådant förfaringssätt är högeligen olämpligt, ty ej kan en under 8 år fördröjd verksamhet af en sådan institution som Lunds observatorium motvägas af den fördel, som en besparad utgift af 5,700 R:dr anses kunna medföra.

Jag yrkar fortfarande bifall till motionen.

Friherre von Essen: Jag tror icke, att Stats-Utskottets ledamöter i allmänhet hyllat den princip att icke tillstyrka bifall till ett af enskild motionär begärdt anslag. Här har också såsom bevis för att Utskottet icke alltid strängt fasthåller vid denna princip framdragits det af Utskottet i 27:de punkten afgifna tillstyrkande af ett anslag, som blifvit begärdt af enskild motionär. Men dervid ber jag att få nämna, att med afseende å denna fråga egde det särskilda förhållande rum, att det ifrågasatta anslaget skulle just nu beviljas, om det skulle blifva af någon nytta. Detta lärer väl icke vara fallet med denna fråga. Vidare har man sagt, att då anslag till vetenskapliga ändamål äro behöfliga, bör man icke uppskjuta med anslaget beviljande en enda dag, men då här är fråga om att förskaffa sig ett instrument, som skulle komma att begagnas af många generationer, tror jag att några års uppskof icke skulle vara af stor

betydelse. För öfrigt tror jag, att ett så storartadt instrument som detta icke finnes på flera än 2 eller 3 ställen i Europa.

Sedan öfverläggningen härefter förklarats slutad samt Herr Grefven och Talmannen yttrat, att under densamma hade yrkats dels bifall till den förevarande punkten, och dels att Kammaren, med afslag derå, skulle bifalla den i ämnet väckta motionen; framställde Herr Grefven och Talmannen först proposition på bifall till punkten, hvarvid svarades många nej jemte några ja, och sedermera proposition på afslag derå samt bifall till den i ämnet väckta motionen, då svaren utföllö med många ja jemte några nej; och förklarades ja nu hafva varit öfvervägande.

26:te punkten.

Bifölls.

27:de punkten.

Herr von Koch: Jag måste bestrida detta anslag på den vanliga grunden, som för mig utgör en regel, att jag icke tillstyrker något anslag, som icke blifvit af Kongl. Maj:t begärdt eller accepterad af någon bland hans rådgifvare.

Herr Hallin: I min motion har jag sökt visa vigten och betydelsen af det arbete, för hvilket jag anhållit om anslag, men jag har icke ingått i några närmare detaljer i medicinskt hänseende, emedan jag icke trodde det vara på sin plats. Det erkännande detta arbete vunnit af alla lärda samfund, och jemväl det vitsord, som lemnades af en aktad ledamot af denna Kammare vid remissen af detta ärende, visar, att detta arbete eger ett framstående vetenskapligt värde. Jag har sökt ådagalägga i min motion, att anslaget nu vore så mycket nödvändigare, som ett uppskof skulle kunna verka menligt på arbetets utgifvande. Under diskussionen i dag har af en ärad talare blifvit yttradt, att hvarje uppskof är en förlust när det gäller vetenskapliga arbeten. Detta måste, enligt min åsigt, särdeles i afseende på denna fråga vara tillämpligt. Behovvet af anslag af allmänna medel framträder i förevarande fall så mycket större, som det är uppenbart, att detta arbete på grund af dess stora omfattning och höga pris icke kan räkna på någon större afsättning. Att det begärda anslaget ej är för högt tilltaget tror jag mig hafva visat i motionen, hvaraf framgår att författarne af detta arbete, äfven om det nu begärda anslaget beviljas, likväl komma att göra ekonomiska uppoffringar. Då man kan befara, att genom bristande understöd vårt land likasom hela den civiliserade världen skulle gå miste om detta arbete, som icke blott är af stor betydelse för den medicinska vetenskapen i teoretiskt hänseende, utan derjemte har ett ganska stort praktiskt värde, och antagligen kommer i väsendtlig mån att utöfva inflytande på bedömandet och behandlingen af flerehanda sjukdomsformer, så hemställer jag, att Första Kammaren behagade taga detta i

öfvervägande och bevilja ett bidrag till utgifvande af ifrågavarande arbete, som genom sitt stora vetenskapliga värde kommer att utgöra en heder för vårt land.

Herr von Koch: Det är icke min mening att bestrida nyttan af det begärda anslaget, men jag tror att det i allmänhet är rådligast att icke bevilja anslag på grund af enskilda representanters begäran, på det att man måtte förekomma kombinationer af den beskaffenhet, som fått sitt uttryck i det bekanta ordspråket: "Hjelp du mig i dag, så skall jag göra det med dig i morgon", och på det att, med den sammansättning vår representation nu har, man måtte förekomma att vi erhålla en regerande Riksdag; helst det i alla fall är så lätt att hitta vägen till tronen. Med sådana rekommendationer, som detta förslag fick vid motionens afgifvande icke blott af motionären sjelf utan äfven af en annan högt aktad ledamot af denna Kammare, hade säkerligen Regeringen, om framställning gjorts till densamma, behjertat denna fråga, så vida icke andra anslag varit nyttigare och nödvändigare, men jag tror icke att enskilda representanter, som icke bära ansvaret för att debet och kredit skola gå i hop, böra taga initiativet i anslagsfrågor. Jag försöker för min del att se till, att statsmakternas gebit icke förryckes, och jag skulle icke vilja lefva den dag, då Riksdagen med nuvarande sammansättning och sammanträdestider begagnade sin makt till att utdela gratifikationer till enskilda personer för enskilda ändamål. Det finnes för närvarande icke något ändamål, om hvilket man icke kan säga att det är i något afseende *nyttigt*. Jag yrkar fortfarande afslag å motionen.

Herr Berlin: Vid remissen af ifrågavarande motion tog jag mig friheten att yttra några rekommenderande ord, till den kraft och verkan de kunde hafva, för bifall till densamma. Jag sökte framhålla det stora vetenskapliga värdet af de upptäckter, som skulle framläggas i detta arbete, de stora kostnader, som erfordrades för dess utgifvande, samt de enskilda uppoffringar, som redan blifvit gjorda för att framlägga det för den vetenskapliga världen. Jag är Stats-Utskottet mycken tack skyldig för den uppmuntran det genom att tillstyrka bifall till motionen velat gifva vetenskapliga förtjenster, och jag tror mig kunna försäkra, att det anslag, som blifvit tillstyrkt, är lika mycket af behofvet påkalladt, som det skall medföra upplysning åt vetenskapen och heder åt fäderneslandet.

Herr Brun: Jag har egentligen begärt ordet för att yttra mig i anledning af de vid behandlingen af föregående punkter af Herr von Koch itererade protester mot att Riksdagens representanter skulle lyssna till enskilda motionärers framställningar, och att Riksdagen icke borde lemna sitt bifall till andra anslag än sådana, hvilka varit Kongl. Maj:ts pröfning underställda. Med all vördnad för Kongl. Maj:ts högre insigt i och öfversigt öfver alla förhållanden, tror jag att man går till en ytterlighet, om man vill beröfva Riksdagens repre-

sentanter rättigheten att efter sin öfvertygelse afgifva motioner om anslag till något speciellt ändamål.

Jag har med verklig ledsnad åhört diskussionen om några punkter i förevarande utlåtande, emedan jag anser, att det är Riksdagen värdigt att tillse, att sådana skatter som förvaras uti Upsala bibliotek icke måtte gå förlorade, samt att Riksdagen bör understödja sådana arbeten, som för vetenskapliga studier kunna vara gagneliga. Då nu denna fråga är väckt af vetenskapsmän, som förstå saken, samt lyckats vinna Stats-Utskottets godkännande och förord, anser jag skäl vara för handen, att Riksdagen utan betänkande beviljar det ifrågasatta anslaget.

På nu anförda grunder yrkar jag för min del bifall till Utskottets förslag.

Herr Statsrådet Wennerberg: Med anledning af ett yttrande, som nyss blifvit fäldt, anser jag mig böra upplysa derom, att den nu ifrågavarande framställningen icke varit underställd Kongl. Maj:ts pröfning, samt att jag för min enskilda del önskar den all framgång.

Herr von Koch: I anledning af Herr Statsrådet Wennerbergs afgifna yttrande afstår jag från mitt yrkande.

Öfverläggningen förklarades slutad och punkten bifölls.

28:de punkten.

Bifölls.

29:de punkten.

Grefve Mörner, Osear: Då för några år sedan det var fråga om att uppföra ett folkskolelärareseminarium i Wexjö, yrkade jag afslag, hvori jag understöddes af åtskilliga ledamöter uti Kamaren och det begärda anslaget blef icke beviljadt. Då nu, i fall någon gjorde sig besvär att genomläsa riksdagshandlingarne, det skulle kunna synas inkonseqvent, om jag förbiginge detta tillfälle utan att redogöra för min åsigt, ber jag att få förklara att, ehuru jag icke gillar att staten uppför seminariebyggnader i landsorterna, utan anser det lämpligare att behöfliga hus för ändamålet hyras, jag likväl, med afseende på det särskilda förhållande som eger rum med Hernösand, icke kan denna gång fullfölja nämnda grundsats, utan, ehuru ogera, måste afstå från att motsätta mig Utskottets förslag i detta fall.

Öfverläggningen förklarades slutad och punkten bifölls.

30:de punkten.

Grefve Beck-Friis: Det är icke för att motsätta mig den nu af Stats-Utskottet tillstyrkta förhöjning i anslaget, som jag begärt

ordet, utan för att till chefen för Ecklesiastik-departementet framställa en anhållan, uti hvilken jag tror att de flesta af Stats-Utskottets ledamöter med mig instämma, nemligen att detta anslag måtte vid en kommande riksdag uppföras på ordinarie stat. De skäl, som finnas för dess uppförande på extra stat, vederläggas nemligen deraf att med afseende på det ena medicinalrådet, som tillika är öfverfältläkare, dennes fullmakt kunde så ställas, att han vid en omorganisation af detta verk finge underkasta sig de förändringar Kongl. Maj:t behagade vidtaga. Jag kan nemligen icke finna någon rimlig anledning, hvarföre ett så omfattande embetsverk som Sundhetskollegium skall stå på denna provisoriska ståndpunkt, hvarförutan jag tror, att det för ledamöterna sjelfva medför obehag att befinna sig i denna osäkra ställning, och att derigenom uppkomma oregelbundenheter i administrationen, hvilka ej kunna försvaras.

Jag har under öfverläggningen i Stats-Utskottet framställt denna min åsigt, hvilken delades af flera bland Utskottets ledamöter, men då Kongl. Maj:t icke funnit skäl att framlägga förslag om detta anslags uppförande på ordinarie stat, har icke Stats-Utskottet ansett sig kunna vidtaga en sådan åtgärd, men jag tror för min del att svårigheterna för en öfverflyttning icke skulle blifva större, än att de kunde undvikas genom stiliseringen af en fullmakt.

Grefve Mörner, Carl Göran: Om Stats-Utskottet har att föreslå Riksdagen att till Kongl. Maj:t framställa någon önskan eller att af Kongl. Maj:t begära någon upplysning, är det Utskottets skyldighet att uttrycka detta i sitt betänkande, men icke att göra enskilda ledamöter till förespråkare inom Kammaren. Efter mitt förmenande är detta en högst otjenlig väg att slå in på, och jag nedlägger mot ett sådant förfarande min protest samt anhåller att chefen för Ecklesiastik-departementet icke ville besvara det till honom ställda spørsmål.

Herr von Koch: Jag instämmer i allo med Grefve Mörner.

Grefve Beck-Friis: Med anledning af den anmärkning, som blifvit gjord mot mitt förra anförande, ber jag att få förklara, att jag afgaf detsamma i egenskap af enskild representant; och jag kan verkligen icke finna, att jag såsom ledamot af Stats-Utskottet skulle vara mera förhindrad än någon annan att uttala mina enskilda önskingar.

Grefve af Ugglas: Ehuru den af Grefve Beck-Friis uttalade åsigt funnit flera förespråkare inom Stats-Utskottet, delades den dock icke af alla dess ledamöter. Skälet hvarföre Kongl. Maj:t icke framställt någon proposition i detta afseende är, såsom af statsrådsprotokollet synes, att frågan om fältläkarekorpens ställning till Sundhetskollegium ännu icke är ordnad. Efter mitt omdöme har Kongl. Maj:t derföre handlat fullkomligt rätt uti att icke för närvarande föreslå anslagets uppförande på ordinarie stat.

Öfverläggningen förklarades slutad och punkten bifölls.

31:sta punkten.

Bifölls.

32:dra punkten.

Grefve Hamilton, Henning: Då den anslagsfråga, som här förekommer, är af Kongl. Maj:t pröfvad, och då Stats-Utskottet tillstyrkt hvad af Kongl. Maj:t blifvit äskadt, vill jag icke yrka någon förändring eller något tillägg i hvad Stats-Utskottet hemställt, men jag måste till protokollet förklara, att jag icke kan gilla det enda skäl, som, efter min uppfattning, kan hafva varit för Kongl. Maj:t bestämmande att icke bifalla Vetenskapsakademiens framställning i dess helhet.

Såsom af Stats-Utskottets betänkande upplyses, hade Vetenskapsakademien hos Kongl. Maj:t i underdånighet anhållit, att Kongl. Maj:t måtte föreslå Riksdagen att anvisa erforderliga medel till utgifvande af fyra med planscher illustrerade arbeten. Nu har Kongl. Maj:t, uppå tillstyrkan af chefen för Ecklesiastik-departementet, äskat anslag för utgifvande af endast professor S. Lovéns och professor F. A. Smitts arbeten, men deremot icke begärt anslag till de arbeten, som blifvit utförda af filosofie kandidaten O. Sars från Norge och professor Oswald Heer i Zürich. Då man icke läser kunna bestrida att alla dessa arbeten i och för sig ega lika stort vetenskapligt värde, läser väl grunden för Kongl. Maj:ts ifrågavarande beslut icke vara någon annan än den, att de två personer, till hvilkas arbeten anslag icke blifvit begärdt, äro utländingar. Förhållandet är, att dessa båda Herrar hafva bearbetat sådana frågor, som blifvit till dem hänskjutna dels på grund deraf, att bearbetandet af de rikhaltiga samlingar, som blifvit gjorda af svenska expeditionerna till Grönland, icke kunde på ett nöjaktigt sätt här medhinnas, dels ock derföre att professor Oswald Heer ansågs ega den största sakkunskap. Då nu dessa Herrar på begäran bearbetat nämnda materialier och till Vetenskapsakademien inskickat sina arbeten för att på sådant sätt belysa de upptäckter, som blifvit af svenska vetenskapsmän gjorda, måste jag för min del anse, att dessa Herrar genom sin verksamhet bidragit till den ära i vetenskapligt hänseende, vårt land på de sednare tiderna förvärfvat och hvilken kanske är den enda vi vunnit. Att vägra deras afhandlingar ett rum i Vetenskapsakademiens skrifter vore rent af opassande, och jag är öfvertygad, att Riksdagen icke skulle vägrat det för ändamålet nödiga anslag, men då Kongl. Maj:t icke velat göra någon framställning derom, kan jag icke nu göra ett sådant yrkande, utan har blott önskat att till protokollet uttala min mening.

Herr Statsrådet Wennerberg: Det är för hvar och en väl bekant, att allt sedan Linnés tid de svenska vetenskapsmännen inom naturforskningen häfdat det stora anseende, som i rikt mått kom icke blott honom, utan flera af hans samtida medarbetare till del. Är det någon vetenskap, i hvilken Svenskarne ännu kunna sägas stå

i främsta ledet, så är det onekligen naturvetenskapen. Detta är en ära för vårt land, och det är vår skyldighet att söka upprätthålla henne. Det har nu blifvit begärdt ett ganska stort anslag för bekostande af planscher till naturvetenskapliga afhandlingar, afsedda att införas i Vetenskaps-akademiens skrifter. Såge man blott på sjelfva vetenskapsens befrämjande, så skulle man måhända icke anse nödigt att bevilja det ifrågavarande anslaget, enär de värdefulla afhandlingar, om hvilka här är fråga, i händelse de icke inkomma i vår Vetenskaps-akademis skrifter, helt visst emottoges i utländska vetenskapliga samfunds handlingar och således i allt fall komma vetenskapen till godo; men jag är förvissad, att ingen fosterlandsvän gillar ett dylikt sätt att se saken. För att bereda välförtjent heder åt *våra* vetenskapsmän, och dermed äfven åt *vårt* land, är det af vigt, att sådana skrifter som dessa bekostas af Sverige, utgifvas på svenska och sålunda få i sin mån bidraga till upprätthållandet af vårt nationela anseende.

Vetenskaps-akademiens framställning afsåg arbeten af fyra vetenskapsmän; men af dessa voro två icke svenska. Deras afhandlingar, om ock i sig förtjenstfulla, kunna derföre icke ega samma anspråk på deltagande från svenska statens sida som de andra; och jag vågar ifrågasätta, om det ens vore rätt att i Svenska Vetenskaps-akademiens tidskrift intaga afhandlingar, som icke blifvit utarbetade af svenske vetenskapsmän, vare sig derför att dessa dertill icke haft nog tid eller erforderliga insigter.

Af den anledning, jag nu haft äran nämna, ansåg Kongl. Maj:t sig icke böra i vidsträcktare mån, än som skett, upptaga Vetenskaps-akademiens ifrågavarande framställning.

Öfverläggningen förklarades slutad och punkten bifölls.

33:dje—38:de punkterna.

Biföllos.

39:de punkten.

Grefve af Ugglas: Jag har icke något att anmärka mot beviljande af det ifrågavarande anslaget, men anhåller att få till protokollet förklara, att jag icke kan godkänna det i motiveringen förekommande yttrande, att anledning förefunnes till anslagets uppförande å allmänna indragningsstaten. För min del hyser jag nemligen icke någon stadgad öfvertygelse, att Herr Mandelgrens förtjenster äro så framstående, att han, framför många andra, borde å allmänna indragningsstaten uppföras. Dertill kan jag således icke lemna mitt förord.

Herr von Koch: Jag vill blott hafva till protokollet anmärkt, att om jag med afseende å ifrågavarande anslag icke vidhåller den grundsats, jag förut sökt göra gällande, att inga andra dylika anslag borde beviljas, än de som grunda sig på framställning

från Kongl. Maj:t, härrör detta deraf, att detta är ett arf från den förra, icke så synnerligen starka, representationen. Då nu Herr Mandelgren i tio år åtnjutit anslaget, torde det icke vara skäl att för framtiden vägra honom detsamma.

Öfverläggningen förklarades slutad och punkten bifölls.

Föredrogs ånyo och bifölls Sammansatta Banko- och Lag-Utskottets utlåtande N:o 1, i anledning af väckt förslag om antagande af ett svenskt myntsytstem, grundadt på guld.

Föredrogs ånyo Andra Kammarens den 12 och 15 dennes bordlagda protokollsutdrag N:o 116, med delgifvande af Kammarens beslut öfver dess Tillfälliga Utskotts utlåtande N:o 20, med anledning af väckt motion om rättighet för landstingen att upprätta förslag för tillsättande af folkskoleinspektörer inom de särskilda länen.

Friherre af Ugglas: Det har varit vanligt, att när framställningar, sådana som den ifrågavarande, från Medkammaren inkommit, Kammaren alltid, eller åtminstone oftast tillsatt ett tillfälligt utskott för att behandla densamma. Jag tror dock, att föreliggande ärende är af den enkla och lättfattliga beskaffenhet, att Kammaren ganska väl genast kan fatta sitt beslut, och således icke skulle behöfva hänskjuta ärendet till förberedande behandling. Förslaget afser, att Riksdagen skulle hos Kongl. Maj:t anhålla, att för tillsättning af folkskoleinspektörer Kongl. Maj:t täcktes från landstingen infordra förslag, samt att folkskoleinspektörerne ålades att till landstingen inlemna årsberättelse. Hvad sista punkten beträffar, är det en fråga af så enkel administrativ natur, att det endast erfordras en befallning från chefen för Ecklesiastik-departementet för att bringa förslaget till verkställighet, och med hänseende till det varma understöd, chefen för Departementet inom Andra Kammaren lemnat förslaget i sin helhet, är jag förvissad, att äfven utan någon särskild framställning från Riksdagen en sådan befallning kommer att gifvas.

Beträffande första delen af förslaget, är jag af den åsigt, att Kammaren dertill icke bör skänka sitt bifall. För det första anser jag det vara mindre riktigt, att embetsmän, som af Kongl. Maj:t tillsättas för att utöfva kontroll, föreslås af de representativa myndigheterna, och jag tror, att en sådan sammanblandning vid tillsättandet af embetsmän icke hvilat på någon riktig grundsats. Jag vill icke heller bidraga till ett första steg, som i sina konsekvenser kan leda till någonting för närvarande oberäkneligt. Vidare måste jag bekänna, att jag icke anser förslaget gagneligt för folkskolan eller folkskoleinspektionen. Den erfarenhet, jag har i dylika ärenden, har gjort för mig klart, att i de län, der särskilda inspektörer eller instruktörer blifvit af landstingen tillsatte vid sidan af de utaf staten för-

ordnade, hafva dessa auktoriteter, långt ifrån att på något sätt motverka hvarandras syfte, tvärtom på ett lyckligt och tillfredsställande sätt utöfvat sin verksamhet. Jag erinrar mig särskildt två län, der förhållandet är sådant, som jag nu uppgifvit, och der en sådan fristående och själfständig tillsyn varit för folkskolan af ganska stor och välsignelsebringande verkan. Ser man till landstingens önskan i förevarande fall, tror jag, att det skall befinnas, att de landsting, som egna folkskolan lifigaste intresse, uttalat en önskan, att ingen förändring i ifrågavarande hänseende måtte vidtagas. Om jag således vågar uttala den mening, att en sammanblandning icke blott är principiellt oriktig, utan jemväl för folkskolan menlig, så har jag så mycket mer skäl att yrka afslag, då frågan icke är af den ringaste praktiska betydelse. Om jag icke är oriktigt underrättad — och i så fall kan jag genast blifva vederlagd — har för endast några månader sedan, jag tror i Januari detta år, Kongl. Maj:t tillsatt folkskoleinspektörer för en tidrymd af fem år. Vid sådant förhållande hemställer jag hvartill det skulle tjena att nu vidtaga en åtgärd, som icke kunde hafva någon påföljd, förrän platserna om fem år blifva lediga.

Särskildt af det skälet, att jag anser den föreslagna åtgärden vara alldeles obehöflig, anhåller jag hos Herr Talmannen om proposition på afslag.

Herr Faxe: Om icke Andra Kammarens Tillfälliga Utskotts utlåtande vore så vidlyftigt, att dess uppläsande blefve tröttande för åhörarne, skulle jag taga mig friheten att föredraga detsamma. Motionen är deri så fullständigt vederlagd, att någon tvekan icke borde kunna uppstå om dess öde.

Jag instämmer med den föregående värde talaren i yrkande om afslag, och jag vill endast tillägga, att Andra Kammarens beslut jemväl är ofullständigt, enär deri icke omförmäles huru de förslag, som af landstingen skulle afgifvas, borde uppställas, eller om tre eller flera, eller allenast en för hvarje ifrågavarande befattning skulle föreslås.

Herr Statsrådet Wennerberg: Här gäller blott, huruvida en skrivelse till Kongl. Maj:t skall aflätas eller ej; och detta är något, hvarom, efter min uppfattning, det icke kan anses nödigt att jag yttrar mig. Jag vågar emellertid för en kort stund besvara Kammaren med att angifva de skäl, som bibragt mig den åsigt, att det för folkskoleväsendet vore af vigt, om landstingen mera, än hittills varit fallet, komme att befatta sig med folkskolan. Allaredan i instruktionen för landstingen säges, att dessa ega rådgöra och besluta i frågor rörande undervisningen inom länet. Skall nu detta stadgande verkligen ega någon betydelse, bör det åtminstone icke vara landstingen förmenadt att, lika väl som annan myndighet, till Kongl. Maj:t få frambära sin mening, då fråga är om tillsättande af folkskoleinspektörer, helst man icke lärer kunna med skäl påstå, att de i allmänhet sakna kännedom om lämpliga personer för inspektionsbefattningen. Utnämningen till folkskoleinspektörer har i de flesta fall skett i enlighet med styrel-

sens förslag och hittills ländt till fromma för folkskolan. Det har emellertid äfven händt, och detta ingalunda till folkskolans skada, att landstingen föreslagit folkskoleinspektörer, hvilka af Kongl. Maj:t blifvit antagna. I allt fall är Kongl. Maj:t och blifver också vid tillsättandet icke bunden af några förslag; men i sin ordning torde det dock vara, att Kongl. Maj:t dessförinnan inhemtar alla de upplysningar, som för saken kunde finnas gäneliga.

I sammanhang härmed vill jag icke underlåta att uttala den åsigt, att det såväl för kyrkan och elementarläroverket, som för folkskolan vore särdeles önskligt, om inspektionen öfverflyttades från flere — ofta nu 6 å 7 — personer i samma stift till en enda, som deråt uteslutande kunde egna sina krafter. Folkskolan behöfver en trängnare tillsyn, och folkskoleinspektionen är af så stor vigt, att åt densamma ett odeladt intresse bör egnas. Rörande densamma har redan förut en gång från Riksdagen ingått skrifvelse till Kongl. Maj:t. Landstingen lemnades då tillfälle att derom yttra sig. Meningarne voro visserligen ganska delade; men de flesta tydde på en önskan att få kraftigare än hittills medverka för folkundervisningens bästa.

Hvad jag nu haft äran i korthet anföra, har jag redan förut, vid ärendets behandling inom Andra Kammaren, något närmare utvecklat. Vare sig Första Kammaren beslutar en skrifvelse till Kongl. Maj:t eller icke, kommer härutaf i allt fall icke för den närmaste framtiden någon väsendtligare rubbning i det närvarande skicket att ega rum.

Herr Bergstedt: För min del kan jag icke annat än afstyrka bifall till det ifrågakvarande förslaget. Efter min uppfattning är det icke lämpligt, att landstingen, denna vackra och lofvande början till en provinsiel representation, skulle förryckas till ett litet futtigt embetsverk, med åliggande att betjena regeringen med förslag om tillsättande af tjenster, helst Kongl. Maj:t icke lär sakna tillfälle att på annat sätt vinna kännedom om lämpliga personer för att utföra dess uppdrag. Af egen erfarenhet har jag också kommit till insigt derom, huru svårt det är för ledamöterna af landstingen att finna tjenliga personer till folkskoleinspektörer. Under en följd af år har jag tillhört en af ett landsting vald delegation för utseende af en folkskoleinspektör, och då stor svårighet mött för tre personer att till denna, af landstinget sjelft anordnade befattning finna en lämplig person måste det för landstingen blifva ännu bekymmersammare att upprätta förslag, derå väl skulle uppföras flera personer. Äfven jag tror, att folkskolans väl eller ve beror i icke ringa mån på det intresse hvarmed landstingen omfatta densamma; men detta intresse skall vara fritt, sjelfverksamt och okontrolleradt och icke sådant som det, hvarmed ett embetsverk söker att gå Kongl. Maj:ts nådiga befallningar till mötes. Jag kan icke finna annat, än att det ifrågakvarande förslaget, enligt hvilket en representativ korporation skulle användas såsom en administrativ organ i Kongl. Maj:ts hand för att uppgifva lämpliga personer till vissa befattningar, hvilat på en farlig begreppsförvirring. Jag tillåter mig härvid anföra ett exempel. Vid första allmänna svenska kyrkomötet uttalades en önskan, att lek-

männen måtte få deltaga i valen till biskopar, emedan menigheterna af ålder hafva egt denna rättighet, och man eljest ansåg det för kyrkan och biskopsinstitutionen fördelaktigt. Med detta yttrande för ögonen vill jag göra en tillämpning. I en af de gamla landskapslagarne heter det rörande biskopars tillsättande, att förslag skall uppsättas af collegia canonicorum och tillskickade af menigheter, hvilka i saken något förfarna äro. Nu antager jag, att svenska folket till sina representanter utser kunnige och aktade män som något förfarne äro; och följaktligen borde Riksdagen lämpligast vara den som uppsätter förslag till biskopsembetena. I sjelfva verket vore detta alldeles det samma, som att landstingen skulle till Kongl. Maj:t afgifva förslag i fråga om tillsättande af folkskoleinspektörer. Analogien är fullständig, och skilnaden är endast den som alltid råder mellan ett större och ett mindre. I landstingens eget intresse önskar jag, att de icke måtte åtaga sig ett sådant uppdrag, om hvars erhållande de aldrig uttalat någon önskan, och hvaraf de säkert skulle finna sig mycket besvärade. Jag anhåller derföre, att Kammaren behagade afslå detta förslag till underdånig skrifvelse.

Friherre von Schwerin: Jag skulle gerna kunnat afstå från ordet, då jag till alla delar instämmer med den föregående talaren. Jag vill dock icke underlåta att fästa uppmärksamheten på den kontrast, som vid närvarande tidpunkt synes mig ega rum i afseende å behandlingen af denna fråga å ömse sidor om Östersjön. Vi hafva nyligen sett, huru en preussisk statsman med alla möjliga medel sökt inom detta lands representation bekämpa det parti, som velat bibehålla ett inflytande vid sidan om regeringen i afseende å utnämning af inspektörer öfver folkskolorna, och huru han gjort allt för att vindicera statens rätt att i detta hänseende ensam öfvervaka skolan. Jag kan ej underlåta att uttrycka min förvåning att höra den svenska ecklesiastikministern hysa en motsatt åsigt och framhålla det tjenliga i att förslag från landstingen infordras. Huru än landstingen äro konstituerade, torde de dock aldrig kunna blifva en auktoritet, som förmår lemna vidsträcktare upplysningar, än dem Kongl. Maj:t eger i afseende å personers lämplighet att vara folkskoleinspektörer. Jag förenar mig med Friherre af Ugglas.

Grefve Mörner, Carl Göran: Efter det yttrande, som Herr Bergstedt nyss afgifvit, har jag föga att tillägga. Jag ber endast att få fästa uppmärksamheten på det, enligt min tanke, mindre praktiska i sjelfva förslaget. Landstingen sammanträda, som bekant är, ej mera än en gång om året på några få dagar i September, och det är möjligt att folkskoleinspektörerna ej alltid passa på och dö just vid den tiden.

Herr von Gegerfelt: Jag får beklaga, att det yrkande jag ernar framställa kommer något sent. Under hela denna riksdag har Kammaren antagit såsom en princip, hvarifrån ingen enda gång afvikits, att till Tillfälligt Utskott remittera dylika inbjudningar att deltaga i Medkammarens beslut; och jag vågar påstå, att så skett med

ärenden af vida mindre vigt än detta. Den omständigheten, att jag tagit för gifvet att så äfven nu skulle blifva förhållandet, har, tyvärr, föranledt dertill att jag försummat att för tillfället sätta mig in i denna fråga. Under förutsättning att förhållandet kan vara enahanda med åtskilliga andra af Kammarrens ledamöter, får jag nu yrka proposition å remiss till något af Kammarrens Tillfälliga Utskott.

Herr von Möller: Jag förenar mig i den siste talarens yrkande. Här har förut blifvit påpekadt, att detta förslag, som skulle innefattas i den ifrågasatta skrifvelsen, vore i vissa hänseenden ofullständigt. Som en dylik ofullständighet förekommer mig äfven det, att här talas endast om *infordrande af förslag* från landstingen, men icke ett ord om huru detta förslag skall upprättas. Enligt vanligt språkbruk skulle väl med förslag här förstås, att landstinget skulle uppställa ett visst antal personer, bland hvilka regeringen sedermera skulle var förbunden välja. Så tyckes dock ej chefen för Ecklesiastik-departementet fatta saken, när han yttrade något derom att, oaktadt förslag inkomma från landstingen, det likväl stode Kongl. Maj:t fritt att äfven från stiftsstyrelserna infordra uppgifter och äfven derå fästa vederbörligt afseende. Är meningen endast den, att Kongl. Maj:t skulle genom landstingens förslag erhålla upplysning om personer, som kunna vara tjenliga som inspektörer, är skrifvelsen visserligen mycket oskyldig. Men den synes mig då vara helt och hållet obehöflig. Och jag ber särskildt härvid få åberopa sista strofen i Utskottets betänkande, som lyder: "När regeringen, vid tillsättandet af folkskoleinspektörer i de län der landstinget anslagit medel till särskilde inspektörers aflöning, icke vägrat att *fästa billigt afseende på landstingens framställda önsknings* rörande utnämning af desse inspektörer, så synas icke nog starka skäl förefinnas, som göra det nödigt för Riksdagen att åt landstingen begära någon lagstadgad del i utöfningen af en rättighet, som principenligt bör på statens vägnar utöfvas af regeringen".

Jag yrkar, att ärendet måtte remitteras till Första Kammarrens Tillfälliga Utskott N:o 1.

Sedan öfverläggningen härefter förklarats slutad samt Herr Grefven och Talmannen yttrat, att under densamma hade yrkats, dels att det förevarande ärendet skulle för vidare utredning hänvisas till Kammarrens Tillfälliga Utskott N:o 1, och dels att Andra Kammarrens i ämnet fattade beslut skulle afslås; framställde Herr Grefven och Talmannen först proposition på bifall till Andra Kammarrens beslut, hvarvid svarades nej, sedermera proposition på frågans hänvisning till Kammarrens Tillfälliga Utskott N:o 1, då svaren utföllo med många såväl ja som nej, och slutligen proposition på afslag å Andra Kammarrens i ämnet fattade beslut, hvilken proposition likaledes besvarades med många både ja och nej; och förklarade Herr Grefven och Talmannen sig nu hafva funnit ja öfvervägande.

Votering begärdes; till följd hvaraf och sedan Kammarren, uppå Herr Grefven och Talmannens framställning, såsom kontraposition

vid voteringen antagit frågans hänvisning till Kammarens Tillfälliga Utskott N:o 1, uppsattes, justerades och anslogs en så lydande votersproposition.

Den som afslår Andra Kammarens i protokollsutdraget N:o 116 delgifna beslut, röstar

Ja;

Den det ej vill, röstar

Nej.

Vinner nej, beslutar Kammaren hänvisa den i protokollsutdraget omförmälda fråga till Kammarens Tillfälliga Utskott N:o 1.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja—34,
Nej—37.

Friherre Funck: Jag tillåter mig föreslå, att de utlåtanden och memorial, som i dag blifvit första gången bordlagda, måtte sättas främst på föredragningslistan till nästa plenum, och att de, som i dag blifvit andra gången bordlagda, måtte sättas sist på listan.

Denna hemställan bifölls.

Herr Santesson: Jag får vördsamt anhålla om ledighet från riksdagsgöromålen från och med den 19 innevarande månad till den 4 nästkommande April.

Härtill lemnade Kammaren sitt samtycke.

Kammaren åtskiljdes kl. $\frac{1}{2}$ 11 e. m.

In fidem
O. Brakel.
